

ŞİŞLİ'DE DOĞRUDAN DEMOKRASİ DENEYİMİ

Benim Bütçem

DOĞRUDAN DEMOKRASİ KENT HAKKI
AKTİF YATANDAŞ MAHALLE TEMELİ
BÜTÇE HAKKI

EDİTÖRLER

GÖNEN ORHAN • SEMRA PELEK • SÜLEYMAN KARAN

**ŒIŒLİ'DE
DOĞRUDAN DEMOKRASİ DENEYİMİ:**

**Benim
Bütçem**

Şişli'de Doğrudan Demokrasi Deneyimi: Benim Bütçem

ISBN: 978-605-74017-2-4

1. Basım, 2022 (1000 Adet)

Editörler:

Gönen Orhan

Semra Pelek

Süleyman Karan

Kapak & Grafik Tasarım: Gamze Üstünlü

Baskı ve Cilt

Egemen Karton Ambalaj SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No: 96 Bağcılar/İST.

Matbaa Sertifika No: 52438

Şişli Belediyesi

Sertifika No: 52350

Merkez Mahallesi Darülaceze Caddesi No:8 Şişli

Şişli Belediyesi Yerel Yönetim Kitaplığı No: 5

İÇİNDEKİLER

ARAYIŞLAR / AÇILIMLAR

- 8 Doğrudan Demokrasiye Şişli'den Birkaç Söz
- 11 Başka Bir Yerel Yönetim Mümkün: Yerel Yönetimler İçin Demokratik, Yapısal ve Stratejik Öneriler
Muammer Keskin
- 19 Temsili Demokrasiden Doğrudan Demokrasiye Katılım
Gönen Orhan
- 42 Toplumcu Belediyecilik Nedir?
Gönen Orhan
- 51 Neden Şişli'de Katılımcı Bütçe
Gönen Orhan
- 54 Katılımcı Bütçe ve Sivil Katılım
Dr. İnan İzci
- 57 Şehrin Ortak Aklı Olarak Katılımcı Bütçe
Dr. İnan İzci
- 59 Belediye Kurumsal Yönetimi, Katılımcılık ve Katılımcı Bütçe Kurumsal Stratejik Yönetim ve Katılımcılık
Ferruh Tunç
- 64 Katılımcı Bütçe Çalışmalarının Hukuksal Dayanakları
Dr. Nevzat Şahin
- 77 Katılımcı Bütçenin Gelir Artırıcı Etkisi ve Aidiyet
Cengizhan Topçu
- 81 Yerel Yönetim Reformu ve Katılım Üzerine
Gönen Orhan

SAHA DENEYİMLERİ

- 92 Hikayenin Başı: Arka Bahçe Politikasından Sürdürülebilir İşbirliğine (Kent Konseyi-Belediye İşbirliği)
Nevin Kaplan
- 97 Aktif vatandaş ve sivil toplumun gelişkin olduğu bir ilçe, ama...
Süleyman Karan
- 101 Sürdürülebilir, Dönüşebilir, Katmadeğerli Bir Doğrudan Demokrasi Deneyimi
Süleyman Karan
- 106 Mahalle Toplantıları Öncesi Mahalle Çalışmaları
Kazım Sizer, Rıza Sizer, Süleyman Karan
- 112 Kotalar ve Eşitlikçi Temsiliyet
Nevin Kaplan
- 118 'Katılımcı Bütçe'ye 'Mahalle'den Bakmak veya 'Demokrasinin Deneği Olmak'
Hasan Çepni
- 124 Sokağın Sesi
Ece Özden
- 128 Şişli'de Çocuklar Söz Hakkını Kullanıyor
Semra Pelek
- 138 Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi Kurulurken
Bahar Yıldırım
- 140 Yerel Yönetimlerin Stratejisi: Stratejik Plan, Performans Programı, Faaliyet Raporu ve Bütçe
Bahar Yıldırım
- 144 Yeni Bir Mevzuat-Yönerge İncelemesi
Nalan Başaran Öztürk
- 149 Mahallede Katılımcı Yönetim ve Aktif Vatandaşlık
Dr. İnan İzci
- 155 Başka Bir Yerel Yönetim Mümkünmüş!
Hakan Aka

Doğrudan Demokrasiye Şişli'den Birkaç Söz

Söz uçar, yazı kalır... İşte bu sebeptir ki Şişli'de katılımcı bütçe sürecini bir yandan sahada, hayatın içinde komşularımızla birlikte geliştirirken bir yandan da biriken deneyimleri kitaplaştırmaya büyük özen gösteriyoruz. Zira zorlu ve karmaşık, çok bileşenli ve değişime açık bir süreç bu. Hele ki Şişli'de uyguladığımız model, katılımcı bütçe modelleri arasında Doğrudan Demokrasiye en yakını ve bu sebeple de uzun soluklu ve biraz da **aşağıdan yukarıya örgütlenmeyi zorlayan** bir niteliğe sahip.

Odağında, Temsili Demokrasi'nin unuttuğu **aktif vatandaş ve mahallenin** olduğu Şişli Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM sürecinin baştan sona tüm aşamalarını ele aldığımız ve süreci birçok açıdan irdeleyen bu kitap, Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu'nda gönüllü olarak görev üstlenmiş kişilerin yazılarından oluşuyor. Hemen her yazı gözlemlerin, analizlerin yanı sıra eleştirel ve özeleştirel bir yan da taşıyor. Şişli'de katılımcı bütçe deneyiminin ilk yılına odaklanan bu yazılar, aynı zamanda kısa bir Benim BÜTÇEM tarihi dersek yanlış olmaz.

Kitabı tasarlarken iki bölümden oluşmasının daha doğru olacağını düşündük. **'Şişli'de Doğrudan Demokrasi Deneyimi: Benim BÜTÇEM'**in 'Ara-yışlar/Açılımlar' bölümünde yer alan yazılar sürecin başında ilk adım atılırken okumalarımızdan, incelemelerimizden, yapılan tartışmalardan, sürekli genişleyen sunum ve müzakere süreçlerinden süzülen görüşleri ve açılımları içeriyor. Bu bölümde yer alan yazılar okunduğunda, Doğrudan Demokrasiye odaklanan bir yaklaşımın Benim BÜTÇEM sürecinin tüm aşamalarını nasıl şekillendirdiğini göreceksiniz. Bu yazıların hemen hepsi, akademik ve kuramsal olmanın ötesinde, vaaz etmek yerine saha içinde bir arayışın, deneyimlemenin ve ortak akıl arayışlarının bir ürünü... Mütevazılığın iddiası ve bilebildiğimiz kadarıyla şunu söyleyebiliriz ki, bu kitap küresel ölçekte yayımlanmış pek çok kitaba göre ayrıntılarda pek çok yeni katılımcı bütçe deneyimine kılavuz olabilir.

Kitabın ikinci bölümü ise 'Saha Deneyimleri'nden oluşuyor. Bu bölümdeki yazılarda sadece 2022 yılı katılımcı bütçesinin bir kronolojik sıralamasını ya da saha raporunu bulmayacaksınız. Aynı zamanda bu deneyimlerin, süreç içinde yaşanan sorunlara bulunan çözümlerin üzerinden bir analiz yapmaya çalıştık. Sonuç itibarıyla, 'Şişli'de Doğrudan Demokrasi Deneyimi: Benim BÜTÇEM', hem bir kuramsal çerçeve oluşturma denemesi, hem bir saha raporlaması, hem bir deneyim paylaşımı hem de dünden süzülenler üzerine kurulan bir gelecek arayışı...

Kitabımızın adında yer alan 'Doğrudan Demokrasi Deneyimi', aynı zamanda ortak bakış açımızı da yansıtan bir tercihtir. Bu kitapta yer alan yazıları kaleme alanlar, ta ilk günden beri katılımcı bütçeyi ne bir mali araç olarak gördü ne bir yönetim yaklaşımı ne de PR aracı... Dün katılımcı bütçeyle adım attığımız bu Doğrudan Demokrasi açılımı ve bu kitap, ileride çok daha farklı Doğrudan Demokrasi deneyimlerinin ilk adımı olsun umuduyla çıkmış bu yolda tarihe not düşen mütevazı bir çalışma.

Ülkemizde, Toplumcu Belediyecilik bakış açısının yaygınlaşmasında, Doğrudan Demokrasi deneyimi olarak Şişli Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM yeni girişimlerle zenginleşerek devam etmesi dileğiyle.

BAŞKA BİR YEREL YÖNETİM MÜMKÜN

Yerel Yönetimler için Demokratik, Yapısal
ve Stratejik Öneriler

Muammer Keskin

Şişli Belediye Başkanı

31 Mart 2019 Yerel Seçimleri ve 23 Haziran 2019’da yenilenen İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimi, gerek ülkemiz yerel yönetimler tarihsel süreci açısından gerekse ittifak politikaları ve uygulaması açısından demokrasi tarihimizin önemli bir dönemeci olmuştur.

2002’de göreve gelen AKP yönetimi, 2010 Anayasa Referandumunu ile daha merkezci ve otoriter bir sisteme geçmiş, 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimi ardından yapılan 2017 Anayasa Referandumunu sonrası da katmerli olarak artan vesayet ve merkezci kanun ve uygulamalarla ‘tek adam rejimi’ yerleştirerek, merkezi idarenin mutlak bir otoritesini kurmuş oldu. 2019 sonrasıysa merkezi otorite, yerel yönetimler üzerindeki kayyım atamaları ve vesayet uygulamalarıyla zaten olmayan yerinden yönetimi rafa kaldırarak, yerel yönetimleri şubeleştirme-yi amaçlar gözükmektedir.

Seçim kampanyaları bildirgelerinde, gerek *İstanbul için Ekrem İmamoğlu*, gerekse *Şişli için Muammer Keskin* programlarında **katılım ve birlikte yönetim ilkelerine** esaslı olarak yer verilerek, gerek kampanyalarda gerekse stratejik planlarda, “**İstanbul senin, sen yöneteceksin, birlikte yöneteceğiz**” söylemi üzerine cümleler kuruldu...

Önümüzde **2023 Genel ve 2024 Yerel Seçimleri var. İstanbul İttifakı** veya “**Şişli hepimizin**” söylemleri bizlere yeni sorumluluklar yüklemiştir. Merkezi idare baskısı, pandemi olumsuzlukları, “günlük maişet derdi” yaşamımızın bir parçasıysa da savunduğumuz ilkelerin sorumluluğu, seçim vaatlerinin popülizmi dışında yeni adımlar atmamızı zorunlu kılıyor. Türkiye’den, Ortadoğu ve dünyaya yönelik demokratik yerinden yönetim hedefli adımları atabiliriz. **Nasıl?**

Yeniden Yerel Yönetim Reformu önümüzdeki dönemin başlangıç adımı olmalı.

Yönetim felsefesinde değişim olmaksızın büyükşehir, il, ilçe belediye başkan ve meclis üyelerinin seçimle değişimi, yönetim mekanizmasında veya seçimde oy atan vatandaşın toplumsal yaşamında değişim getirmiyor.

Ne demek istiyoruz?

Yönetim felsefesinde değişim, bireye hizmet götürmeyi esas alan faaliyetlerin Toplumcu Belediyecilik bakış açısıyla yeniden ele alınmasıdır. (Bkz. *'Toplumcu Belediyecilik'*, Gönen Orhan). Bu bakış açısı değişimi yalnızca seçilen başkan

ve yönetimin, seçilen meclislerin veya bürokrasinin değil, oy atсын veya atmasın, vergi mükellefi olsun veya olmasın bütün kent yaşayanları ve çalışanlarıyla, sokak ve mahallenin **birlikte yönetim** adına **iktidar sorumluluğunun paylaşılması** amacıyla **katılım, şeffaflık, denetim ve hesap verilebilirliğin** önünün açılmasıdır.

Önce bir tespitte bulunalım.

Yerel yönetim yasaları eskimiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 1990-2000 yıllarında tasarlanıp 'Yerel Yönetim Reformu' adıyla 2002'de yasalaşmış, Anayasa Mahkemesi iptaliyle 2005'te yürürlüğe girme anı itibarıyla **yenilikçiydi**. 2002'de demokratik yönetim talepleriyle iktidara gelen AKP, merkezi iktidarın yerel yönetimler üzerindeki kısıtlamalarını her yıl artırmış, **vesayet** 20 yıl içerisinde daha da katmerlenerek, 2019 seçimleri sonrası doruk noktasına ulaşmıştır. Osmanlı ve Cumhuriyet vesayeti üzerine 20 yıllık uygulamalarıyla katmerli bir **vesayet** hukuku oluşmuştur.

Gerek merkezi iktidarların demokratik katılımı taleplere yanıt verememesi gerekse yerel yönetimlerin dünyada kat ettiği aşama ve iktidarın paylaşılma istekleri, bir ölçüde insani ölçek ihtiyaçlarıyla iktidarı mahalleye indirme talepleri yeni **YEREL YÖNETİM REFORMU**'nu zorunlu kılmaktadır. Bu aynı zamanda **Önümüzdeki Yüzyılın Cumhuriyeti** tartışması, **'Kürt Sorunu'** başta olmak üzere halinin altına süpürülen sorunların çözümü tartışmasıdır. Bu tartışma ve rolün Türkiye tarihi açısından çok önemli bir rol model olacağı bilinciyle kapımı-

zın önünde duran Yerel Yönetim Reformu tartışmasını başlatmalı ve İstanbul'dan Türkiye'ye yaymalıyız.

Anahtar sözcük **KATILIM**.

Seçimlerden hemen sonra gündeme gelen Stratejik Plan sürecinde katılım.

Kent planlarının yeniden yapılmasında katılım.

Kültür ve sanat planlamasında katılım.

Belediye bütçesinin yapılmasında katılımcı bütçe yaklaşımıyla katılım.

Kent konseylerinde, yasa metninin işaret ettiğiinden daha fazla olarak kapsayıcı katılım.

Mahalle meclislerinin oluşumunda katılım.

Mahalle, semt, ilçe, il ve büyükşehir sorunlarının çözümünde katılım.

Bu listeyi daha da genişletebiliriz. Temel sorun, katılımı, '-miş gibi' yapan demokrasilik oyunuyla fikir sorma veya proje toplamadan öte iktidar sorumluluğunun paylaşımını savunmak, bunun için adım atmak, kent yaşayanının aktif yurttaş sorumluluğuyla katılımını savunmaktır. Katılımı, bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi olarak kavrayan anlayışlardan uzak durmalıyız.

Diğer yandan pandemi süreci, İstanbul'da **'askıda fatura'**, Ankara'da **'veresiye defterlerinin kapatılması'**, Adana'da **'sahra hastanesi'** gibi yerelde dayanışma girişimleri, belediyelerle merkezi idareyi karşı karşıya getirmiştir. Bu yenilikçi adımlarla göle atılan maya tutarken, **dayanışma** esaslı yeni örgütlenmelerin toplumsal karşılığı olduğunu da göstermiştir. Önümüzdeki 2022 ve 2023 boyunca **katılım ve dayanışma** tartışmalarını büyüterek, öneri geliştirme ve birlikte gerçekleştirme süreci için yeni adımlar atıp toplumun kutuplaşan tüm unsurlarını yeni bir heyecana katabiliriz. İdeoloji değil, 'kendini' ve kent hakkından kaynaklanan yaşam önerisini teklif etme fikrini öne alabiliriz. Siyasi parti farkı olmaksızın Şişli, İstanbul ve Türkiye'de katılım ve dayanışma fikrini işleyerek herkesi sürece katmak mümkün. Merkezi idarenin vesayet denetimi ve engellemelerini toplumsal olarak göğüsleyebilecek en önemli adım **KATILIM** örgütlenmeleri olacaktır. Bu amaçla **KATILIM ve DAYANIŞMA ÇALIŞTAYI** fikrini öneri olarak işleyebiliriz. Aşağıdaki önerileri, bu çalışmaya içerik katkıları olarak değerlendirebilirsiniz.

Devamla:

KATILIMCI BÜTÇE Örgütlenmesi: Her ilçede **mahalle meclisleri** kurulması

teşvik edilirken, kent konseyleri, mahalle meclisleri, muhtarlar ve ihtiyar heyetlerini de kapsayan **katılımcı bütçe** çalışmalarını başlatacak **KATILIM ÖRGÜTLENMESİ** adımı atılmalıdır. Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi'nin 2022 için yaptığı **Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM** çalışmasını ilçe il ve büyükşehir genelinde büyütebiliriz.

Katılım ve Dayanışma Örgütlenmeleri: Bu örgütlenmelerle kadın, gençlik, engelli, iş insanları, turizm, inovasyon, KOBİ'ler, organize sanayi bölgeleri vb. tematik ve fonksiyonel **MECLİSLERİ gündeme getirilmeli**. Meclis örgütlenmeleri toplumsal dokuyu canlı tutacak ve kent yönetimlerini demokratik algı ve işleyişe açık hale getirecektir.

Kent Politikaları Danışma Kurulu: Mevcut kent yönetimlerinin strateji oluşturmada ve oluşturulan stratejilerin diri tutulmasında etkili olabilecek, yönetime ve kente yeni ve geliştirici yol önercek bir **KENT POLİTİKALARI DANIŞMA KURULU** yönetimin ve kentlerin önünü açacaktır. Bu kurul yönetim, siyaset ve akıl insanlar ve başka önerilecek kişilerin bileşiminden oluşabilir. Belirli periyotlarda toplanmayı hedefleyen bu kurul **icrayı değil, stratejiyi esas almalı**.

Ulusları Fon ve Krediler İçin Model Geliştirilmesi: Uluslararası kredilerde, merkezi idarenin vesayet denetiminin engellemeye dönüşmesi çok ciddi bir sorun. Özkaynak yetersizliklerinden kaynaklanan sorunları çözmek amacıyla yeni finans örgütlenme modelleriyle yatırım ve fonlara alan açılması sağlanmalı.

Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı: Yeni şirket kurmanın engelleri göz önüne alınarak, hukuki sürecin avantajlarını kullanarak yeni bir Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı fikri ve kent mülkleriyle ortak bir varlık havuzu yaratıp, uluslararası kredi ve fonlar için işbirliği tartışmasını başlatabiliriz. Aynı düşüncüyü, belediyenin **gelir getiren şirketleri** için de uygulayabilmesi araştırılmalı ve tartışmalıyız.

Stratejik Mali Kurul Proje Yönetimi: Yukarıdaki iş modelleri tartışılırken, vesayet denetimi dışında model geliştirilebilmesi için halen kamuda olan, son on yılda kamudan ayrılmış mülkiye müfettişleri, Maliye, İçişleri Bakanlığı ve Sayıştay denetçileri, hesap uzmanları ve yeminli mali müşavirlerin içinde olduğu bir **Stratejik Mali Kurul Proje Yönetimi** tartışmasını da başlatmalıyız.

İnsan Kaynakları Performans Değerlendirmesi: Mevcut personel yasaları yeniden ele alınarak, personel yapısı gözden geçirilmeli ve 'eşit işe eşit ücret' hakkı yanında performans değerlendirmesiyle de takviye edilebilmesinin şartlarını ele almalıyız.

Proje Yönetimleri: Gerek seçim bildirgelerinde yer alan gerekse stratejik planlara taşınan ve en önemlisi yeni gündeme gelen ihtiyaç ve konularla ilgili mevcut

yapıyı da gözeten **proje yönetimleri** kurulabilir.

Stratejik Plan İzleme: Bu faaliyet, belediyelerin rutin yaptığı altı aylık bürokratik izlemenin dışında, katılımın olmazsa olmazlarından **mahalle meclisleri, mahalle meclisleri konseyi, meclisler, kent konseyi** işbirliklerini mümkün kılarak **katılım örgütlenmesi** ile etkin bir izleme ve denetleme gerçekleştirmek mümkündür.

Ve Demokles'in Demokratik Kılıcı: GERİ ÇAĞIRMA

Nasıl ki 'katılımcı bütçe', yerelde Doğrudan Demokrasinin gerçekleşmesinin en etkili araçlarından biriye, henüz yasalarımızda olmayan **geri çağırma** da, kent hakkı adına aktif vatandaşın Doğrudan Demokrasi yöntemi olarak etkili denetim aracı olmaya adaydır.

Günümüzde belediye başkanları ve belediye meclis üyeleri beş yıl için seçilmekte ve mevcut yasal işleyişte yalnızca İçişleri Bakanlığı tarafından soruşturma nedeniyle ve çoğu zaman da iktidarın siyasi gerekçeleriyle görevden alınmaktadır. Oysa **geri çağırma**, seçimle gelen yöneticinin, meclis üyelerinin görev süresi dolmadan, yönetici sorumluluğunun sorgulanması, seçimler dışında yöneticilik görevinin sona erdirilmesini sağlayabilecek 'Demokles'in Kılıcı' olarak bir katılım ve denetim biçimidir. Seçmenlerin belirli bir yüzdesinin (yüzde 10/15/20) talebi üzerine, ilgili seçim çevresinde seçmenlerin önemli bir bölümünün (3/1, 5/2, 2/1) oy kullanması sonucunda çoğunluk kararına göre işleyebilecek bir yöntemdir. Atina Demokrasisi'nden günümüze taşınan bu uygulama, Paris Komünü deneyiminden bugüne Brezilya, Bolivya, Hindistan ve Güney Kore gibi dünyanın 45 ülkesinde uygulanan oldukça etkili bir denetim mekanizmasıdır.

Geri çağırma yönteminin, Yerel Yönetim Reformu tartışmalarında yasalarımıza girmesi, Toplumcu Belediyecilik açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Bilgilerinize önerilir.

ARAYIŞLAR AÇILIMLAR

TEMSİLİ DEMOKRASİDEN DOĞRUDAN DEMOKRASİYE: KATILIM

Gönen Orhan

Yerel Yönetimler İletişim ve Strateji Danışmanı

Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi öncülüğünde yürütülen ve Şişli Belediyesi-since kabul edilen 2022 Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM hangi argümanlarla başladı?

Bu yazının kurgusunu, yerelde yukarıdan aşağıya kurulan merkezi ve hiyerarşik piramidin sorgulanması umuduyla aşağıdan yukarı, aktif vatandaş temelli örgütlenmenin açıklaması üzerine bir deneme oluşturuyor. Bu paradoks bir anlamda, demokrasi sorunsalının 'Temsili Demokrasi' ile 'Doğrudan Demokrasi' arasındaki çatışma ve geçişkenliğini de kapsıyor. Devlet biçimlerini tartışırken, 'demokrasi' kavramının monarşi, aristokrasi ve oligarşi kavramlarından farklı olarak 'halk' ile olan ilişkisine göre de ayrıca tanımları yapılır. 'Cumhuriyet' bir versiyonu, temsili Küba dışında yoksa da 'sosyalizm' başka bir versiyonu. Bu kavramlar ve devamındaki sözcükler dizini Fransız Devrimi ve takibinde 'Genel Oy'un mirası. Geldiği istasyonsa, genel oy marifetiyle biçimlenen merkezi ve yerel yönetimlerin seçilerek delege edilmiş temsilcilerinin yabancılaşarak, temsilin hiyerarşi ve otoriteye dönüşmesi. Oysaki genel oy, toplum sözleşmesi aracı olarak keşfedildiğinde, iktidarların da toplumsal kapsayıcılıkla bütün toplumun refah ve eşitlik temelinde mutlu ve müreffeh yaşamasına imkan sağlayacağı zannedildi. Öyle mi oldu? Kalkınma ve gelişme balonu büyüdükçe eşitsizlik, devamında yoksulluk, savaş ve göçler de büyüdü. Neden? Bunca trilyon dolarlara rağmen neden hâlâ güvenli gıda, su ve insani barınma sorun olmaya devam ediyor?

Yeni bir paradigma, yeni bir yol tartışması dün başladı.

Zapatistalar, Seattle, Taksim Gezi Direnişi yalnızca bir protesto veya karşı çıkış değil, aynı zamanda yeni bir yol arayışı.

Yalnızca, klasik bir muhalefet çıkışı değil, iktidarlardan sıkılan yoksunların ve gençliğin yeni bir yol sorgusu.

Kültürel kodlara yerleşen yönetim ve hiyerarşiye isyan bu direnişler.

Taksim Gezi Direnişi, Batı'yı bilen Ortadoğulu Türkiye'den, Seattle'daki küresel isyan buluşmasına doğrudan uzanan bir dayanışma eli.

Sorun yalnızca mevcut hükümetlere değil, iktidar temelli yönetim mengenesine isyan.

Bu dayanışma sesi, 1968’den 30 yıl sonra, 1999 Kasım’ında Seattle’da çakan kıvılcımla bugünlere yürüyen çağdaş Spartaküs’lerin, yalnızca bir sınıf veya örgütün iktidar karşıtlığı dışında, ortak paydası **iktidardan sıkılmak** olan bireylerin **biz** olma halidir. Bu yeni ve kıymetlidir.

Ne demek istiyoruz? Katılımcı bütçe somut, günlük ihtiyaç ve öncelikler üzerinden, uzakta bir yerde duran yerel iktidarla aktif vatandaşları bir araya getirme araçlarından biri, belki de en güçlüsü olabilir. **“Bütçe araç, katılım esas”** diyerek, mahalleden, komşuların kendi yalın isteklerinden başlayarak, bütçe hakkının sorgulamasından yerel iktidarın paylaşılmasına giden bir yol üzerinde değişim gerçekleşebilir.

Yeniden yerel yönetim yasalarını, yerel iktidarlara, şeklen toplanan meclisleri, çalışmayan komisyonları, liyakatin uğramadığı insan kaynaklarını ve ezcümle komşuların yalnızca seçimler ve vergi ödeme için hatırlandığı günlük yaşamı sorgulayabilmek için bir umutla Şişli Katılımcı Bütçe deneyimi başladı. Zorlukları olsa da kolektif davranış ve ortak akılla 2022 bütçesi katılımcı bütçe olarak Şişli, İstanbul ve Türkiye ve dünya Doğrudan Demokrasi tarihinde yerini aldı. Başlarken düşüncelerimiz ne idi? Aşağıdaki satırlar bu düşüncelerin bir nebze olsun ifadesi.

TEMSİLİ DEMOKRASİ ‘TEMSİL’ EDİYOR MU?

• ‘Seçim’den önce yaşam

Atina Demokrasisi’nden iki bin yıl sonra dünya siyaset sahnesine arz-ı endam eden Batı demokrasisi, feodalizmi yıkarken, özgürlük anlayışını yöntem olarak **genel ve eşit oy** üzerine kurarak Temsili Demokrasinin temellerini atmıştı. Bu nedenle ‘seçim sistemi ve sandık’ üzerinden çıkılan yol, Temsili Demokrasinin

Demokrasi söylemiyle halkın genel oy katılımı sağlanarak çıkılan yolda, delege edilen temsilcilerin yönetimiyle siyasal yabancılığın da temelleri atılmış oldu.

siyasal partiler aracılığıyla temsilcilere delege edilmesini ve yürütmenin mutlak surette böylece oluşması geleneğini de kendiliğinden getirdi. Böylece demokrasi söylemiyle halkın genel oy katılımı sağlanarak çıkılan yolda, delege edilen temsilcilerin yönetimiyle de siyasal yabancılığın da temellerini atmış oldu. Hatta seçilen yürütmeleri temsilen başbakan veya cumhurbaşkanı nezdinde de, ‘lider’ güzellemesiyle kişiselleşmenin de önü açılmış oldu.

“Siyasal iktidar ‘kişiselleşmiş’tir. İktidar, çok kez tek bir kişice temsil edilir duruma gelmiştir. Gelişmeler liderleri büyütürken, yurttaşları daha edilgin kılmaktadır ve giderek kitleler için bir siyasetten uzaklaşma (depolitisation) olayına yol açmaktadır.”¹

Evet, iki bin yıl önceki köle sahiplerinin Atina Demokrasisi’nde de ve ondan da iki bin yıl önce Neolitik Dönem Mezopotamya’sında da, bugünkü anlayışla olmasa da ‘seçmek’ fiilinin, önce kendiliğinden sonra da yönetim ve iktidar amaçlı toplum ve siyaset sahnesine adım attığını görebiliyoruz. Peki, seçimden önce ne vardı ve ‘irade’ nasıl şekilleniyordu?

• Tohum icat oldu eşitlik bozuldu

Önce avcılık ve toplayıcılık, sonra toplanan bitki ve meyvenin günlük tüketiminin yanında tohumlarıyla üretilebileceği insanlık açısından önemli bir devrim oldu. Tohum keşfedilince yeniden ekim-dikim, keçi, inek ve deve evcilleşince hızlanan tarım, tarımla yerleşiklik, yerleşiklikle alet edevattan kurumsal yapılara doğru hızlı bir dönüşüm gerçekleşti. Mezopotamya ve Mısır bize eşsiz bilgiler sunar. İkinci perde başlamıştır.²

“İnsanoğlunun geçmişi bir milyon yıldan daha eskiye dayanmasına karşın, insanlar 5 bin yıl öncesine kadar tarihlerini (ya da herhangi bir metin) yazmamışlardır.”³

Ne zamanki yazı bulunarak kayıt başladı o zaman da “neler oluyor?” sorusunun tutanağı ve arşivi başladı.

1 Server Tanilli, Devlet ve Demokrasi, Adam Yayınları, Kasım 2002, s 47

2 Robert J. Braidwood, Tarih Öncesi İnsan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1995, s. 263,264

3 Robert J. Braidwood, Tarih Öncesi İnsan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1995, s. 1

Arkeolojinin ve ondan bilgi temelli güç alan antropolojinin etkisiyle, son yıllarda bilimsel ve popülist yapıtlarda 'insan' figürüne geçiş ve yaşam örgütlenmeleri bolca yazılıp çiziliyor. Yazılı tarih öncesi egemen olan doğanın hükmettiği, insanımsı dâhil tüm canlılar varlıklarını devam ettirebilmek için değil, yalnızca ve yalnızca varlıklarını korumak için içgüdüsel davranıyorlardı. 'Yarın' düşüncesi olmadığı için, işbirliği ve örgütlenme de yoktu, ürün fazlası ve stok da ast-üst ve yönetim ilişkileri de yoktu.

Gordon Child'a göre 8 bin yıl, başka araştırmalara göre de 10-12 bin yıl önce, "ilkin Yakın Doğu'da bazı toplumlar doğayla etkin işbirliğine girerek, bitkiler yetiştirip, evcil hayvanlar besleyerek, doğada hazır bulunan yiyecek maddelerini stokunu artırmaya başladılar" ⁴ Stok demek, sayı, kayıt ve hesap demek. Bu stoka atılan ürün fazlası, günlük yaşam ihtiyaçları dışında yarını düşünmek, akıl yürütmek, yazıya geçmek ve arşiv demek.

"Tarihte adı yazılmış ilk insanın peygamber, şair veya büyük bir komutan değil de bir muhasebeci -Kushim- olması çok anlamlıdır" ⁵

Görünen o ki kırsal ve sonradan da kente taşınan yaşam ilişkilerinde ilk farklılaşma, bu hesap-kitap işiyle ilgilenenlerin günü kotaran işlerden uzaklaşmaya başlamaları, hesap yapan, kayıt tutan ve söz söyleyen ayrıcalıklar kazanmalarının yolunu açmış. Sonra yazı, sonra tarım ve zanaat, doğa ve günlük ritüel yorumlayıcısı din adamları derken farklılaşan toplum ilişkileri... Fakat bu farklılaşma hiyerarşik bir kast veya sınıf olmaktan öte, yatay toplumsal ilişkilerde eşitler arasında önde gelenlerden oluşuyordu. Henüz sınıf, henüz hiyerarşi, henüz devlet yok, henüz yönetim olmadığı için 'seçim' de yok. Kısaca, toplumsal ilişkilerin eşitlik üzerine kurulduğu, toplumsal ihtiyaçların toplumun bütününe karşılandığı, adına **komünal yaşam** dediğimiz bir ilişki biçimi var.

Bu mekanizma nasıl kuruldu?

• Komünal Yaşam Sosyolojisi

Komünal yaşamın ayırt edici özelliği nedir?

Bilimsel bir alıntı yerine, 'Tüfek, Mikrop ve Çelik' ⁶ referansıyla yazmak kulağa daha hoş geldi! *"Bütün avcı toplayıcı topluluklar benzeşirler....Hiçbir avcı toplayıcı kabile yazıyı keşfetmemiştir veya buna ihtiyaç duymamıştır, **hiçbiri merkezi yönetim geliştirmemiştir.** Bunun yerine, birkaç düzine veya birkaç yüz kişilik bu topluluklarda **bir lidere, sosyal statüye veya zenginliğe ihtiyaç duymaksızın herkes yüz yüze oturup tartışarak karar vermişlerdir,**" (bold*

*vurgular yazara aittir).*⁷ İnsandan insana ve yüz yüze. Bu yorumun kaynağı nedir bilmem, lakin arkeoloji ve antropolojinin çabaları bu cümleleri haklı çıkarıyor.

"Paraguay'da 1960'lara kadar yaşamış Ache topluluğu, avcı toplayıcılığın karanlık yüzüne ilişkin bir fikir verir."

Liderlik hiyerarşisi yoktur, ... başarı, zenginlik gibi ta-kıntıları yoktur.

Hayatta en çok değer verdikleri şey iyi arkadaşlık ve iyi sosyal ilişkilerdir (bold vurgular yazara aittir). Ne tesadüf, bugün de kendini iyi hissetme halini ücretle anlatanların tavsiye ettikleri yaşam felsefesi bu değil mi?

Bold vurgular komünal yaşamın özünü anlatıyor.

*"Eskitaş Çağı insanların bilinen tek eylemleri, yani bitkileri toplama ve avlanma, sadece tek bir mülkiyet biçimine yer veriyordu: **Ortaklaşa Mülkiyet.**"*

*....Toplum üyelerinin ortaklaşa çalışmalarıyla elde edilen servetler, **üyeleri arasında eşit paylarla üleştiriliyordu...** Topluluğun üyelerinin hepsi, gerek aletlerin gerekse emek ürünlerinin ortaklaşa sahibi idiler. Bu durum, ilkel toplulukta üyeler arasında, koşullar ve servet bakımından herhangi bir eşitsizlik olmayışını ve toplumun birbirinden farklı gruplara bölünmemiş olmasını sağlıyordu."* ⁸

Arkeoloji ve antropolojinin aydınlatan derinliklerinde kaybolmamak için önce veya sonra din adamları, yaşlılar meclisi (senato), kan akrabalığından aristok-rasiye ve giderek tiranlara uzanan önderler, seçilmişler ve ezcümle yönetici kastları -henüz sınıf değil- görürüz.

Cin lambadan çıkmıştır. Hesap-kitap yönetimi uzmanların ayrıcalığına, köyün sevki topluluğun yönetimine dönüşmeye başlamıştır. Fazla ürün stok olurken, artı-ürün hazineye dönüşmektedir. Hazine korunmalı, güvenlik görevlileri olmalı ve yağmacılara karşı silah kuşanmalıydılar. İlk kabile avcıları, köy milisleri-

4 Gordon Childe, Tarihte Neler Oldu, Alan Yayıncılık, İstanbul 1990, s. 22

5 Yuval Noah Hariri, Hayvanlardan Tanrılara SAPIENS, Kolektif Kitap, Haziran 2016, s. 131

6 Jared Diamond, TÜFEK, MİKROP ve ÇELİK, Pegasus Yayınları, İstanbul, Nisan 2018, Önsöz XII

7 Yuval Noah Hariri, Hayvanlardan Tanrılara SAPIENS, Kolektif Kitap, Haziran 2016, syf. 65

8 Server Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 1 İlk Çağ, Say Yayınları, Nisan 1984, s.18

Bugün Türkiye'de 18'ini bitirip 19'undan gün almış gençlerin oy hakkını çok yeni kazandıkları düşünülürse, Attika'dan 2 bin 500 yıl geride olduğumuzu söyleyebilir miyiz?

ne ve topluluk savunmasında ordu olarak ortaya çıkıyordu. Şüphesiz kurum ve kuralların olduğu yerde yazılı hukuk da oluşacaktı. Yönetenlerin, yönetebilmek adına toplumun bütünü için yazdıkları madde ve metinlerinden oluşan hukukları da...

Ufukta, ilkel topluluk yaşam ve alışkanlıklarından, artı-ürünün maddi bir gerçeklik olarak tarih sahnesine çıkmasıyla kast ve devamında sınıfların oluştuğu 'uygar toplum' gözükmiştir. Bu konuda, sevgili Hocam Alaeddin Şenel'in *İlkel Topluluktan Uygur Topluma- Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi*⁹ adlı kitabı önemli bir başvuru kaynağıdır.

"Her toplum biçiminin dayandığı bir 'geçim biçimi', geliştirdiği kendine özgü bir yaşam biçimi ve bu yaşam biçimiyle uyumlu bir 'düşün biçimi' olmuştur... Üretim öncesi dönemin geçim biçimi 'toplayıcılık ve avcılık', yaşam biçimi 'eşitlikçi ilkel yaşam biçimi'dir'¹⁰. Doğanın acımasızlığına, tüm yoksunluklarına rağmen 'ortak paylaşma', yani kıtlığın paylaşılması bu toplulukların binlerce yıl yaşamlarının da sigortası olmuştur.

Benzer gözlem, İbn Haldun tarafından 'asabiyet' kavramıyla geliştirilmiştir. "Buna göre göçebe topluluklar 'asabiyet'in güçlü olduğu topluluklardır. Yani üyeleri arasında ayrı gayrılık yoktur, çok güçlü bir birlik ve dayanışma duygusu vardır."¹¹

Ve sonunda perde:

"Yazılı tarih döneminin başlarında 'devlet' ortaya çıktı."¹²

Arkeolog ve antropologlara tarih yazıcılar da eklenebilir.

• İlk Önder/ler ve 'Seçim'in icadı:

"Büyük takım avı, süreklilik, eşgüdümü, hatta disiplini gerektireceği için, avcı topluluk içinde hatta avcı topluluklar arasında toplu avı örgütleyip yöneten önderleri yaratmış olabilir."¹³

9 Alaeddin Şenel, "İlkel Topluluktan Uygur Topluma"

10 Alaeddin Şenel, age s. 4

11 Aktaran A.Şenel, s 173

12 Gordon Child, age, s. 73

13 Alaeddin Şenel, age s. 84

Fakat bu kalıcı ve ömür boyu değildir. Hatta Alaeddin Şenel'in Morgan'dan aktardığı kadıyla İrokiiler'de şef ömür boyu seçilmekle birlikte yaptıkları beğenilmezse topluluk onu her zaman yerinden indirebiliyordu.¹⁴ Yani siyasal olarak **geri çağırma** mekanizmasını ilk olarak avcı toplayıcılarda gözlemleyebiliyoruz. Bu önderlerin 'seçilmesi'nin, topluluğun varlığını devamı açısından en güçlü, en kaslı, en kıvrak olanların öne çıkmasını sağlaması açısından doğal bir yönelim olduğunu söyleyebiliriz.

Bu önderlik Tarım Devrimi ile hesap-kitap yapanların, sihirle hastalıkları iyileştirdiğini iddia edenlerin varlıklarının daha önemsenmesine ve bunların önder olarak benimsenmesine yol açmıştır. Din adamları ufukta gözükmemektedir. Savunma ve saldırının önem kazanması silahlı erkeğin sürekli 'asker' tiplemesine dönüşmesine ve onun önderliğinin de yolunun açılmasını sağlamıştır. Bu askerlerin savunmadan saldırıya, topluluk korunmasından yağmaya geçmeleri, özelliklerinin ayrıcalığa dönüşmesini, askerliğin kalıcılığını ve önderliklerinin liderliğe dönüşmesini de beraberinde getirmiştir.

Din adamları ve askerler, Atina'dan 2 bin yıl sonra genel ve eşit oyla yeniden demokrasi sözcüğünün siyaset sahnesine çıkmasına neden olana kadar yüzlerce yıl mutlak iktidar oldular.

• Demokrasi nereden düştü dilimize?

Halkın katılımının sınırlılıkları ile 'genel ve eşit oy'un eşitlik vaadiyle seçilmiş elitler yarattığını görebilmemiz için, aydınlanma sonrası yeniden demokrasi fikrinin doğmasına bir göz atmadan önce, 'demokrasi'nin orijinal kaynağına bakmak yararlı olacaktır.

"Yunanlılar, 'Doğu despotizmi'ne karşı demokratik yönetimin ilk uygulayıcısı oldular. Rejimin yalnız biçimi değil, kelimenin kendisi de onların... Yunanca **demos** (halk) ve **kratos** (iktidar) kelimelerinden oluşuyor demokrasi ve 'halkın iktidarı' demek."¹⁵

"Atina'da, yerel tiranların sürülmesinden sonra demokrasi tam anlamıyla uygulamaya konulmuştur... Çoğu makamlara seçim yerine kur'a ile saptanan kişiler atandı. Her vatandaşın meclislere devam etmesi ve jüriye katılması bekleniyordu."¹⁶

Bu köle sahiplerinin hak ve hukukuydu, lakin "Bu düzen işledi... İlk genellekle toprak sahibi soylular arasından çıkan önderler, şimdi artık daha çok derici, bir

14 age s 84

15 Server Tanilli, Uygurluk Tarihi, Adam Yayınları, Nisan 2005, s.34

16 Gordon Child, age, s. 110

Raffaello Sanzio'nun, 1509-1511 tarihli 'Atina Okulu' freski.

*lamba yapımcısı, bir müzik araçları imalatçısı - gibi zanaatçılar ya da tacirler arasından çıkıyorlardı. Demokratik devlet, vatandaşlarına parasız girilen tiyatro oyunları ve (hamam, jimnastik evi gibi) kamu yapıları sağladı.*¹⁷

*Beşinci yüzyıl Atina'sı böylece bize tam bir halk yönetiminin gereğince belgelendirilmiş ilk örneğini verir.*¹⁸

Bu sistem nasıl kuruldu? Atina'yı da içine alan Attika Bölgesi her biri özerk olan yüz demos'a ayrıldı. Her demos'un meclisi, görevlileri, toprakları, hatta bayrakları vardı. Her yıl için seçilen kolaylaştırıcı önder, yerel işlere bakıyor ve yöneticilerin bir listesini tutuyordu. 18 yaşına basan gençler, bu listelere adlarını yazdırarak, yurttaşlık haklarını elde ediyorlardı.¹⁹

Bugün 2021 dünyasında ve Türkiye'de 18'ini bitirip 19'undan gün almış gençlerin oy hakkını çok yeni kazandıkları düşünülürse, Attika'dan 2 bin 500 yıl geride olduğumuzu söyleyebilir miyiz?

Soyluların gücü sıfıra inmiş, Halk Meclisi en yüksek otorite olmuştu. Rüya gibi değil mi?

Halk Meclisi (Ekklesia) olarak bir araya gelip sitenin işleri için karar verirdi; **Heliaia** adı verilen mahkemede de toplanıp adaleti yerine getirirdi. Halk Meclisi'nde tartışılacak konuları hazırlamak ve yönetimin sürekliliğini sağlamak, **Beşyüzler Kurulu** (Bule) adlı bir kurulun göreviydi. Kanunların uygulanması, idare ve kumanda görevlerini yerine getirmek için bu kurul, elindeki yetkileri

17 Age, s. 110-111

18 age, s. 111

19 Server Tanilli, Uygurlık Tarihi, Adam Yayınları, Nisan 2005, s.277

*'strategos'lara devrederdi. Ancak, son sözün halkta olması için her türlü önlem alınmıştı.*²⁰

Cin şişeden çıkarak demos ve iktidarıyla siyasal tarihin yazılı kaynakları arasına girmişti. Artık 'halkın iktidarı' diye adına 'demokrasi' denilen bir sistem, hem de **temsilciler aracılığıyla değil de Doğrudan Demokrasi niteliğiyle**, köle sahiplerinin de olsa, bir azınlığın demokrasisi de olsa siyasal sistemlerin genlerine işlenmişti. Bu genin yeniden ortaya çıkması için bin yıl geçmesi gerekiyordu. Üstelik biliyoruz ki klasik Yunan kültürü bu demos iktidarının sağladığı siyasal özgürlük ortamında nefes bularak gelişti. Matematik, tıp, felsefe, tiyatro, tarih, destan, lirik şiir, hitabet sanatı, mimarlık, heykel ve dahası bu siyasal özgürlük ortamının açtığı alanda büyüdü ve gelişti.

Adı 'Köleciler Demokrasi' olsa da kültür, sanat ve düşünce insanların çekim merkezidi Atina.

*Anaksagoras, sofist filozof Protagoras, Sicilyalı sofist Gorgias, ilkçağın büyük materyalist filozofu Demokritos Atina'da yaşadı. 'Tarihin babası' Halikarnassos-lu Herodot Atina'da yurttaşlık haklarından yararlandı. Boeotialı şair Pindaros ile heykeltıraş Myron uzun yıllar yaşadılar orada; Phidias, Sokrates, Aiskhylos, Sophokles, Euripides, Aristophanes, ünlü tarihçi Thukydides, Yunan Kültürünün bu büyük temsilcileri Atina'da doğmuşlardı.*²¹

Artık ilk Doğrudan Demokrasi denemesini, hikmetini, insan aklı ve özgürlüğü açısından önemini biliyoruz. Kaydettik.

• 2 bin yıl sonra yeniden demokrasi filizleri

İlk olarak Attika'da ortaya çıkan demokrasi, yıkıldıktan veya uzun bir kış uykusuna daldıktan sonra neredeyse 2 bin yıl sonra Aydınlanma Dönemi ile tarih sahnesine yeniden arz-ı endam eder. Neden? Kabaca sıralarsak:

- 15. yüzyıl sonlarıyla 16. yüzyıl başlarında feodalizmin çöküşü gerçekleşir.
- 16. yüzyıldan itibaren kapitalizm, feodal düzenin bağrından Avrupa sahnesine arz-ı endam eder.
- Kapitalizmle iki yeni sınıf, burjuvazi ve proletarya oluşmaya başlar.
- 14. yüzyılda İtalya'da doğan hümanizma ve Rönesans, 16. yüzyılda doruk noktasına ulaşır.
- Hümanizma, dinsel ideolojiyi eleştirerek insan merkezli bir dünya tarif etmeye başlar.

20 Server Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 1.cilt, İlk Çağ: Doğu, Yunan, Roma, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Basım, Aralık 2020, s.283

21 age, s.255

- 16. yüzyıl, doğa bilimlerinde inanılmaz bir sıçramayı kaydeder.
- Ve Avrupa'da Kilise egemenliğini sarsan Reform Hareketi'ni görürüz.²²
- 17. ve 18. yüzyılların bilimsel ve teknik gelişmeleri ışığında Sanayi Devrimi gerçekleşir.
- 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal ve siyasi devrimler peş peşe gelir.
- 1789 Fransız Devrimi'nden 1789 Paris Komünü'ne uzanan demokrasi pratiği Kara Avrupası'ndan tüm kıtalara yayılır.

Şimdi biraz daha ayrıntıya inebiliriz.

• Ulus Devletin Adımları ve Genel Oy

Temsili Demokrasinin en önemli araçlarından biri olan genel oy, toplumsal bir birleştirici veya uzlaşma olarak tarih sahnesine çıkmadan önce 'genel'in birlik ve bütünlüğünün adımları olarak 'Toplum Sözleşmesi' dillendirilmeye başlanır. Başlangıçta, Thomas Hobbes'un **Leviathan**²³ isimli eserinde dile getirilen Toplum Sözleşmesi ile ulus devlet olgusunun kuramsal dayanağının temelleri atılır. Bu aynı zamanda kiliseyi – reddetmeden - devlete bağlı sayarak, sekülerizmin de doğa bilimleri ve aklın ışığında tartışılmaya başlamasıdır. İngiltere'de Thomas Hobbes'u takiben John Locke gelirken, Fransa'da ise Montesquieu'yü Genevre Kantonu'nda Jean-Jacques Rousseau ve diğerleri takip eder.

*Aydınlanma Felsefesi bu akımın doruk noktasıdır. D'Alembert ve Diderot'nun yayımladıkları Fransız Ansiklopedisi 18. yüzyılın bir özeti gibidir.*²⁴

Aydınlanma düşünürleri, Tanrı ve Kilise iktidarını sorgularken bir taraftan da dünyevi iktidarın kral veya tek kişilerde toplanmaması için kuvvetler ayrılığını savunarak yasama, yürütme ve yargının hem ayrılığını hem de bağımsızlığını dile getirdiler. Akıl ve düşünce keşfedilmiş, toplumdan bağımsız olarak birey öne çıkmış, bireysel hak ve özgürlükler yazılıp çizilmeye başlanmıştı. Bir anlamda cin şişeden çıkmıştı. Mutlak tanrısal iktidarlar sorgulanırken, dünyevi iktidarlar da hem kuvvetler ayrılığı bakış açısıyla parçalanıyor

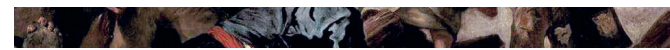
²² Bu sürecin okuması olarak Servet Tanilli'nin, 'Yüzyılların Gerçeği ve Mirası' serisinin 3. cildi okunabilir.

²³ Leviathan ya da Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Gücü, yaygın olarak Leviathan olarak bilinir, Thomas Hobbes (1588-1679) tarafından yazılmış ve 1651'de yayınlanan (revize edilmiş Latince baskısı 1668) bir kitaptır. Kitabın adı Kitâb-ı Mukaddes'te geçen Leviathan isimli bir yaratıktan esinlenerek konulmuştur. Eser, toplumun ve meşru hükûmetin yapısıyla ilgilidir ve Toplumsal Sözleşme Teorisinin en eski ve en etkili örneklerinden biri olarak görülür.

²⁴ Server Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 4. cilt, 18. Yüzyıl: Aydınlanma ve Devrim, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, Şubat 2020, s. 66

Eugène Delacroix'nın 1830 tarihli 'Halka Yol Gösteren Özgürlük' adlı çalışması

hem de toplum sözleşmesinin en küçük hücresel dayanağı olarak birey öne çıkıyordu.

Ve devamlı bireyin anlaşılması ve varlığı doğal, yaşamsal ve toplumsal haklarının da sorgulanması anlamına geliyordu.

Ve Aydınlanma, 1789 Fransız Devrimi ile taçlanır.

Fransız burjuvazisinin yoksul halk kitlelerini ve köylüleri yanına alarak Fransa'da gerçekleştirdiği bu 'burjuva devrimi' etkisi hızla Fransa sınırlarını aşmakla kalmadı, taşıdığı evrensel değerlerle de özgürlük ve eşitliğin bayrağı oldu. Kısa sürede, burjuvazinin elinde tuttuğu bayrağın flaması ezilen sınıfların eline geçip evrensel hak ve özgürlükler bildirisine taşınırken, sopası da aynı burjuvazinin elinde baskı aracı tüfek ve despotizme dönüşmüştür. Yeni bir dünyanın kapıları açılmıştır.

Devrimin rüzgârı **1793 İnsan Hakları Bildirgesi** ile açılan kapıdan geçer ve sınırlama ve servet farkı olmaksızın **genel oy** ile buluşur. Ortaya çıkan Yasama Meclisi, Beşyüzler Konseyi ile Yaşlılar Meclisi arasında paylaştırılırken artık **seçmen irade sahibidir**. 1789 ayaklanmasından 1793 Anayasası'na kadar geçen süre, yalnızca bin yıllık feodalizmin tasfiyesi değil, aynı zamanda bireyin, toplumsal belirleyicilikte iradesine başvuruyla seçen olarak **seçmen** olma serüveninin zirvesiydi. Seçmen iradesi, yetkisini sandıkla temsilcilere devrediyordu. Ayaklanmada kullanılan **doğrudan irade**, kendini temsil edeceğine inanılan Senatör veya Yaşlı Meclisi temsilcilerine delege ediliyordu.

Ve tarihsel süreç, Hobbes ile başlayan Toplumsal Sözleşme'de yerini bulan kuvvetler ayrılığını genel oya taşıyarak Temsili Demokrasi tablosunu tamamlıyordu. Temsille başlayan delegasyon, seçenin seçmen kimliğinden bağımsız olarak, seçmenin kendi iradesinden bağımsızlaşmaya, bir anlamda yabancılaşmaya da başlıyordu. Hobbes'un 1651'de Leviathan'da ördüğü 'insan insanın kurdudur' (homo homini lupus), örgüsü 1793'te genel oy ile "Demokratik yol demokrasinin kurdudur" a dönüşüyordu.

Yabancılaşma başlamıştı.

• Temsili Demokrasi ve Yabancılaşmanın Başlangıcı

Şimdi, bölümün başındaki sorunun yanıtına dönebiliriz:

Genel oydan Temsili Demokrasiye.

Şüphesiz feodalizmle cisimleşen mutlakiyet ve devlet merkezizliğine karşı Aydınlanma rüzgârının getirdiği bireysel hak ve özgürlüklerle ekonomik ve siyasal olarak donanan birey artık toplumu belirleyen önemli bir güçtür. İktidarın mutlak olan Tanrı'dan yeryüzüne inmesi; sözün, gücü sorgulanamaz kral ve

kraliçelerden aşağı tabaka görülen halka inmesi, demokrasi fikrinin dalga dalga yayılmasına yol açmıştı. Ve tahtları sallayan, kilise ve krallıkları sarsan ayaklanmaların elinde olan ateşli silah, 'halk iradesi'nin iktidar olabilmesi için genel oya dönüşüyordu.

Silah genel oy, barut sandık olmuştu. Patlayacak silahların barutu sandığa girerek yeni ve uysal, sessiz bir yol olmuştu. Sorgulayan, ayaklanan, tahtları deviren yüz binlerin iradesinin, adına hükümet denilen yürütücü iradeye dönüşmesinin formülü genel oyla sağlanmıştı. Şüphesiz genel oy yolculuğu, tıpkı Atina'daki köle demokrasisinde olduğu gibi başlangıçta özel mülkiyet sahibi olmak, erkek olmak gibi kısımlıkları kapsasa da zamanla ve günümüzde toplumun bütününe kapsayan bir araca dönüşmüştü. Liberal ama sınırlı haklar, Paris Komünü sonrası takip eden yüzyılda, işçi sınıfının toplumsal belirleyiciliği genel oyun da liberal demokratik olması sonucunu doğurmuştu.

Ara ara, "Benim oyumla dağdaki çobanın oyu bir midir?" meali serzenişler olsa da genel oy Temsili Demokrasinin genlerine işlemişti.

Tarih sayfalarına beş, on veya onbeş yılda bir geçen ayaklanmaların, kent meydanları işgallerinin yerini de dört-beş yılda bir yapılan seçimler aldı. Böylece genel oy, sistematik olarak seçim ve sandıkla sistemin yönetebilme örgüsünün içine girerek bir anlamda adına istikrar denilen toplumsal mutabakatı, Aydınlanma filozoflarının deyimiyle Toplumsal Sözleşmeyi sağlamış oluyordu.

Genel oy, bir anlamda din ve dünya iktidarlarının egemenlikleri ve sorgusuz yönetimlerine karşı, bireysel hak ve özgürlüklerin, daha çok da siyasal partiler aracılığıyla ayaklanmaksızın kullanımını ifade etmeye başladı. Hükümetler veya

genel olarak yürütmenin değişimindeki en önemli barutsuz ve ateşsiz silah olarak demokrasi tarihindeki yerini aldı. Şüphesiz bu yer alış, John Locke'nin, 'Doğal Haklar Felsefesi', yani özgürlüğün doğuştan itibaren bir hak olduğu bilinciyle vatandaşların var olma, yaşam ve özgürlük haklarını unutan veya ihlal eden yöneticilere karşı genel oy dışındaki itiraz, protesto, ayaklanma hakkını ortadan kaldırmıyordu. 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisi bu hakların ve kullanımının en üst belgesi olarak kabul edilir.

Artık ama anayasalar, ama parlamentolar, ama yürütmeler için genel oy periyodik olarak dört- beş yılda veya gerekli görüldüğü durumlarda demokrasinin sıradan bir uygulaması haline geldi.

Oy kullanıyoruz, seçiyoruz, anayasaları belirliyor, parlamentoları oluşturuyor, hükümetleri kuruyorduk; daha çok da siyasal partiler aracılığıyla. Genel oy, yasama ve yürütme aygıtlarını belirlerken, bu faaliyetin yerine getirilmesini de oy kullanan seçmenin, seçtiği vekil-yöneticilere havale ediyordu. Yasama ve yürütme, temsilci olarak seçilenlere delege edilir hale geldi.

Temsili Demokrasi ve Siyasal Partiler

Temsili Demokrasinin delegasyonla kazandığı meşruluğun günümüzdeki en önemli dayanağı, en liberalinden en otokrat yönetimine kadar uygulamada siyasal partiler aracılığıyla işler hale geldi. Çağdaş siyasal sistemlerde gerek merkezi idareler gerekse yerel yönetim seçimlerinde yasama (veya meclis/ler) ve yönetim erklerinin belirlenmesinde önemli bir argüman olan genel oyun kullanılmasında siyasal partiler siyasal katılım, karar alma sürecini etkileme ve siyasi iktidarı kullanmada vazgeçilmez bir role büründüler. Genel oyun kullanımında referandum gibi daha az başvurulan yöntemleri dışarda bırakırsak genel oy ve siyasal partiler kutsal ikili, seçim ve sandık da onların zorunlu çocukları.

Seçim, Sandık, Adaylar, Oy ve Delegasyon

Demokratik ve siyasal hakkın oy olarak kullanılabilmesinin yolu, yasama ve yürütme erklerine aday olan partilere oy vermekten geçiyor. Ve dört-beş yılda bir kurulan sandıklarla, adına 'oy' denilen tercihleri kullanıyoruz. Bu ise parti ve siyaseti neredeyse 'iş' edinmiş olanların, yer aldıkları parti mekanizmalarıyla 'seçme' zorunluluğunu, bir anlamda parti adına 'hak' savunucularının tercih ve seçimine indiriyor. Bireysel hak ve özgürlüklerimizdeki kişisel tercihleri, toplumsal yaşam beklentilerimizin kullanımını temsilcilere devrederek delege ediyoruz. Seçtiğimiz delegasyon meclis oluyor, yürütme oluyor, başkan oluyor ve haklarımızın kullanımını bekliyoruz. Genel oyun seçim platformunda kullanımını, toplumsal yaşamda iyiyi organize etme iddiasındaki kişilerin seçimine indirgenerek kalıcılaşıyor. Yani bütün bir ilçe veya ilin, metropol kentlerin, bölge

veya ülkelerin meclis ve yürütmeleri, yönetim aygıtları genel oy hakkının seçim yöntemi ve siyasal parti aracılığıyla delege edilen bir avuç insan veya kişi eliyle yönetiliyor. Genel oyun bir avuç kişiye delege edilmesi, kurulu düzen açısından meşru sayılsa da hak kullanıcısı seçmenler açısından katılımı yansıtır mı? Devamla:

Seçimlerde Oy Kullanarak Seçmiş mi Oluyoruz?

Seçimlerde siyasal partilere oy verirken kimleri seçiyoruz? Başka bir ifadeyle kimleri kim seçiyor? Az da olsa, siyasal parti üyelerinin kendi adaylarını önseçimle belirlediklerini veya daha da çok olarak siyasal parti üst yönetimlerinin gösterdiği temsilci adaylarını seçimlerde oyluyoruz. Yani toplumun büyük çoğunluğu seçmen olarak, ön seçim veya atamayla belirlenen parti temsilcilerinin bulunduğu listeleri, büyük çoğunluğunun adını bile bilmediği listeleri, renkli logolu parti listeleri olarak sandığa atıyor ve demokrasinin temsilcileri seçim matematiğiyle sandıktan çıkıyor.

Oy kullanıldı, seçim bitti, sandık açıldı, oyun bitti. Herkes evine!

Artık görev seçilenlerde, artık onlar bilir, onlar uygular, onlar yönetir.

Temsili Demokrasinin genel oy hakkı, siyasal partiler ve seçimler aracılığıyla gerek merkezi idarede gerekse yerel yönetimlerde en üstte seçilen veya delege edilen temsilcilerin olduğu, en altta ise yalnızca oy kullanan ve vergi veren vatandaşın olduğu bir yönetim piramidine dönüşüyor.

Genel oy hakkının kullanımında sağlanan eşitlik ve seçmenlerin geniş katılımı, oyların sayılıp yerelde belediye başkanı ve belediye meclis üyelerinin belirlenmesi, merkezi idarede yasama, yürütme, başbakan veya cumhurbaşkanının seçilmesinden sonra, seçim matematiğinin belirlediği siyasal parti erkleriyle delegasyon tamamlanır ve seçilmişler yönetimi seçen adına devralır. Sandığa atılan oyla başlayan yabancılaşma, ete kemiğe bürünerek kurulan yönetimle yabancılaşma kurumsallaşır. Delege edilenlere verilen temsil yetkisi, artık parti ve kişi adına 'yukarıdan' kullanılan bir yönetim yetki ve iradesidir. Seçim bitmiş, seçmen evine dönmüş, vatandaş olarak kişisel ve toplumsal beklentilerini televizyon ve cep telefonlarından izlemeye geçmiştir, ta ki bir dahaki seçimlere kadar.

Vatandaşa en yakın olan yerel yönetimlere yakından bakmak bu gerçekliğin en yakın fotoğrafıdır.

Temsili Demokrasi Katılımı Sağlayabildi mi?

Genel oyun hakkını yemeyelim. 250 yıllık bir mücadelenin kazanımı olarak genel oy, şüphesiz mülkiyet, cinsiyet ve ten renginden bağımsız olarak bütün toplumsal sınıf ve katmanların iradesini sergilemesi açısından son derece

önemli. Lakin bu iradenin kullanılmaya başlamasından itibaren tek ve mutlak yol olarak kutsanması, katılımın diğer araçlarının göz ardı edilmesine, hatta unutulmasına yol açarak, aktif yurttaşın pasif bir duruma itilmesini de beraberinde getirdi. Genel oy ile kutsanan seçim ve sandık, diğer katılım biçimlerini yok sayarak, aktif yurttaşın kendini ifade edeceği Doğrudan Demokrasi araçlarını da ya görmezden geldi ya da marjinal saydı. Oysaki yalnızca Temsili Demokrasinin mutlak ve geçerli akçe sayılması, aktif yurttaşın hak arama yollarının kapalı veya az olması, seçim dışında iktidara katılım biçimlerinin olmaması, siyasetin meslek, siyasetçinin uzman veya siyaset profesyonelleri haline gelerek siyasete ve siyasetçiye ilgiyi azalttığı gibi, demokratik kurumlara da güveni azaltır hale geldi.

TEMSİLİ DEMOKRASİDEN DOĞRUDAN DEMOKRASİYE

Temsili Demokrasinin Çıkması

Temsili Demokraside merkezi ve yerel idarelerde meclisler, başkan ve genel olarak yasama ve yürütme dört-beş yılda bir seçilirken, kriz durumlarındaysa isteğe göre seçimler yenilenerek iktidarlar biçimleniyor. Oysaki kentlerde ve mahallelerde yaşam her gün yeniden kuruluyor. Yaşadığımız kentler, yer aldığımız toplumsal çevrede iş, aş, ulaşım, sağlık, eğitim, barınma ve çevre başta olmak üzere yaşamsal gereksinimler her gün başka bir biçimde karşımıza çıkıyor, yeni izah ve çözümlere ihtiyaç duyuyoruz. Günlük, haftalık, dönemsel olarak ortaya çıkan ihtiyaçların ortaya koyduğu yaşamsal problemlerin mahalle ve kent ölçeğinde çözümünde, seçimden seçime atılan oylarla kurulan merkezi ve yerel iktidarlar yetersiz kalıyor, genel oyla kurulan demokrasicilik adına hareket eden kurumlar, sorunları çözmek bir yana giderek ağırlaştırarak çözüm kurumları olmaktan çıkıyorlar.

Neden, yaklaşık üç yüz yıldır devam eden demokratikleşme çabalarına, bunca teknoloji ve kalkınma hamlelerine rağmen daha adil, daha yaşanılır, daha demokratik bir dünya, bütünsel olarak yaşanabilir kentler kurulamadı?

"Kentlerden oluşan bir dünyada yaşıyoruz. Çoğu insanın yaşadığı ve servetin çoğunun temerküz ettiği yer burasıdır. Kamuoyunun dikkatinin sürekli olarak, küresel iktidar politikalarına yönelmesi veya devlet işleriyle ilgili sorunlara odaklanması bu temel gerçeği veya bu gerçeğin sonuçlarını değiştirmez.... Genel anlamda, kentler finansal olarak yetersiz desteklenmekte ve politik olarak 'yu-

karıdan’ ya da kendi sınırlarının dışından manipüle edilmektedir”²⁵

Hele bir de, 2019 Yerel Seçimleri sonrası 11 büyükşehir, İttifak iradesiyle CHP’li büyükşehir başkanları tarafından yönetilmeye başlayınca, AKP yönetimindeki merkezi hükümet, bırakın destek olmayı ulaşım, deprem, sağlık, sosyal destek başta olmak üzere birçok konuda yerel iradeye ket vurmaya çalışmaktadır.

Nerede yanlış yapıyoruz? Birçok yanıt verilebilir. Fakat artık biliyoruz ki

tek başına ‘sandık’ toplumsal ve siyasal katılımı sağlamaya yetmiyor.

Temsili Demokrasinin esası olarak kabul edilen seçimler, gerek gelişmiş gerekse az gelişmiş veya yoksul ülkelerde, dört veya beş yılda bir temsil sistemini çalıştırmak üzere devreye girse de ‘seçilmiş temsilciler’in partilerden bağımsız olarak hızla yönetici elitlere dönüşmesi, **yürütme-bürokrasi-yasama** hiyerarşisi içinde, seçmenlerine yabancılaşması yüzünden, sistemin demokratik yanını çalıştırmaya hiçbir zaman yetmiyor. Çağdaş parlamenter sistemin ana sorunu, seçilmiş siyasal elitlere devredilen yetki yüzünden ortaya çıkan **yönetim** halidir. Nisbi temsil veya farklı seçim sistemleri benimsenmiş olsa da birçok ülkede Temsili Demokrasi krizi ‘temsil’in kendisinden kaynaklanmaktadır. Mümkün olan en demokratik ve güvenilir seçim sistemiyle seçilmiş olsalar bile, bu seçilmiş temsilciler, parti programları farklı taahhütlerde bulunsalar da siyasal elitlere dönüşmekte, yetki aldıkları seçmenlere yabancılaşarak, yeni seçim dönemine kadar onlara isteklerini ve ihtiyaçlarını sorma gereği bile duymamaktadırlar.

Bir kere seçilmişlerdir artık, söz, karar ve yetki kendilerinde ve atadıkları bürokratlarındadır.

Ülkemizde ve dünyada kentlerde toplanan nüfusun niceliği ve bileşenleri düşünüldüğünde yaşamsal gereksinimler günler, haftalar en fazla aylar içinde çözülmeyi gerektiriyor. Siyasal parti üyeliğinin ötesinde, sorunları ve ihtiyaçları odağına alan, **hak temelli taraf olma** düzeyinde bir katılıma olan ihtiyaç bu yüzden her gün artıyor, ama siyasal parti eksenli seçimler böyle bir katılımın sağlanmasında tamamen yetersiz kalıyor. Hak temelli taraf olma, siyasal parti

tarafı olmaktan daha geniş, daha kapsayıcı, daha güncel ve yaşamsal bir katılımcılığı öngörür. Temsili Demokrasinin gereği olarak dört-beş yılda bir yapılan seçimler, makro sorunlara işaret etmekle yetinip günceli yakalayamadığı gibi, yaşamsal gereksinimlere getirdiği çözümler de palyatif kalmaktadır. Meclisler bir kere seçildikten, vekiller/siyaset profesyonelleri bir kere göreve geldikten sonra, **yerine düşünmek** ve karar almak geçerli ve yeterli görülüyor. Gerek yerel yönetimlerde gerekse ulusal meclislerde ‘seçilenler’, ‘seçmen iradesi’ adına hareket ediyor. Böylece, seçileni sorgulaması, denetlemesi ve geri çağırması gereken ‘seçmen’ iradesi bir sonraki seçime kadar derin dondurucuya atılıyor. İnsanlara hizmet etmesi beklenen temsili siyasi kurumlar da kendilerine ve iktidarda olanların ekonomik çıkarlarına hizmet eder hale geliyor. Temsili Demokrasinin simgesi olarak kabul edilen sandığa giren oy, seçmenin iradesi gibi gözükürken, sandıktan çıkan delegasyon yabancılaşmanın cisimleşmiş hali olarak ‘yeni Leviathan’ olmaktan öteye gitmiyor. Bu nedenle katılımın yeni formlarını, toplumsal işbirliğinin ve mutabakatın yeni açılımlarını aramak ve bulmak zorundayız.

• Sınırlı Temsilden Hak Temelli Katılıma: DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Doğrudan Demokrasi Nedir? Kısaca, Temsili Demokrasinin kurallarıyla seçim veya atamayla yönetime gelen ve yalnızca kararları alıp uygulayan temsilciler yerine, mahalle ve kentte yaşayanların toplumsal, siyasi ve ekonomik yaşama ilişkin fikirlerini dile getirmesi, kararlara katılması ve takip etmesidir, diyebiliriz. Dolayısıyla yalnızca ‘seçmen’ olanlar değil, kenti yaşayan başta dezavantajlı gruplar öncelikli olmak üzere göçmen, ikametsiz, çalışan, ziyaretçi, çocuk vb. oy hakkından yoksun olanlar da kastedilmektedir. Bunun seçim listelerini zorlayacağı kesin!

Farkındayız; bu tanım seçim, sandık, parlamento, hükümet vb. kavramlarla dolu demokratik- kültürel kodlarımızın henüz yeterince kapsama alanında değil. Alışılmış olan ‘karar alma ve yönetme hakkının’ artık neredeyse profesyonel hale gelen siyasetçilerin sandıktan çıkan yetkiyi kullanmaları. Seçmenlere zaman zaman mahalli sorunlarda halk toplantıları, kent veya ülke sorunlarında halk oylaması, referandum gibi ‘danışma’ yöntemleriyle fikirleri sorulsa da kararların alınması ve uygulanması yine seçilmişlere ait.

Oysa Doğrudan Demokrasi yalnızca fikrin sorulması değil, kenti günlük yaşayanların kent ve ülke adına alınacak kararlara da katılma ve uygulama sürecinin gözlemlenmesine, denetlenmesine, gerekirse de seçilenlerin seçenler tarafından geri çağırılmasına dayanmaktadır. Bu her şeyden önce, katılım ve yönetimde yeni bir paradigma değişikliğidir.

25 Dimitrios Roussopoulos, Katılımcı Demokrasi, Sümer Yayıncılık, Eylül 2019, s.275

Sorun şu ki genel oyun yüzlerce yıllık seçim ve sandık uygulamalarıyla kemikleşmiş sisteminin nasıl değişeceği?

Sihirli anahtar sözcük **katılım**. Doğrudan Demokrasi kavramını günlük yaşamda, hava gibi nefes alıp verilen, su gibi içilen, müzik gibi dinlenen, ekmek gibi tüketilen **insani ihtiyaç** durumuna getirecek, kent hakkının toplumsal yaşam için kullanımı **katılım**.

1793 İnsan Hakları Bildirgesi'nden 169 yıl sonra, 1962'de Amerikan siyasal sistemini eleştiren **Port Huron** Bildirisi yayınlandı:

*“Port Huron Bildirisi, ABD'nin siyasi ve sosyal sisteminin uluslararası barışı ve ekonomik adaleti sağlayamadığı için geniş bir eleştiriydi. Dış politikada, açıklama Amerikan hükûmetinin Soğuk Savaş'ı ele alış biçimiyle, hem nükleer savaşın varoluşsal tehdidi hem de gerçek silahlanma yarışıyla ilgiliydi. İç meselelerde ırk ayrımcılığını, ekonomik eşitsizliği, büyük işletmeleri, sendikaları ve siyasi partileri eleştirdi. **Bildirir, Amerikan sistemine yönelik eleştiri ve analizine ek olarak, bir dizi reform önerdi: Daha fazla demokrasi elde etmek, bireyler için yurttaş lobileri aracılığıyla daha güçlü bir güç için, daha önemli katılım için iki gerçek siyasi partiye yeniden şekil verilmesi gerektiğini ilan etti. İşletme yönetimindeki işçiler tarafından ve 'yoksulluğa karşı bir program' da dâhil olmak üzere artan devlet refahıyla genişletilmiş bir kamu sektörü için. Belge, ne için ve nasıl çalışılacağına ve geliştirileceğine dair fikirler verdi ve ayrıca öğrenci gençliğin 'katılımcı demokrasi' kavramını ortaya çıkarabileceği bir araç olarak şiddet içermeyen sivil itaatsizliği savundu.”**²⁶*

Doğrudan Demokrasi ve katılım adına, Paris Komünü sonrası yeniden emekleme adımları atılıyordu. Temsili Demokrasinin temsildeki yetersizliği bir kez daha vurgulanarak çözüm adımları gösteriliyordu.

Şüphesiz neredeyse herkesin bir siyasal inancı ve siyasi tutum alışması var. Oy verilen parti, okunan gazete, takip edilen internet siteleri, dâhil olduğumuz sosyal medya kümelenmeleri vb. birçok siyasal ve sosyal aidiyetlerimiz var. Partilerden bağımsız, siyasal parti kimlikleri dışında, kent vatandaşlarının ait oldukları sosyal ve dijital kümelenmeler dışında, mahallede ve kentte yaşıyor olmanın getirdiği **ortak yaşam, ortak sorun ve ortak çözüm** kümelenmesi ve davranışı, yalnızlaştıran kentlerdeki dayanışma zeminini oluşturmaktadır. Kent hakkı savunuculuğu, siyasal parti ve siyasi kimliklerin üzerinde daha kapsayıcı ve birleştirici, karşı ve ötekiyle bir araya gelmeyi sağlar. İşte, tam da bu **ortak yaşam ve ortak sorun, katılımın toplumsal tabanını oluşturur**. Bu toplumsal taban üzerinde yükselen **ortak çözüm** ise Doğrudan Demokrasinin lokomotifleri olarak kent hakkını 'toplumsal iyi'ye taşır.

26 https://stringfixer.com/tr/Port_Huron_Statement (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022)

Hak temelli arayışlar, farklı ülkelerde farklı formlarda buluşsa da hemen hepsinin en üst bağlayıcı kirisini, kişisel olanla toplumsal olanın bağlacı meclis örgütlenmesidir.

*“İnsanların kendilerini ilgilendiren konularda kararları kontrol edebildiği bir **topluluk arzusu**, başından beri, toplumun asıl yapısının bir parçası olmuştur... Çalkantılı geçiş döneminde ileri sanayi toplumlarında egemen olan sürekli kişisizleştirme süreçlerine karşı, köklü bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.”*²⁷

“Katılımcı Demokrasi felsefesi, toplumdaki örgütlü gerçekliklerle mücadele ederek, toplumdaki bütün grupların yerel, bölgesel veya ulusal tüm meclislerde ve forumlarda resmi olarak temsil edilmelerini garanti altına almaya çalışır.”

*“Katılımcı Demokraside karar verme sürecinde insanlar kendi yaşamlarını belirleyen ve etkileyen kararlar hakkında, önerilerde bulunur, tartışır, planlar ve uygular. Bu ise karar verme sürecinin daimi ve anlamlı olmasını, **temsilciler aracılığı ile değil doğrudan yapılmasını** ve kişilerden ziyade sorunlara odaklanmasını gerektirir.”*²⁸

Şüphesiz, mahallenin ve kentin sorunlarıyla fikirlerin dile getirilerek karar alınması bu kararların uygulanıp uygulanmadığını, kararların takibini de zorunlu kılmaktadır. Bu konuda Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi'nin birlikte götürdükleri Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM uygulamasında, yürürlüğe giren Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi Çalışma Yönergesi'nde yer alan İzleme ve Değerlendirme Çalışma Grubu tam da bu amacı gütmektedir.

Doğrudan Demokrasiye giden yolda katılım araçları, bir anlamda Katılımcı Demokrasi kentte ve kırsalda nasıl örgütlenir?

Her şeyden önce, farklı siyasal ve toplumsal kimlikleri bir an için unutarak mahallemiz veya kentimizdeki temel sorunların çözüm düşüncesi için **insani ölçek** ve **komşuluk** kavramları üzerinde durmamız yerinde olacaktır.

İnsani Ölçek ve Komşuluk

Murray Bookchin insani ölçeği, “sakinleri için politik ve lojistik açıdan anlaşılabilir ve mütevazı büyüklükteki bir topluluk”²⁹ olarak tanımlar.

Mütevazı topluluk ilk çağda kabileyken, bugün kent irisi mahallelerin sokakları,

27 Dimitrios Roussopoulos, C. George Benello, Katılımcı Demokrasi, Sümer Yayıncılık, Eylül 2019, s.15

28 Age. s.17

29 Murray Bookchin, Kentsiz Kentleşme, çev. Burak Özyalçın, İstanbul 2014, Sümer Yayıncılık, s. 70

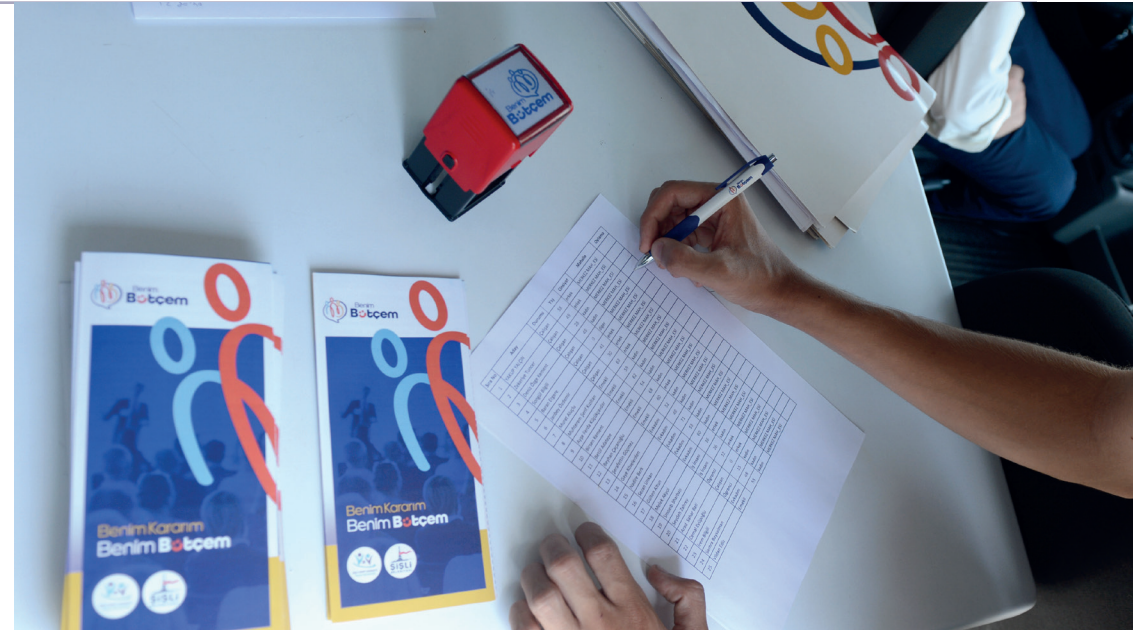
site ve apartmanları, diyebiliriz. Her gün yeniden yollarını geçtiğimiz, kaldırımlarını çiğnediğimiz, kafe ve parklarında oturduğumuz mahalle, oturduğumuz site veya apartman bir arada olmanın ikamet tesciliyken, “komşu komşunun tuzuna muhtaçtır” deyişimiyle hak için bir araya gelmenin, dayanışmanın da toplumsal tabanını oluşturur. Büyüyen ve bireyi yalnızlığa iten kentlerdeki bu zorunlu ikameti, bu zorunlu insani ölçüğü, benzer hak ve talepler için komşu dayanışmasına, komşuluk fırsatına çevirebiliriz. Komşuluk ilişkisi gerek mekânın örgütlenmesini gerekse insani dayanışmayı mümkün kılan en yalın ve aracısız ilişkidir. Komşu temelli ilişki, mahallelerde tabana yayılmış bir **komşu dayanışması** yaratabilir, bu dayanışma Mahalle Meclisleri veya Mahalle Bütçe Komiteleri’ne taşınarak, hem mahallenin bir mekân olarak örgütlenmesi sağlanabilir hem de söz ve kararın birlikte oluşturulmasının olanakları yaratılarak özellikle yerel iktidarlar nezdinde etkileyici, hatta giderek belirleyici olabilir.

Nasıl Bir Araya Gelinecek ve Katılım Formları

Topluluk Arzusu, hak temelli arayışları, dünyanın farklı ülkelerinde farklı formlarda buluştursa da hemen hemen hepsinin en üst bağlayıcı kirisini, kişisel olanla toplumsal olanın bağlacı **meclis** örgütlenmesidir. Antik Yunan’da Attika, Rönesans Avrupası kentleri ve Komün Parisi, bugünkü meclis anlayışının tarihsel geçmişini oluşturur. Bu geçmiş, iktidarlar ve bürokrasi aygıtlarından bağımsız olarak, toplumsal yaşamda yer alan bireylerin, kendi günlük yaşam ve kaderleriyle ilgili kararları bilme, bu kararları değiştirme, yeni kararlar alma ve denetleme görevini – devretmeden - bizzat kendilerinde tutması anlamına gelmektedir. Meclis tam da bu kararların alınması için bir araya gelmenin formudur. Meclisler, kentlerde, aşağıdan yukarıya yönetimin yeniden organizasyonu, insani ölçek formunda mahalle ve semtlerden başlayarak kentin demokratikleştirilmesine giden sürecin yolu olacaktır.

Bu meclisler, çağdaşlık ve modernlik adı altında Temsili Demokrasinin nimetleri gibi sunulan, hiyerarşik örgüt ve yönetim modellerini uzun vadede alaşağı etmek üzere, aşağıdan yukarıya örgütlenmiş, mahalleden başlayarak, komşuluk bağına dayalı, sermayesi insan ve yüz yüze ilişki olan, mutabakat esaslı bir Doğrudan Demokrasinin yönetim modelini oluşturur. Günlük dilde bolca kullandığımız ‘devlet’, ‘egemenlik’, ‘yönetim’ gibi kavramları yerele indirgemekle yetinmek yerine, yöneten ve yönetilen ilişkisinin hiyerarşisini de terse çevirebilecek yeni bir yönetim tarzından veya yönetim bilimi açısından gelecekteki **‘yönetimsizlikten’** bahsediyoruz. Örneğin, seçilen elitlerin değil, mahalledeki aktif yurttaşların oylarıyla seçilen bir kadın ve bir erkek komşunun rotasyonla ‘kolaylaştırıcı’ olacağı bir mikro-iktidar.³⁰ **Başkan yok, herkes başkan.** Tıpkı

30 Şişli Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM uygulamasında, LGBTİ+ komşular DOĞAL ÜYE kotasından kadın ve erkek olarak seçilen sözcülere eklenmiştir.

milattan önce (M.Ö.) 500’lerde, kentin mührünü elinde bulunduran kimsenin her gün kurayla yeniden belirlendiği Atina’da olduğu gibi.³¹

Mahalle Meclisi, Mahalle Bütçe Komitesi, Kent Bütçe Konseyi, Dayanışma Kooperatifleri

Her gün işe gidip gelen, günlük maişet derdi yaşayan, ev kadını, engelli, emekli, öğrenci, çocuk, işsiz, göçmen, LGBTİ+ olarak mahalle ve sokakta yaşayan her birey, seçmen ve vergi mükellefi olmak dışında, kent içinde **günlük hak yoksunluğu** yaşamaktadır. Bu bireylerin kimliklerinden bağımsız olarak hak yoksunlukları onları meclislerde bir araya getirecek en temel toplumsal dayanaktır.

Merkezi idarenin mahalleye inemeyen makro politikaları veya yerel iktidarın mahalleye inme olasılığını beklemek yerine, mahalle, semt veya sokağı merkez alan, komşuluk ilişkisinin sahici ve belirleyici olduğu gerçek bir toplumsal mutabakat alanı yeni kamusal alan. Mahalle Meclisinin coğrafyası ‘mahalle’, derdi **‘mahalledeki komşu hakları’**, önerisi ise ‘komşuluk hukukunu’ esas alan ‘komşuluk dayanışmasıdır.’ ‘Mahalle’yi yeni kamusal alan haline getirdiğimizde, farklı kimliklerimiz ve siyasal düşüncelerimizin ötesine geçe-

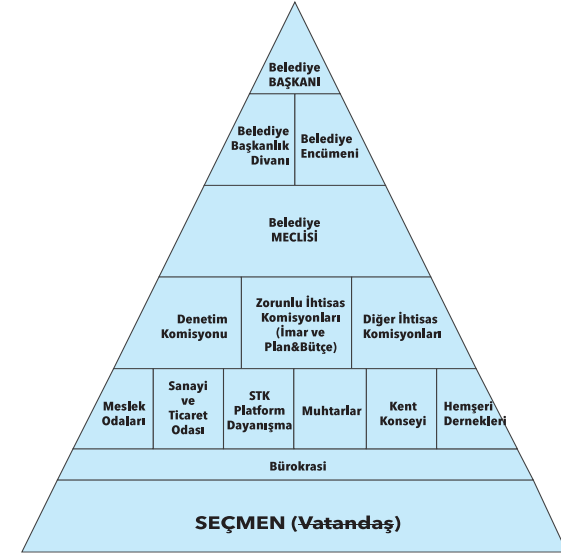
31 Kürşat Bumin, Demokrasi Arayışında Kent, İstanbul 1990, Ayrıntı Yayınları.

rek, unuttuğumuz bir ilişkiyi, ‘komşu’ esasına dayanan komşuluk ilişkisini de yeniden canlandırabiliriz. **Mahalle Meclisleri** veya **Mahalle Bütçe Komiteleri** sayesinde ‘ev sahibi’ ya da ‘kiracı’ sıfatı yerine ‘komşu’ sıfatıyla ilişkilerimizi yeniden düzenleyebiliriz. Yaşadığımız yeri sahiplenmemiz, sahiplendiğimiz yerin sorunlarına birlikte çözüm üretmemiz, bu çözümleri hayata geçirirken günlük yaşamlarımızın ortaklaşması, komşuluk hukukunu birlikte inşa etmemizi sağlayabilir. ‘Ben’ kimliği yerine ‘biz’ kimliğiyle, müzakere esaslı düşünme ve tartışmaya geçebilir, yalnızlığımızı tescil eden ‘ev sahibi’, ‘kiracı’, ‘esnaf’ gibi sınıflardan kurtulup ‘komşu’ gibi kapsayıcı ve ortak bir kimliğin oluşumuna birlikte katkı sunduğumuz oranda ‘güven ve dayanışma’ ilişkileri geliştirebiliriz. Mevcut sistemin her gün yeniden ürettiği güvensizliği ve bireyciliği reddedebilir, kendimizi ‘biz’ olarak ifade etmenin yeni yollarını yaratabiliriz. Yaşadığımız yeri sahiplenme duygusuyla, komşularımıza duyduğumuz güvenle günlük yaşamı kolaylaştırmanın araçlarını birlikte yaratabiliriz. Mahalle Meclisi’nde bir araya gelerek, mahallenin sorunları ve günlük yaşam üzerine birlikte kafa yorarak, çözüm üretmek ve sonuç olarak ortak bir yaşam biçimini birlikte kurabiliriz.

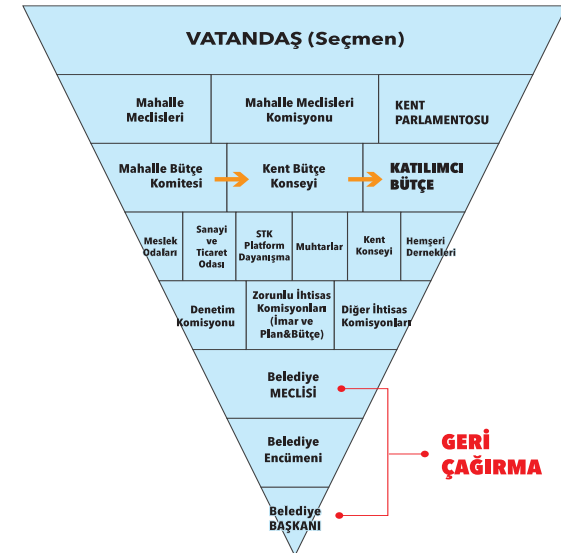
Bugün, Porto Alegre’den başlayarak, bütün kıtaları saran katılımcı bütçe deneyimi, gelişmiş ve az gelişmiş bütün dünya kentlerinde, beş bin kenti aşan örnekleriyle, yereldeki kent hakkı mücadelesinin, katılım dayanışmasının nasıl Doğrudan Demokrasiye dönüşeceğinin en açık en somut ve en hakiki deneyimi olmuştur.

Şişli’de başlayan, Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi’nin öncülük ettiği mahalle ve aktif yurttaş tabanlı Şişli Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM deneyimi, Türkiye’de yaşanacak Doğrudan Demokrasi sürecinin önemli bir başlangıcı olmuştur. Yönetim piramidini tersine çevirmenin ilk adımları Şişli’den atılmaya başlandı.

Bu Yönetim Piramidi Demokratik mi?

İktidarı Paylaşmak

TOPLUMCU BELEDİYESİZLİK NEDİR?

Gönen Orhan

Yerel Yönetimler İletişim ve Strateji Danışmanı

1980'li yıllarda Amerika ve Avrupa'da devletin iktisadi yatırımlardan çekilmesi, özelleştirme, serbest pazar ekonomisinin desteklenmesi ve işçi haklarının törpülenmesiyle kendisini gösteren neoliberal politikalar¹, ABD Başkanı Ronald Reagan ve 'Demir Leydi' lakaplı İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher ile doruk noktasına ulaşırken, yerel yönetimler nezdinde de taşeronlaştırma, doğalgaz ve elektriğin belediyelerden alınması, su başta olmak üzere doğal kaynakların yağmalanması, belediyelerin üretici faaliyetlerden çekilmesi gibi sonuçlara yol açtı.

Neoliberal iktisadi kalkınma, kapitalizme yeni aş olamayarak, 2001 yılındaki mortgage ve 2008 yılındaki finans krizleriyle sarsıntı geçirirken, *2011 yılında Paris kentinde su hizmetlerinin küresel su devi Suez şirketinden alınarak yeniden belediyeye devredilmesi, neoliberal belediyeçilik anlayışının tarihe gömülmesini işaret eden önemli bir semboldür.*²

2020 yılında başlayıp bütün dünyayı saran ve yeni varyantlarla devam eden Covid-19 pandemisi sağlık, eğitim ve beslenme başta olmak üzere barınma, iş, ulaşım ve kültür-sanat politikalarında yeniden toplumsal ilke ve uygulamaların gündeme gelmesini zorunlu kılmıştır. Bu politika ve uygulamalar, piyasa ve finans uygulamalarına bırakılamayacak kadar yaşamsal öneme sahip.

İşte tam da bu bakış açısıyla bugün gelinen noktada, neoliberal kapitalist uygulamaların dünyada ve ülkemizde yarattığı tahribat, toplumsal hafızada unutulmuş Toplumcu Belediyeçilik ilke ve uygulamalarının yeniden hatırlanmasını, toplumcu uygulamaların geçmişteki ve günümüzdeki uygulamalarının yeniden gözden geçirilerek örgütlenmesini, günümüz kent insanının yaşam hakkı ve gelişimi açısından önemli bir görev olarak bizlere yüklemektedir.

1973 yılı yerel seçimleri sonrası İstanbul'da **Ahmet İsvan**, Ankara'da **Vedat Dalokay**, İzmir'de **İhsan Alyanak**, İzmit'te **Erol Köse**, Çanakkale'de **Reşat Tabak**, Adana'da **Ege Bağatur**, 1977 seçimleri sonrası Ankara'da **Ali Dinçer**³, İstanbul'da **Aytekin Kotil**⁴, 14 Ekim 1979'dan 11 Temmuz 1980 tari-

1 <https://tr.boell.org/tr/2017/04/03/neoliberalizm-kavraminin-iktisat-disiplini-baglaminda-kuramsal-bir-tartismasi>

2 Sonay Bayramoğlu, Toplumcu Belediye, Notebene yayınları, Ankara 2015, s.15

hine kadar 270 gün yönetimiyle Fatsa'da Terzi lakaplı **Fikri Sönmez**⁵; 2014 seçimlerinden sonra Tunceli Ovacık'ta 'Komünist Başkan' lakaplı **Mehmet Maçoğlu**, 2019 seçimleri sonrası Rize Fındıklı'da **Ercüment Şahin Çervatoğlu**, Antalya Muratpaşa'da **Ümit Uysal**, Şişli'de **Muammer Keskin**.. ve diğer başkanlar. Toplumcu Belediyeçilik yeni ve daha güçlü olarak yeniden bu topraklarda yeşermeye başladı.

Toplumcu Belediye, kapitalist sistemin var olma alanlarını daralttığı kent **yaşayanlarının, kent hakkı temelli** yaşamsal ve toplumsal çıkarlarının **hak temelli korunması ve geliştirilmesi**, yaşam kalitesinin artırılarak cadde ve sokaklarında mutlu insanların özgürce gezdiği; **'katılımcı, şeffaf, hesap verebilen, eşitlikçi ve hak temelli, üretici, kaynak yaratıcı, çevre ve iklim duyarlı, düzenleyici'** biçiminde özetlenebilecek ilkelerle var olan **yerel iktidar faaliyetidir**.

Toplumcu Belediyeçiliğin merkezinde **kamusal alan olarak kentin kendisi** ve onun kapsadığı yaşam alanında yer alan **insan ve diğer canlılar** yer almakta.

Kent, doğal yapısı ve çevresel koşullarıyla mahalle, cadde ve sokaklarıyla miras aldığımız bir varlıkken, doğal ve tarihi yapısı, mimari dokusu, konuşulan dilleri, mutfağı, ninnisi, şarkı ve türkülerıyla, gelenek ve görenekleri, kına gecesi ve düğünleriyle, gün batımı veya deniz kokusuyla, her gün yeni bir oyun kuran sokak hayvanlarıyla yaşayan dokudur.

Kent yaşayanı, komşuları, ev kadınları, emeklileri, çocukları, göçmeni ve misafirleri, kenti ziyaret edenleri, LGBTİ+'ları ve ötekileştirilenleri, evsizleri, ikametsizleri, esnafı, sokak hayvanları, martısı, böceğiyle nefes alıp veren

Katılımcı Bütçe Konferansı kent konseyleri ve belediye başkanlarının katılımıyla gerçekleşti.

veya ev-iş-geçim sarmalında yaşamını sürdürmeyi ve daha iyi yaşam kalitesini geliştirmeyi amaçlayan tüm canlılardır.

3 Derleyenler: Sezgin Sezgin-Tuğba Canbulut, Toplumcu Belediyeçilik, İletişim Yayınları, İstanbul 2021, s 36

4 Age s 42

5 Can Hamamcı, (YH Ahmet Kerim Gültekin-İbrahim Gündoğdu), Devrimci Halkçı Yerel Yönetimler, Patikakitap, İstanbul 2013, s167

Toplumcu Belediyecilik yaşadığımız kentin ve kent yaşayanlarının **kent hakkı** talebinin merkeze alınarak, kentsel hizmetleri **mahalli ihtiyaç ve önceliklere** göre yerine getirirken, **hak temelli yaklaşımı** benimseyerek, **katılım** ve **birlikte yönetim** anlayışıyla, kentsel politikaların yaşama geçirilmesidir.

Toplumcu Belediyecilik İlkeleri ⁶

- 1-Katılımcılık, saydamlık, denetim, hesap verilebilirlik
- 2-Yerindenlik, eşitlikçi, hak temelli, toplumsal cinsiyet eşitliği
- 3-Planlı ve yenilikçi gelişimi desteklemek
- 4-Kültür, sanat ve eğitim üretimini ve yaygınlaşmasını desteklemek
- 5-Temel kentsel hizmetlerin üretim ve gelişimini sağlamak
- 6-Kültürel mirasa sahip çıkmak
- 7-Doğa ve çevrenin savunulması
- 8-Hayvan hakları

Şimdi, Toplumcu Belediyeciliğin hayata nasıl geçirildiğini anlamak için bu ilkelerin detaylarına bakalım.

1-Katılımcılık, Saydamlık, Denetim, Hesap Verilebilirlik

Katılım, Toplumcu Belediyeciliğin sihirli anahtarıdır. Mahalle ve aktif vatandaşları esas alan, kent yaşayanını kentin sahibi görerek, başta **stratejik plan** olmak üzere **bütçe öncelikli, planlama ve uygulamalar** dahil olmak üzere, kent yaşayanlarının görüş ve önerilerinin **dinlenip**, alınan **kararları yönetime taşımak** ve bu kararların denetimine açık olmak... Bu **kent hakkı** açısından en belirleyici ilke ve uygulama, diyebiliriz ki, diğer ilke ve uygulamaların temelidir. Toplumcu Belediyecilik bu temel üzerine kurulur.

Bizzat mahalleli tarafından ihtiyaç ve önceliklerin dile getirilmesi, karar alınması, belediye bütçesi ve yönetimine taşınması, faaliyet ve harcamaların bu önceliklere göre yapılması katılımın en öncelikli adımıdır. **Katılımcı bütçe** bir uygulama olarak belediyenin, mahalle ve aktif vatandaşla birlikte yönetimin en

Yerindenlik, yereldeki kamusal hizmet ve faaliyetlerin, ihtiyaç ve önceliklerin belirlenerek, en yakın yerel yönetim örgütlenmesi tarafından yerine getirilmesidir.

önemli araçlarından. Yine **kent konseyleri**, sivil toplum örgütlenmelerinin ortak bileşeni olarak katılımın bir diğer önemli unsurudur.

Saydamlık, katılımın sürdürülebilir olmasının güvenli alanlarından biridir. Başta meclis ve encümen kararları olmak üzere, yıllık performans planı ve bütçe, gelir ve giderler, satın alma, ihaleler ve bilançolar bilinebilir, izlenebilir, okuyup anlaşılabilir ve herkesin erişimine açık olmalıdır.

Denetim, katılımcı adımın saydamlık penceresinden girerek belediyenin mali, idari ve kurumsal faaliyetlerinin izlenerek, “**ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim için?**” sorularının değerlendirilme röntgeninin çekilmesidir. Belediyelerde kurumsal olarak yapılan iç ve dış denetim yanında bağımsız denetim seçeneği ve en önemlisi de **kentli denetimi** bu sürecin ayrılmaz parçalarıdır. Kentli denetimi denetimin en üst biçimi ise **geri çağırma** da bunun mekanizmasıdır. Henüz yasalarımızda olmasa bile, dünyada uygulanan bu yöntemle seçimle gelen meclis üyeleri ve belediye başkanlarının faaliyetleri nedeniyle bizzat seçim çevresindeki seçmenler tarafından görevden alınmasıdır.

Hesap verilebilirlik, yerel yönetim faaliyetlerinin yönetim tarafından açıklanabilir, savunulabilir, yasa ve yönetmeliklere uygunluğunun yanında kamusal çıkarlarla uyumlu yapıldığının anlatımıdır.

2 - Yerindenlik, Eşitlikçilik, Hak Temelli, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Yerindenlik, yereldeki kamusal hizmet ve faaliyetlerin, ihtiyaç ve önceliklerin belirlenerek, en yakın yerel yönetim örgütlenmesi tarafından yerine getirilmesidir. Köy ve mahalle için muhtarlıkların; ilçe, il ve büyükşehir belediyeleri için belediye yönetimlerinin kendi sınırları içinde yatırım, hizmet ve faaliyetleri mahalle temelli aktif vatandaş işbirliğiyle yürütülmesi, bir anlamda yetkinin merkezi otoriteden yerele kaymasıdır.

Avrupa Konseyi tarafından, 1 Eylül 1988'de uygulamaya alınan ve Türkiye'nin 3 Ekim 1992 de Resmi Gazete ile - bazı maddelerine çekince koyarak - yürürlüğe soktuğu **Yerel Yönetimler Özerklik Şartı**'nda **4.12'de yer alan 'Halk**

⁶ Bu başlığın altındaki ilkelerin detaylı açıklaması ve yazı içeriğinde belirtilmeyen araçlar için: Gönen Orhan'ın *Dokun ve Mahalleden Kent Parlamentosuna* isimli kitaplarına www.gonenorhan.com sitesinden bakılabilir.

Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması' başlığı altındaki maddeler **yerindenlik ilkelerini** detaylıca sıralar:⁷

- 1 - Yerel politik yaşama halkın katılımını temin için; halkın temsilcilerini, özgür ve demokratik olarak seçebilme hakkı,
- 2 - Yerel politik yaşamda etkin bir katılım için; halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gereği,
- 3 - Toplumun geleceğini etkileyecek her tür önemli projede halka danışma gereği,
- 4 - Kent yönetimi ve planlamasının; kent karakteri ve özel niteliklerine ilişkin yeterli bilgiye dayandırılması,
- 5 - Yerel politik kararların; uzmanlardan oluşacak ekiplerce gerçekleştirilecek kentsel ve bölgesel planlara dayandırılması,
- 6 - Karar verme sürecinin sonucunda ortaya çıkan politik tercihlerin anlaşılabilirliği ve hayatiyeti,
- 7 - Gençlerin toplum yaşamına katılımının yerel yönetimlerce sağlanması.

Diyebiliriz ki bu ilkeler ve genel olarak devamı sayılan kentli haklarıyla yerelin söz ve kararından öte, kendini yetebilme ve bir anlamda vatandaşla **birlikte yönetimin** altlığı oluşturulmuştur.

Eşitlikçilik ve hak temelli yaklaşımda **eşitlik**, kısaca seçilen yerel yönetimlerin, başkan ve meclis üyelerinin, seçildikleri partiden bağımsız olarak kentin bütününe kapsamaları; siyasi parti ve ideoloji, ırk, dil, din, cinsiyet, mahalle ayırmadan hizmet götürmeleriyken **hak temelli** yaklaşım, uluslararası hukuk ve insan hakları temelinde, kent yaşamında yer alan vatandaşın, insan onuruna ters düşen yoksulluk ve adaletsizlikle baş etmesini hedefleyip,

7 Zerrin Yener ve Kumru Arapkirlioğlu, Avrupa Kent- sel Şartı, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1996

güçsüzleştirilen politikalar karşısında var olma ve güç- lenme stratejisi politikaları oluşturur ve uygular.

Engelli bireylerin, toplumsal yaşamdan dışlanma tehli- kesi nedeniyle, kentsel ve evsel fiziki düzenlemeler başta olmak üzere, engel- lilerin toplumsal yaşama katılımının önündeki engelleri kaldırmak, imar ve kentsel planlama kararlarını almak

eşitlik yaklaşımının bir gereğidir. Engelli örgütlerinin katılım mekanizmalarıyla yönetim iradesine katılımı, birlikte çalışmak Toplumcu Belediyenin demokratik yönetim anlayışının gereğidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, erkeklerle kadınların ve de kendini bir cinse ait hissetmeyenlerin kamusal ve özel yaşamın tüm alanlarına eşit ölçüde yetkin- leştirilmiş şekilde eşit katılımları anlamına gelir. Bu, yasa ve yönetmeliklerde 'eşitlik' sağlanmasından da öte, aile ve toplum içerisindeki toplumsal fırsatlar ve hizmetlerden de eşit olarak yararlanılması anlamına gelir. Bu anlamda Birleşmiş Milletler tarafından 1979 yılında kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on The Elimination of All Forms of Discrimination Against Women- CEDAW) ilkesel bir yaklaşımı benimsemiştir.

Özel olarak kadın haklarını düzenleyen belgelerden en önemlisi olarak kabul edilen bu sözleşme, kadınlara karşı cinsiyet sebebiyle yapılan her türlü ayrım- cılığı yasaklayarak, taraf devletlere ayrımcılığı önleyici tedbirler alma yükümlü- lüğü getirmiştir.

Yerel yönetimler ve özellikle belediyeler, bu görevlerin günlük yaşamda, mahalle ve sokakta hayata geçmesinde, güncel politikalar oluşturulması ve uygulamasında son derece önemli role sahiptirler. Belediye stratejik planın- dan başlayarak performans programlarında cinsiyet eşitliğine dikkat etmek, cinsiyete dayalı bütçe yapmak, belediye personeline farkındalık oluşturmak, gerek işe alımlarda gerekse hizmetlerin yerine getirilmesinde kadının güçlen- dirilmesi uluslararası antlaşmanın mahalleye inmesi anlamına gelecektir.

Kent baskısı ve yaşam stresinin en önemli karşı tezi olarak sanat ve kültür günlük yaşanan, tüketilen ve yeniden örgütlenen faaliyetler olarak ele alınmalıdır.

3 - Planlı ve Yenilikçi Gelişimi Desteklemek

Toplumcu Belediye, kentsel gelişim ve kalkınma, kaliteli yaşam, kentin bugünü ve geleceğini öngörmek için stratejik, mimari, mali planlar oluşturmak durumundadır. Kent dokusu ve kent yaşayarı açısından bugünü ve yarını gelecek bakış açısıyla düşünebilmek için, gerek kurum içi gerekse kentte yer alan sivil toplum örgütlenmeleriyle ortak aklın gereğiyle bir arada yaşamın bugün ve gelecek planlarını yapabilmelidir.

Her yerleşimin korunması ve vurgulanması gereken bir kimliği vardır. Stratejik planın, kent konseyi ve sivil toplum işbirliğiyle bizzat mahalle ve kent talepleriyle kurgulanması, kentin yasadan kaynaklanan makro ve mikro ölçeklerdeki mimari ve kentsel gelişim planlarının yapılması, kentsel dönüşüm strateji belgesinin hazırlanması planlı belediyeciliğin gereğidir. Kentin konumu, çevresiyle ilişkisi, bugün ve yarın nüfus gelişimi, iklimi, dokusu, tarihi ve kültürel geçmişiyle oluşan kent kimliği diğer kentlerden farklılaşan unsurlardır. Kentin özelliklerini, potansiyelini ve gelişme kapasitelerini, dinamiklerini ve kaynaklarını kapsayacak bilgileri içeren ve canlı bir organizma olarak güncellenen analizlere dayandırılmalıdır.

Yerel yönetim, kaliteli yaşam için Kent Bilgi Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi, istek ve şikâyetlerin sistem üzerinden çözüldüğü AÇIK KAPI, KOMŞU KART⁸ gibi yenilikçi ve dijital sistemleri kurmak, yenilikçi sistemleri yalnız kurumsal iyileştirme için değil, kaliteli kent yaşamının bir parçası olarak görmek, günü ve yaşamı kolaylaştırmak durumundadır.

Özellikle çocuklar ve gençler başta olmak üzere, **sosyal girişimcilik** teşvik edilerek, kent merkezli ve mahalli düzeyde buluşma ve bilgi paylaşma, yenilikçi düşünce ve projeler için çekim merkezleri açmak yerel yönetimin önceliklerindedir.

⁸ <https://www.gonenorhan.com/projeler>

4 - Kültür, Sanat ve Eğitim Üretimini ve Yaygınlaşmasını Desteklemek

Toplumcu Belediye, kent yaşamı ve kent yaşayarı açısından, tıpkı beslenme ve barınma alanlarında olduğu gibi, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin tasarlanması, gerçekleştirilmesi ve gerek kente bütünsel olarak gerekse mahalle düzeyinde ulaştırılması için gerekli ortamı hazırlar. Kent baskısı ve yaşam stresinin en önemli karşı tezi olarak sanat ve kültür günlük yaşanan, tüketilen ve yeniden örgütlenen faaliyetler olarak ele alınmalı.

Merkezi eğitimin sunduğu örgün müfredat yanında, çağdaş gelişim ve yerelin gerekleri göz önüne alınarak özellikle çocuklar, gençler, kadınlar ve kentsel yaşama ulaşamayanlara yönelik örgütlü, düzenli eğitim programları oluşturularak kapsayıcı biçimde sunulur.

5 - Temel Kentsel Hizmetlerin Üretim ve Gelişimini Sağlamak

Toplumcu Belediye, temel kentsel hizmetleri aksatmadan, mali ve imari açıdan yeni kentsel kaynaklar yaratıp kente ve kent yaşayarına dönmesini sağlarken, dernek, vakıf, üniversite, sivil girişim ve platformlar işbirliğiyle de kaynak ve güçlerin bir arada kullanımını hedefler. Belediye kentsel yatırımları, hem tarım, asfalt, parke taş gibi kurumsal faaliyetlerinde tasarruf etmek hem de temel tüketim önceliklerinde ekmek ve süt gibi temel tüketim ürünlerinin üretim ve dağıtımında ön alır. Bu girişimlerle belediye, hak temelli davranırken piyasa oyuncusu olarak regülasyonu sağlayarak spekülasyonların önüne geçer. Bu aynı zamanda tüketiciyi koruyan, tekelci fiyat baskılarına karşı tüketici örgütleriyle de bir araya gelmeyi sağlar.

Üretimde ve tüketimde gerek belediye tarafından gerekse kent dayanışması için kurulan **kooperatifler** yeni ve güçlü bir üretim ve dağıtım zincirinin halkaları olacaktır. Ortak yaşam ve dayanışma adına kooperatifçiliğin desteklenmesi, ticari, lojistik yer ve kolaylaştırıcılığın sağlanması, kooperatif tüketici pazarlarının organize edilmesi, sistemin tek taraflı ticari baskısının karşısında yeni ve dayanışmacı bir çıkış olacaktır.⁹

6 - Kültürel Mirasa Sahip Çıkılması

İnsanlık tarihinin yüzyıllar boyunca yaşanmışlık ve deneyimleriyle oluşturduğu ortak yaşam kültürü kuşaktan kuşağa aktarılarak, bugüne gelen, yarına aktarılacak en önemli mirastır. Yaşadığımız kentler ve çevresindeki doğal miras, mimariden el sanatlarına, mutfaktan geleneksel şenliklere, ninniden şarkılara, kına gecelerinden düğünlere pek çok kültürel öge görür, duyar, izleriz.

⁹ <https://komsudayanisma.com/>

Somut olmayan kültürel miras, sözlü gelenek ve anlatılar, gösteri sanatları, kutlama, tören ve şenlikler, halk bilgisi ve doğa pratiklerinin hepsi dünden bugüne aktarılan ve toplumun zenginlik kaynakları olarak yerel yönetimlerce sahip çıkılması gereken bir mirastır. **Kentsel Kültür Mirası Envanteri** hazırlamak, bu mirasın kuşaklarca paylaşılması, anlaşılması ve yaşanılır olması yerel yönetimlerin görevidir.

7 - Doğa ve Çevrenin Savunulması

Doğanın insana kucak açması, yüzyıllar sonunda insanın doğayı tahrip etmesiyle sonuçlandı. Şimdi doğayı bir mücevher titizliğiyle korumak, çevreyi yaşanabilir dünya için savunmak öncelikli değerler

arasına girdi. Yerel yönetimler, kent merkezlerinden mücavir alanlarına kadar, doğal yaşam alanlarının korunması, iyileştirilmesi ve bozmadan düzenleyerek kent insanının kullanımına sunulmasını gerçekleştirmek durumundadır. Daha da önemlisi, okul öncesinden başlayarak doğa ve çevre bilincinin kazandırılması, bu amaçla yerel yönetim eğitim politikalarının geliştirilmesi öncelikli görevlerdendir.¹⁰

8 - Hayvan Haklarına Sahip Çıkılması

Yaşam hakkı evrensel, kutsal ve bütün canlıları kapsamaktadır. Her canlı, en az diğer canlılar kadar önemli ve dokunulmaz yaşamsal haklara sahiptir. Kuşlar, kediler, köpekler sokakta veya evde yaşayan hayvan dostlarımız bilmemiz, görmemiz ve korumamız gereken yaşam kaynaklarıdır.

Toplumcu Belediyecilik, kent dokusu içinde yer alan sahipli ve sahipsiz hayvanları kapsama alanına almalı, halk sağlığını koruma, çevre sağlığının sürdürülebilir olmasına yönelik, okul öncesinden başlayarak, bilinçli bir hayvan sevgisi zinciri kurabilmelidir. Sahipsiz hayvanları sahiplendirmek için, evcil ve sahipsiz sokak hayvanlarını kontrol altına almak, üremelerini sağlıklı şekilde yapmalarını sağlamak, barınma ve tedavi için hayvan sağlık merkezleri açarak hayvan sağlığını en korunaklı seviyeye çıkarmak, hayvan kayıt ve takip sistemiyle başıboş hayvan sorununa köklü çözümler getirmek ve sahiplendirme hizmeti sunmak Toplumcu Belediyeciliğin hak temelli bakış açısının bir gereğidir.

İnsan ve haklarının merkezde olduğu yaşanabilir kentler kurabilmek için, yerel yönetimleri yerinden yönetimin gerçek aktörleri olarak kabul ederek, yerel iktidarların yerelin yaşayanlarıyla iktidar paylaşımı, kaliteli iyi ve mutlu yaşamın temellerinin başlangıcı olacaktır temennisiyle...

10 www.sisligezirehberi.com

NEDEN ŞİŞLİ'DE KATILIMCI BÜTÇE?

Gönen Orhan

Yerel Yönetimler İletişim ve Strateji Danışmanı

12 Eylül Darbesi ve ardından gelen 83 Anayasası, asker-bürokrasi vesayetleriyle 90'lı yıllara kadar ağır biçimde devam etti. 1989 seçimleriyle özellikle sivil kesimlerde başlayan yerle ilişkin demokratik düşünce ve öneriler, Yerel Gündem 21 tartışması ve kentlerde örgütlenme çabaları, yeterli olmasa da 2000'li yıllarda Yerel Yönetim Reformu'na taşınmasına neden oldu. 2002 yılında çıkarılıp Anayasa Mahkemesi rötarıyla 2005'te yürürlüğe giren, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 12 Eylül travmasının üzerine reformist özellikleri taşısa da yine vesayet altında işlemeye başladı. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devrolan vesayet hukuku, merkezi idarenin, bir anlamda Ankara'nın belirleyici olma esasına dayandı ve AKP döneminde yapılan revizelerle de bu katlanarak günümüze kadar süregeldi.

2019 Yerel Seçimleri, Türkiye tarihi açısından Ankara otoritesinin kırılmasının başlangıç adımı olurken, yerel yönetimler açısından da ittifaklar politikasının uygulanabilirliğinin göstergesi oldu. Yerel seçimlere yönelik 2017'de başlayan tartışmalar, yalnızca ittifaklar anlayışının politika üretmekte yeterli olamayacağını, sivil toplum iradesinin, aşağıdan yukarı örgütlenmelerin, her şeyden önce **kent hakkı ve mahalle tabanlı** örgütlenmelerin, kentlerin bütününe yayılmasının demokratik yaşamın güvencesi olacağı fikrini yeniden gündeme taşıdı.

12 Mart ve 12 Eylül'de demokrasi oyununa ara veren düdüklar çaldığında, hak savunucuları ağır bedeller öderken, toplumsal olarak karşı çıkışlar çok cılız kaldı. Her iki düdükte de yerel yönetimler askeri vesayetin emir-komutasına girdi. Ortada kent hakkını esas alan bir yerel yönetim anlayışı olmayınca, kentler verilenle yetinmek durumunda kaldı.

2019 Yerel Seçimleri, Türkiye'de Ankara otoritesinin kırılmasının başlangıç adımı olurken, yerel yönetimler açısından da ittifaklar politikasının uygulanabilirliğinin göstergesi oldu.

2019 seçimleri öncesi başlayan yerel yönetim tartışmaları, aynı zamanda yerinden yönetimi esas alan, kentsel hizmetleri lütuf değil hak olarak gören, yalnızca Temsili Demokrasinin seçilenlerinin değil de **katılım** esasıyla aktif vatandaşın da yönetimde yer almasını isteyen, seçildikten sonra mikro devlet başkanlarına dönüşen başkanlar yerine **‘Toplumcu Belediyecilik’** ilkelerine vurgu yapan bir anlayışın yeniden gündeme taşınmasına aracı oldu.

Şişli’de, **Özgür Şişli Özgür İstanbul, TÜSES** vb. örgütlenmelerde yapılan tartışmalar yerel seçim ekseninde, “Nasıl bir yerel yönetim?” sorusunun detaylı tartışılmasına, bu sorunun yanıtını güçlendirecek saha araştırmalarıyla ivme kazanmasına neden oldu.

Şişli Seçim Kampanyası bu tartışmalarla başladı. Yola çıkarken, CHP Şişli Belediye Başkan Adayı Muammer Keskin Kampanyası için kurulan Şişli Strateji ve İletişim Grubu’nun kampanya başlangıç sloganı, **“Şişli Hepimizin”** oldu. Bu slogan, bir anlayış değişikliğinin başlangıcı olurken, belediye başkanlarının ‘Tek Adam-Mikro Devlet Başkanı’ uygulamalarına itirazın da ilk adımıydı. Bu adımın kampanya bildirgesine taşınan ana ilkesi ise **katılım** oldu.

Devamla Kampanya Bildirgesi’nde:

Ulaşılabilir, Şeffaf ve Hesap Verebilir Başkan,
Mahalle Ölçeğinde Katılım,
Ortak Akılla Çözüm Odaklılık,
Geleceği Birlikte Tasarlıyoruz

Teşvikiye Mahallesi’nde yapılan toplantıda Teşvikiye Mahalle Bütçe Komitesi’ne adaylıklar alındı.

cümleleriyle katılım anlayışının çerçevesi çizildi.

Katılımın Şişli’de hayata geçebilmesi için:

Mahalle Meclisleri,
Mahalle Meclisleri Konseyi,
Katılımcı Bütçe,
Kent Konseyi Yaklaşımı, Çocuk-Genç-Kadın Meclisleri,
Muhtarlar Meclisi yaklaşımlarına vurgu yapıldı.

Bu anlayışın bir yansıması olarak, seçim sonrası **KOMŞU MASA** ve **KOMŞU KART** proje gerçekleştirmelerinin ardından, birlikte yönetimin dünyadaki en somut uygulamalarından, **aktif vatandaş ve mahalleyi** esas alan **KATILIMCI BÜTÇE** projesi gündeme geldi.

Şüphesiz, yerel yönetimlerin yaşadığı vesayeti tabanda reddederek, birlikte yönetim anlayışını mahalleden yerel iktidara taşıyacak işbirliğinde **Şişli Kent Konseyi** önemli bir sacayağı olacaktı. Katılımcı Bütçe Projesi, Kent Konseyi ile müzakere edilerek birlikteliğin yolu açıldı. Şüphesiz bu işbirliğinin gerçekleşmesinde seçimler öncesi var olan **Şişli Demokrasi Meclisi, Kurtuluş Komşu Ağı, Teşvikiye Mahalle Meclisi** gibi platform ve örgütlenmelerde tartışılan katılım ve işbirliği yaklaşımlarının da olumlu etkisi oldu.

KATILIMCI BÜTÇE VE SİVİL KATILIM

Dr. İnan İzci

Argüden Yönetişim Akademisi Akademik Kurul Üyesi

Genel olarak devlet kurumlarının bütçeleri, vatandaşlardan alınan vergiler ve belirli harç ve resimlerden oluşuyor. Vatandaşlar kullandıkları oylar ve sağladıkları vergilerle devlete hem meşruiyet hem de kaynak sağlıyor. Seçilmiş siyasetçilerle onlara bağlı çalışan bürokratlar, bu sayede geleceği şekillendirmek için gerekli kapasiteye sahip oluyor. Kamu otoritesiyle kaynaklar kullanılarak mevcut toplumsal düzen sağlanırken geleceği şekillendiren yatırım, hizmet ve faaliyetler yürütülüyor. Bu sistem içerisinde kararların yerinde, kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılmasında düzenli sivil katılım, denetim ve değerlendirme süreçleri büyük önem taşıyor. Bir yerel kamu kurumu olarak belediyeler ve belediyelerin hizmet ettiği vatandaşlar, sivil katılımdan birçok fayda elde edebilirler.

Sivil katılım en başta, kamu kurumlarının aldığı kararların kalitesi ve etkililiğini artırıyor. Kararların olabildiğince yerinde, adil ve uzun dönemde etkili olmasına hizmet ediyor. Örneğin bir şehirde yapılacak yatırımların belirlenmesinde sivil katılımın sunacağı faydaları ele alabiliriz. Elde bulunan kaynak, söz konusu şehirde altyapı yatırımları mı, yoksa sosyal hizmetler mi veya yeni bir alışveriş merkezi (AVM) mi için mi kullanılmalı? Bu kararın alınmasında farklı birçok olası etki göz önüne alınmalı. Altyapı yatırımları daha güçlü ve sağlam şehir koşulları sunabilir, sosyal hizmetler insanların mevcut ihtiyaçlarını gidebilir ama bir AVM de çevredeki gençler için istihdam imkânı sağlayabilir. Bu durumda kararların kimler için ne tür etkiler yaratacağını ancak sivil katılım üzerinden öğrenebiliriz. Meslek örgütleri ve diğer kuruluşlar bu kararların ne tür çevresel ve sosyal etkiler yaratacağı konusunda farklı ve zenginleştirici fikirler verebilir. Kısaca, siyasi ve bürokratik aktörler kadar sivil aktörler de kararların daha geniş bir açıdan, uzun erimli ve farklı etkilerini değerlendirerek katkı yapıp kararların niteliğini güçlendirebilirler.

Sivil katılım, aynı zamanda kamu kaynaklarının daha etkili ve verimli kullanılmasında denetim rolü üstlenebilir. Siyasi ve bürokratik karar alıcılar sivil de-

Sivil katılım, kamu kaynaklarının daha etkili ve verimli kullanılmasında denetim rolünü üstlenebilir.

Karar alıcılar kaynakların tahsisi ve kullanımında daha dikkatli olmak zorunda kalır.

netim altında kaynakları tahsis ederken ve kullanırken daha dikkatli olmak durumunda kalırlar. Merkezi idarenin mali denetimi gibi sivil denetim de belediyelerin kaynakları hangi alanda, ne tür esas ve usullere dayanarak kullandığı konusunda söz söyleme imkanı sunar. Mesela, belediyelere ait gayrimenkullerin kimlere, hangi şartlarda ve ne kadar gelir karşılığında

verildiğini bilmek ve değerlendirmek imkânı, bu kaynakların daha fazla gelir getirmesine hizmet edebilir. Özet olarak, vatandaşların, kent konseyi ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) kamu kaynaklarının kullanımını izlemesi toplumsal faydanın korunması ve savunulmasında kritik rol üstlenebilir.

Sivil katılımın sağlayacağı bir başka önemli faydaysa belediye faaliyet ve hizmetlerinin değerlendirilmesi ve bunların daha kapsayıcı, adil ve etkili olmasına yönelik görüşler sunabilmesidir. Belediyeler hazırladıkları politika ve planları hayata geçirirken ve bunların sonuçlarını değerlendirirken farklı sivil toplum kesimlerinin görüşlerine başvurabilir. Başarı, memnuniyet ve güven gibi önemli konularda sivil toplumun görüşleri değerli ipuçları sunar. Gelecekte hangi hizmet ve faaliyetlerin toplum tarafından değerli bulunacağı, ne tür bir yönetim anlayışının güven vereceği konusunda vatandaşlar ve STK'lar değerlendirmeler yapabilirler. Bu açıdan gerek geçmişin değerlendirilmesi ve derslerin çıkarılması gerekse geleceğin planlanması ve yönetilmesinde sivil katılım önemli değerlendirmeler sunabilir.

Katılımcı bütçe sivil katılım, değerlendirme ve denetimi için oldukça güçlü bir uygulamayı yansıtır. Vatandaşlarla sivil toplum aktörlerinin katılımıyla hazırlanan bütçenin daha yerinden, kapsayıcı ve etkili olması beklenmelidir. Sivil toplumun bütçeye katılım hakkı belediyeye ait kaynakların ne için ne kadar, nerede ve nasıl harcanması gerektiğini belirleme imkânı sunar. Bunların denetlenerek değerlendirilmesine hizmet eder. Katılımcı bütçe vatandaşların mahalle, ilçe ve hatta kent genelinde güncel sorun ve ihtiyaçların tanımlanması, orta ve uzun vadeli risklerin belirlenmesinde toplumsal akli devreye

sokar. Bunların sağlanması ise sivil katılımın belirli esaslar ve usuller dâhilinde gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Yerel düzeyde katılımcı bütçenin hayata geçirilmesinde en önemli rol kent konseylerine düşmektedir. Kent konseyleri, belediye ile vatandaşlar ve STK'lar arasında ara yüz, düzenleyici ve kolaylaştırıcı rol üstlenebilirler. Belediye Kanunu'nun 76. maddesinde belirtildiği üzere, kent konseyleri kent hakkının kullanılmasında katılım ve yerinden yönetimin hayata geçirilmesinden sorumlu kılınmıştır. Aynı zamanda kentin sürdürülebilir şekilde kalkınması ve toplumsal dayanışmada etkili olması öngörülmüştür. Bu nedenle, kent konseyleri katılımcı bütçenin oluşması ve uygulanmasında, sivil katılımın sağlanmasında birinci dereceden sorumludur. Katılımcı bütçe uygulamasında vatandaşlar ve STK'lara ilaveten, kent konseyleri farklı meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarıyla mahalle muhtarları ve diğer ilgililerin sürece katılımını etkili ve verimli yürütülmesinde rol oynayabilir.

Şişli Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM örneğinde Şişli Kent Konseyi, söz konusu rolün gerçekleştirilmesinde önemli ve etkili bir rol oynadı. Örnek teşkil eden deneyimler ortaya koydu. Mahalle komitelerinin oluşmasından başlayarak her aşamada katılımcı bütçenin uygulanması ve kurumsallaşmasında aktif şekilde yer aldı. Bu konuda Şişli Belediyesi'nin uyumlu tavrı ve destekleyici yaklaşımı, Şişli Kent Konseyi'nin bağımsız ve etkin şekilde sivil katılımı hayata geçirmesinde etkili oldu. Bu nedenle katılımcı bütçe ve sivil katılım işleyişinde Şişli örneği, Türkiye'deki diğer kent konseyleri ve belediyelerin önünde zengin bir öğrenme kaynağı olarak kıymetli dersler barındırıyor. Geleceğin şekillenmesinde her yerel deneyim birer öğrenme alanı ve dersler adresi olarak önemli işlevler üstlenecek.

Yayla Mahallesi'nde gerçekleştirilen toplantıda kadınlar sokakların sorunlarını anlatıyorlar.

ŞEHİRİN ORTAK AKLI OLARAK KATILIMCI BÜTÇE

Dr. İnan İzci

Argüden Yönetişim Akademisi Akademik Kurul Üyesi

Bir şehirde uykuya dalıp başka bir şehre uyanırsınız. Her sabah yeniden inşa olan şehir bizimle şekillenir ve hayatlarımızı şekillendirir. Güne başladığımız ve uykuya daldığımız yer bir ev olsa da aslında bir şehrin kaderiyle hayatlarımız iç içe geçer. Ev, işyeri, okul, hastane veya park şehre aittir. Büyüdüğümüz mahalle, sevgiyle yürüdüğümüz semt veya ait hissettiğimiz yerler kimliğimizi etkiler, anlam yüklediğimiz anıların mekânı olurlar. Bu nedenle her şehir, her insan için kendine özgü bir yaşam ve deneyim alanıdır. Şehirde sadece yaşamayız, ilişkiler kurar, deneyimler ediniriz ve birtakım görüşlerimizle bunlara bağlı duygularımız oluşur. Nereyi severiz, nereden hoşlanmayız veya nereye ait hissederiz gibi soruların arkasında bir şehre ait özellikler yatar. Bütün olarak yaşamlarımızla şehirler iç içe geçer, parçamız haline gelir.

Peki, bir yaşam alanı olarak şehir insanlara ait farklı fikir ve görüşleri de içermez mi? Başka bir ifadeyle, her birimizin yaşadığımız mahalleye, semte ve şehre dair belirli görüş ve duyguları yok mudur? Kuşkusuz vardır. Beğendiğimiz özellikler, rahatsız eden yanları veya dileklerimiz vardır. Trafikten veya yüksek kiradan rahatsız olabilir, güzel bir parkın olmasını dileyebilir veya insanların birbirlerine tebessümle baktığı bir yerde evimizin olmasını isteyebiliriz. Tüm bunlar aslında yaşadığımız yere, edindiğimiz deneyimlere ve bunlara dair düşünceler oluşturmamıza yol açar. Kısacası her insanda yaşadığı şehre dair belirli bir algı ve akıl hali gelişir. Bu canlı, sürekli değişen ve biriken bir zenginlik oluşturur. Yaşayan, yenilenen ve değişen bir kaynak olarak o şehrin daha gelişmiş ve yaşanabilir olmasına yönelik bir kaynak niteliği taşır. Elbette, bu hazineye başvurup, hayata geçirip şehri şekillendirmek için kullanırsak. Bu ölçek küçüldükçe daha da somutlaşır, hayatın ta kendisi olur mahallelerde...

Şehrin güncel meselelerine ve geleceğine dair farklı kişilerin fikir ve önerilerini almak aslında ortak akıl hazinesine başvurmak anlamına geliyor. Yaşayanların gözlemlerinden, deneyimlerinden yola çıkarak şehre dair kararlar almak, yön vermek ve yönetmek daha geniş, yerinde ve etkin olma imkânı sağlar. Seçilmiş temsilciler ve bürokratların ufkunu genişletir, duyarlılığını artırır. Yaşayanların nabzını tutmak, şehrin halini onlardan öğrenmek yönetim süreçlerini kolaylaştırır. Bunun olması ise hemşehrileri, yani şehri her gün yeniden üreten ve yaşayan vatandaşları yönetime dâhil etmekten geçiyor.

Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi'nin hayata geçirdiği Şişli Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM, ortak akılla şehirleri yönetmek açısından Türkiye için kıymetli bir deneyim sunuyor.

Oldukça teknik gibi kulağa gelen belediye bütçesi, aslında bunun için oldukça değerli bir imkân sunuyor. Bir evin bütçesi nasıl o hanenin geleceğini şekillendiriyorsa, bir şehrin bütçesi de oranın bugünüyle geleceğini belirlemeyi sağlıyor. Alınan her karar, yapılan her faaliyetin arkasında bir bütçe yani kaynak kullanımı duruyor. En demokratik ve etkin olan kararlar bile kaynak olmadan hayata geçemiyor. Bu açıdan, belediye bütçesi yerelin cüzdani olma özelliği taşıyor. Bu cüzdanın kabarcıklığı veya zayıflığı, içindeki paranın ne için ve nasıl kullanıldığı hanemizin bütçesi gibi bizleri etkiliyor. Hanemiz bizi doğrudan, şehrimiz ise dolaylı olarak etkiliyor. O halde aklımızı ve kaynaklarımızı şehir için kullanmak akıllıca ve faydalı olan yöntem olarak önümüze çıkıyor.

İyi tasarlanmış, kapsayıcı olan katılımcı bütçe ortak akla başvurarak şehrin daha demokratik, adil ve etkin yönetilmesini sağlayabilir. Bir şehri, kaldırımlarını kullanan, parklarında oturan veya binalarında ikamet edenlerden daha iyi kim bilebilir? İşte bu nedenle şehrin ortak aklın oluşturmak ve yaşayanların görüşlerinden politikalar geliştirmek oldukça zengin bir yönetim tarzının kapısını arıyor. Farklı yerlerden, açılardan ve deneyimlerden görüş oluşturmak ve kararlar almak imkânı doğuyor.

Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi'nin hayata geçirdiği Şişli Katılımcı Bütçe-Benim BÜTÇEM, ortak akılla şehirleri yönetmek açısından Türkiye için kıymetli bir deneyim sunuyor. Vatandaşların birer deneyim ve görüş hazinesi olarak geleceği şekillendirmek ve bugünün ihtiyaçlarını cevaplandırmak için Şişli'de harekete geçmesi yarına dair umutları güçlendirdi. Fırsat sunulduğunda ve iyi şekilde tasarlandığında, yaşayanların kendi yaşam alanları üzerinde sözleri olduğunu ve bunları paylaşmakta istekli olduğunu kanıtladı. En teknik ve karmaşık görünen bütçe meselesi esasında ortak yaşam üzerinde beraber söz söylemek ve irade oluşturmak olduğu ortaya çıktı.

Şişli yaşayan bir ilçe, yaşayanlar üzerinden hayatını sürdüren bir yer. Yaşayanların aklından ve deneyimlerinden beslenerek yönetilmesi ilçenin daha gelişmiş, yaşanabilir ve mutlu olması olasılığını artırdı. Katılımcı bütçe bunun yolu ve köpürsünü inşa etti. Çalışma Grubu üyesi olarak bire bir deneyimlediğim bu süreç, yarına dair umutlarımı ve inancımı yükseltti. İnsanların omumlu ve samimi olan her çabaya güneşe dönmüş birer papatya gibi yüzlerini döndüğünü ve katkı sunduğunu bir kez daha kanıtladı. Mahalleden başlayarak daha yaşanabilir ve mutlu bir Türkiye inşasına dair değerli dersler ve ipuçları sundu. Süreci başlatan, katkı sunan, aklını ve gönlünü açan her bir kişiye şahsen ayrı ayrı teşekkür ederim.

BELEDİYE KURUMSAL YÖNETİMİ, KATILIMCILIK VE KATILIMCI BÜTÇE KURUMSAL STRATEJİK YÖNETİM, BÜTÇE VE KATILIMCILIK

Ferruh Tunç

Türü ne olursa olsun çağdaş bir kurumun başarısı, paydaşlarının ortak memnuniyetini, seçeneklerinden daha çok fayda sağlayabilmesi anlamına gelir. Bir kurumun paydaşları; onun için 'çalışanlar', içinde var olduğu 'çevre' ve 'toplum', varlık ve faaliyetlerini düzenleyen ve gözetleyen 'kurumlar ve yapılar' ile ürettiği ürün ve/veya sağladığı hizmetten 'yararlananlar'dır.

Türü ne olursa olsun çağdaş kurumların, kendileri ve paydaşları tarafından kolaylıkla anlaşılabilir ve güçlü bir şekilde benimsenen, onlara özgü 'varlık ve gelişme belge'leri vardır. Bu belgelerin 'varlık'la ilgili kısmı; kurumun neden ve ne yapmak üzere var olduğunu (1), ideal olarak ulaşmak istediği yer veya yaratmak istediği sonucun ne olduğunu (2) ve varlığı süresince kesin olarak bağlı kalacağı temel değerlerle ilkeleri (3) gösterir. Bunlar olmadan bir kurum kendini kaybeder; yaptığı iş anlamını yitirir; paydaşlarının ortak doyumunu, yerini karşılıklı yakınma ve birbirini kötüye kullanmaya bırakır. Böyle bir kurumun başarısı bir yana, varlığını sürdürebileceğinden bile söz etmek oldukça güçtür. Belgenin 'gelişme'yle ilgili kısmı ise; kurumun yüksek idealine (vizyonuna, ülküsüne) ulaşma yolunda nasıl ilerleyeceğinin sistemli ve özlü ifadesidir. Kurum, onu yüksek idealine doğru götüreceği menziller/dönemler için, gerçekleştirmesi mümkün fakat kolay da olmayan 'amaç'lar ve 'hedef'ler belirler. Bu amaç ve hedefleri, ölçülebilir başarı göstergeleriyle eşleştirir. Öngörülebilir zamanlar için ölçülebilir şekilde belirlenen bu hedeflere, uygun 'strateji'lerle ulaşılır. Her strateji, onu oluşturan bir dizi 'kritik faaliyet'ten oluşur. Kritik faaliyetler, bir yandan birbirleri ile ilişkilendirilerek, bir yandan da sorumluları belirlenerek kurumun 'organizasyon yapısı' ve 'iş süreçleri' haritası ortaya çıkarılır.

Aktardıklarımızdan anlaşılacağı gibi; katılımcılık, varlık tanımından başlayarak kurumsal stratejik yönetimin vazgeçilmez ilkeleri arasında yer alacak ve devamında, amaç ve hedeflerle buna yönelik stratejiler, organizasyon yapısı ve iş süreçlerinin en temel özelliklerinden olmayı sürdürecektir.

T.C.
ŞİŞLİ BELEDİYESİ
2020-2024
STRATEJİK
PLANI

Şişli Belediyesi 2020-2024 Strateji Planı sivil toplum katılımıyla hazırlandı.

BELEDİYELERDE KATILIMCI YÖNETİM VE HUKUKİ ÇERÇEVE

Belediyelerin stratejik yönetiminde katılımcılığın herhangi bir kurumdan çok daha önemli olduğu düşüncesindeyiz. Bu, her şeyden önce, bir kamu kurumundan söz ediyor oluşumuzla ilgilidir: En kısa ifadesiyle belediyeler; ilgili oldukları beldelerin ortak yaşamından kaynaklı ihtiyaçları karşılamak için görevlendirilmiş anayasal ve yasal kurumlardır. Öyleyse, beldelerin ortak ihtiyaçlarının belirlenmesi ve giderilmesi, katılımcı süreçler olmadan yeterince sağlıklı gerçekleşemez.

İlgili anayasal hükümlerle Belediyeler Kanunu ve bağlı düzenlemeler gözden geçirildiğinde; belediyelerin çağdaş kurumsal iyi yönetime uygun yönetilmesi esastan engelleyecek nitelikte bir hukuki çerçeve içinde faaliyet gösterdiklerini söylememiz doğru olmaz. Böyle bir

iddia olsa olsa bir mazeret olur. Konumuz olan katılımcılıkla etkileşim içinde olan ve henüz eksikliğini hissettiğimiz daha çağdaş bir sistemin isteklisi olmamız bu gerçeği burada ifade etmemize engel olmamalıdır. Belediyelerin de tabii oldukları Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun ise; daha hazırlık sürecinden başlayarak halen yönetimde bulunan siyasal iktidar tarafından pek çok alanda kötüye kullanılmış olması bir yana (Sayıştay'ın etkisizleştirilmesini ve Maliye Bakanlığı'nın merkezi denetim birimlerinin kapatılmasını hatırlatmakla yetinelim) yetkin kadrolar tarafından, kamusal yarar gözetilerek uygulandığında, belediyelerin mali yönetimlerinin etkinlik ve verimliliğini artırması oldukça mümkündür. Bu yasanın yazımının önceki bölümlerinde özetlemeye çalıştığımız bir 'stratejik-kurumsal iyi yönetim modeli'ne yaslandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

KATILIMCI YÖNETİM UYGULANMASI STRATEJİK PLANLA BAŞLAR

Buna göre, belediye yönetiminde katılımcılığın somutlaşması beş yıllık stratejik planın yapılması sırasında başlar. Bu plan, en yalın ifadesiyle belirlenmiş

amaç ve hedeflerin proje ve faaliyetler olarak tanımlanması, zamanlanması, maliyetlendirilmesi, görevleriyle ilişkilendirilmesi ve kaynaklarının belirlenmesidir. Düzenlemelere göre Stratejik Plan; yıllık Performans Programları olarak da ayrıntılandırılmakta, gözden geçirilmekte, kesinleştirilmekte ve ilgili yılda belediye faaliyetlerinin yönlendirici ve bağlayıcı sınırlarını oluşturmaktadır. Bu süreçlerin katılımcı bir şekilde gerçekleşmesinin önünde yasal engel yoktur. Dolayısıyla bu plan ve programların, paydaşlarla katılımcılık özelliğini hak edecek bir etkileşim içinde hazırlanmış olmaları veya olmamaları bir anlayış, yetkinlik ve deneyim sorunudur. Belediyeler tarafından bu konuda, yol ve yöntemleri koşullara göre değişebilecek şekilde oluşturulacak katılımcı mekanizmalar oluşturmak gereklidir. Bu türden mekanizmalar, planlanan konu, faaliyet ve projeleri hukuki olarak belirleme yükümlülüğüyle bundan doğacak sorumlulukların başka, dolayısıyla yasal olmayan, organlara aktarılması olarak anlaşılabilir. Aksine, hukuken yükümlü ve sorumlu olanların bu yükümlülük ve sorumluluklarını nitelikli olarak yerine getirmelerini sağlamak üzere gerek duyulan destekleyici nitelikteki 'serbest kamusal faaliyetler'den söz etmekteyiz. Böylesi mekanizmaları oluşturabilme ve faaliyetleri yürütebilme yetkisinin, belediyelerin kanuni görev tanımlarında içkin, -eski dille, mündemçe- olduğu çekincesiz bir şekilde söylenebilir.

Kuşkusuz, uygulamada birlik, iş görmeye etkinlik, yönetimde izlenebilirlik sağlamak üzere bu konuda bazı iç yönergelerin çıkarılması gerekecektir. Bu durumda, söz konusu düzenlemelerin, olumlu geribildirim ve değerlendirilme yaslanan kurumsal sürekli gelişmeyi engelleyici bir mevzuatçılık/kuralcılık anlayışından sakınılarak yapılmış olması oldukça önemlidir.

Planlama sürecinin katılımcı bir şekilde tasarlanmasında, paydaşların, belediyeyle ortak bir planlama dili kullanarak (amaç, hedef, proje ve faaliyet teknik ayrıntı ve olgunluğuna eriştirilmiş olarak) istek ve değerlendirmelerini hangi mekanizmalarla ortaya koyacaklarının, yeterli temsille bu sürece katılıp katılmadıklarının hem düzenlenmesi hem de güvenceye alınmış olması gerekir.

Bu gibi konular, planlanma sürecini oluşturan iş akış şemalarında ve bunlara dayanılarak yazılacak yönergelerde açıkça yer almalıdır.

MALİ DİSİPLİNİN ÖNEMİ

Kurumların, bir destek iş süreci olan mali yönetim sürecini iyi tasarlamış ve etkin yönetiyor olması, ele aldığımız konu bakımından çok önemlidir. Katılımcı bütçe uygulamasını da içeren mali yönetim iş süreci, her şeyden önce, daha önce değindiğimiz stratejik yönetim çerçevesine uygun bir şekilde yerleştirilmiş, öteki süreçlerle gereğince bağlantısı kurulmuş olmalıdır. Her temel iş süreci gibi, mali iş sürecinin de kurum varlık ve gelişme belgesinde yer alan kurumsal hedeflerden payına düşenlerle bir süreç olarak kendi etkinlik ve verimliliğini iyileştirmeye hizmet eden hedeflerinin ayrı ayrı belirlenmiş olması gerekir. Gelir kaynaklarının çoğaltılması ve/veya tahakkuk tahsilat oranının artırılması, kurumsal düzeydeki hedeflere örnek olarak verilebilir. Bunun yanında, kayıt ve raporlamanın işlevsel bir yazılımla güvenilirlik ve işlevinin artırılması, bu iş sürecinin kendisiyle ilgili olan hedeflere örnek olarak verilebilir. Benzer cümleleri, katılımcı bütçe uygulamasının işleyişini etkin ve güvenilir kılacak yazılımlar geliştirilmesi veya edinilmesi olarak da dile getirebiliriz. Bir iş sürecinin uygunluğu; süreçle ilgili iş sonuçlarının en uygun maliyetle, en uygun zamanda ve en uygun kalitede üretilebilmesi demektir. Bu cümlede tekrar edilegelen 'uygun'lukların mutlaka nesnel ölçülere bağlanmış olması beklenir. Dolayısıyla, katılımcı bütçe faaliyetlerinin mali iş süreci içinde iyi bir şekilde belirlenmiş, yerleştirilmiş ve ilişkilendirilmiş olması çok önemlidir.

KATILIMCILIKIN MALİ YANI BÜTÇE İLE SOMUTLANIR

Bütçeler, yıllık performans planlarıyla belirlenmiş faaliyet ve projelerin maliyet ve kaynaklarını planla uyumlu bir takvime bağlayan belgelerdir. Bütçede katılımcılık ya da katılımcı bütçecilik, salt bir içerik ya da ödenek oydasma değildir. Bunun kadar, bütçe yönetim sürecinin paylaşılması demektir. Bu yüzden, paydaşlarla belediye arasında, bu sürece ilişkin kurallar ve bunları güvenceye bağlayan önlemler demetinde anlaşmaya varılmış olması gereği vardır. Bu yazılı anlayış birliğinin, yasa ve düzenlemelere uygun olmak şartıyla, 'mevzuat' olarak nitelenmemesi, fakat genel olarak kurulmakta ya da geliştirilmekte olan demokratik-katılımcı yönetim uygulamasının çerçevesini ve ana işleyişini gösteren referanslar bütünü olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Bu türden referans belgelerinde; katılımcıların bütçeyle ilgili hangi konularda (yatırım kalemleri, harcama sınıfları, parasal miktarlar, niteliksel-niceliksel özellikler, zaman ve koşullar gibi) kararlar verebileceğinin ya da hangi kararlara katılabileceklerinin (1); bu kararların alt belde, sosyal sınıf ve/

veya katman, cinsiyet vb. segmentlerle nasıl ilişkilendirildiğinin (2) ve katılım olanaklarının, biçim ve mekanizmalarının neler olduğunun (3) gösterilmesi çok önemlidir.

Bütçe hazırlık uygulama ve iletişimde katılımcılık açısından üzerinde önemle durulması gereken bir başka konu, paydaşların bütçeye salt kendi ilgilerine/ yararlarına göre bakmamaları konusunda bir farkındalığa erişmiş olmaları gereğidir. Bu gerekliliğin yerine getirilmesi, paydaşların bütçeye bütüncül bir 'belde kaynak dağılımı' ve bunun öteki yüzü olan bütüncül bir 'belde tercihler belgesi' olarak bakmalarını sağlayacaktır. Bunu kolaylaştırmak için belediyelerin kamuya/paydaşlara açık mali raporlarını mevzuat gereği olan biçimlerinin ötesine taşınmaları/farklılaştırmaları gerekir. Bir klişeye ya da taklide dönüştürmemek şartıyla, özel sektörde kullanılan 'entegre raporlama' vb. biçimler bu gerekliliği karşılayacak araçların oluşturulmasında yararlanılabilecek örnekler arasındadır. Katılımcı bütçe, bütçe tekniği ayrıntıları ihmal edilmeden bir anlayış-kültür genelliğine ve işlevselliğine kavuşturulduğunda, belediyelerin toplam kurumsal yönetim başarısını hızla artıracaktır. Bu ise, belediyelerin, paydaşların yararlanabilecekleri toplam yararı eskiye göre çoğaltabilecekleri anlamına gelecektir. Bunun iyi anlaşılması ve anlatılabilmesi gerekir. Örneğin, belediyelerimizde yaygın olarak görülen 'fazla' ya da 'verimli olmayan istihdam'ın 'atıl' bir kaynak olduğu hakkında paydaşların anlaşabilmeleri katılımcı bütçe mekanizmaları sayesinde kolaylaşırken, fazla veya verimli olmayan bu kaynakların, onlara gerekli donanım kazandırılarak, verimli iş sonuçları yaratılacak projelere aktarılması da mümkün olabilecektir. Benzer şekilde, katılımcı bütçe uygulamasıyla, belediyece yürütülen faaliyetlerin maliyetleri ve nitelikleri katılımcı taraflarca/paydaşlarca izlenerek, kaynak kullanımında yerindelik ve uygunluk gibi ilkelerin hayata geçirilmesinde çok önemli aşamalar elde edilebilecek, belediyelerin hizmet etkinliğine, şeffaflığına, hesap verebilirliğine paha biçilmez katkılar sağlanabilecektir.

Bunlar yanında katılımcı bütçenin en değerli yanı, kapsayıcı-eşitlikçi-özgürlükçü-katılımcı kalkınma ve kültürleşmenin vazgeçilmez dayanakları olan aktif yurttaşların ve sorumlu kurumların yaratılmasında ve gelişmesinde sunacağı büyük hizmettir.

Belediyelerimizde yaygın olarak görülen 'fazla' ve 'verimli olmayan istihdam'ın 'atıl' bir kaynak olduğu hakkında paydaşların anlaşabilmeleri katılımcı bütçe mekanizmalarıyla kolaylaşır.

KATILIMCI BÜTÇE ÇALIŞMALARININ HUKUKSAL DAYANAKLARI

Dr. Nevzat Şahin

İçişleri Bakanlığı Emekli Baş Kontrolörü

Belediyeler dünyanın her tarafında farklı yapılarda oluşsa da yaygın birer 'yerel' kamu tüzel kişilikleri olup kuruluş ve faaliyetleri kanunla düzenlenmektedir.

Yerel yönetimler Anayasamızın 127. maddesinde, 'il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişiler' olarak tanımlanmıştır. Aslında yerel yönetim denildiğinde, atanmış valilerin başkanı olduğu il özel idareleriyle küçük yerleşimlerde kurulan köy tüzel kişiliklerinden ziyade belediyeler akla gelmektedir. Nitekim belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda belirtilen usullerle kurulan ve 'seçmenler tarafından karar organları oluşturulan' en temel yerel örgütlerdir.

Kuruluş amaçlarıysa, gerek Anayasa'nın 127. maddesinden ve gerekse Belediye Kanunu'nun tanımlara ilişkin 3. maddesinin (a) bendinden yapılacak çıkarıma göre, belediye yönetimlerinin kuruluşunda temel amaç, 'belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını' karşılamaktır. O zaman sorulması gereken soru, bu ihtiyaç tespitinin hangi yöntemle/yöntemlerle yapılabileceği sorusudur.

MAHALLE VE KOMŞULUK HUKUKU

Bu soruyu cevaplamadan önce Belediye Kanunu'nun 3. maddesinde yer alan ve ihtiyaç tespitinde önemli rolü olan (d) bendindeki 'mahalle' kavramının tanımını da aktarmakta yarar görmekteyiz.

Şöyle ki anılan bentte, 'Mahalle: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birimi,' ifade eder. Kanaatimce tanımda sadece 'idari birim' ögesiyle yetinilmemeli, 'benzerlik' ve 'komşuluk' ilişkisinin coğrafi anlamda birlikteliğin 'belirlenmiş bir alan' içinde olduğunu/olabileceğini de vurgulamakta yarar vardır.

Dikkat edilirse mahalle tanımında, 'ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan' ifadesi yer almaktadır. Bu tanım konumuz açısından önemli olan mahallenin iki boyutu öne çıkmaktadır; benzerlik ve komşuluk. Kanaatimce benzerlik de komşu olmanın bir

Dönemin Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) Genel Sekreteri Wally N'Dow, 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Konferansı'nı yürütmüştü.

sonucudur. Mahalle bazında 'komşuluk' ilişkisi önemli bir öge olunca, beldedeki (büyükşehir, il, ilçe, kasaba) tüm mahallelerde ortak bir nitelik olmaktadır. Komşuluk ilişkisinin belde düzeyinde tanımlanmasında yaygın kullanımıyla 'hemşehrilik' kavramı kullanılmaktadır. Başka bir deyişle komşuluk ilişkisi, neticede karşılıklı iletişimle birlikte değişmekte veya zamanla 'hemşehrilik' düzeyine

gidilmektedir. Ancak, hemşehri sözcüğü uygulamada bulunduğu il sınırlarında başka bir il sınırlarındaki - ki genellikle anakentlere göç eden insanların dayanışması ve geldiği yere aidiyetliğinin koruma anlamında kullanıldığından - insanın yaşadığı kente ait olma duygusunu zayıflatıcı nitelikte olumsuz bir çağrışım da yapmaktadır.

ORTAK MAHALLE İHTİYAÇLARIN TESPİTİNDE YÖNTEMLER: KATILIMCI BÜTÇE

Kanunla verilen bir yetki çerçevesinde kurulan, belediyelerin temel kanunu olan 5393 sayılı Belediye Kanunu, 'belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir.' (m.1) Başta söz konusu kanun ve diğer ilgili mevzuat açısından konumuz itibariyle 'katılımcı bütçe' çalışmalarının ve kullanılacak yetkilerin yasal dayanağının ortaya konulması, bu konuda oluşacak tereddütleri ortadan kaldırmakta yararlı olacaktır.

Belediyelerin belde sakinlerinin mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruldukları ana gayesini yukarıda ifade etmiştik. Bu amacı bir daha hatırlattıktan sonra, tekrar bir önceki paragraftaki sorumuza dönersek, ana odak olan 'mahalli müşterek ihtiyaçların tespiti' çalışmasının nasıl yapılabileceğine değinmek gerekebilir. Belirtmek isteriz ki mahalli müşterek ihtiyaçların tespitinde birçok yöntem kullanılabilir (istek, şikâyet bildirimleri, toplantılarda dilekleri almak, anket uygulaması gibi). Nitekim Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin yedinci fıkrasında, 'Belediye, belde sakinlerinin belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir' denilmektedir. 2005 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren kanunun

bugüne kadarki ihtiyaç tespiti amaçlı uygulamasında, görüş ve düşünce tespitinde ‘anket veya kamuoyu araştırması’ çokça kullanılmaktadır. Bu yöntemler yararlı olmakla beraber, ihtiyaç tespitinde vatandaşın daha çok edilgen olduğunu değerlendirmekteyiz. Kanaatimce kanunda bir araç olarak bu yöntemlerin kullanılabileceğinin vurgulanmasındaki asıl amaç, 5393 sayılı Kanun öncesi dönemde bu yöntemlerden dolayı yapılan bütçe ödemelerinin kamu zararı olacağı şeklindeki anlayışların ortadan kaldırılmasıdır. Yoksa sadece bu iki yöntemin kullanılacağı şeklinde algılanmamalıdır.

Belediyeler gerek bütçelerinden harcama yaparak, gerekse ayrı bir bütçe ödemesi yapmadan genel giderler kapsamında görüş ve düşünce tespiti yapabilirler. Görüş ve düşünce tespitinde aktif vatandaşın katılımını sağlayacak yöntemler geliştirmek gerekmektedir. Konumuz itibarıyla ‘katılımcı bütçe’ uygulaması bu amaca hizmet etmekte, hatta yasal tanımda görüş ve düşünce ifade etmenin ötesine geçerek ‘bizzat yapma rolü’ üstlenmekte, doğrudan ihtiyaçların tespiti, önceliklerin belirlenmesi ve bütçelenerek yönetime katılımının yolunun açılması sağlanmaktadır. Böylece, katılımın sağlanmasında mahalle sadece bir idari birim değil aynı zamanda doğrudan görüş, düşünce ve ihtiyaçlarını bildiren komşuların belli bir alanda yönetime katılımının bir parçası olmaktadır.

KATILIMCI BÜTÇEDE ÖNE ÇIKAN YASAL DÜZENLEMELER

Peki, yönetime ve dolayısıyla katılımcı bütçe çalışmalarına katılmada kanunun başkaca hangi özellikleri öne çıkmaktadır? Bu konuda 5393 sayılı Kanun’un iki maddesinin öne çıktığını düşünmekteyiz.

İlk olarak Kanun’un mahalle ve yönetimi başlıklı 9. maddesinde, ‘Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir...

Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla işbirliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.’

İkinci olarak, hemşehri hukuku başlıklı 13. maddesinde, ‘Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.

Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.

Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişki olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.’

Kanun’un 9. maddesi muhtarın yükümlülüğünü belirtirken mahalle sakinlerinin sürece katılımını zorunlu kılmaktadır. ‘Mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek’ faaliyetinin belediyenin aynı kapsamda Kanun’un 13. maddesinde hemşehrilerin (dolayısıyla mahalle düzeyinde mahalle sakinlerinin) ‘katılım’ haklarından bahsetmektedir. Böylece maddedeki, ‘belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma’ ifadesinden anlıyoruz ki karar ve hizmetlere katılmak, ortak ihtiyaçları tespit etmek mahalle sakinlerinin ve hemşehrilerin yasal bir hakkıdır. Hemşehriler vergi harç ve yükümlülüklerini yerine getiren pasif bireyler değil aynı zamanda ‘mademki yükümlülükleri vardır, o zaman hakları da vardır’ yaklaşımı getirilmiş, bu hakların kullanımı için imkân ve kabiliyet oluşturmak gereği de ortaya çıkmıştır.

MAHALLİ ORTAK İHTİYAÇLARIN TESPİTİNDE YÖNTEMLER

Peki, bu hakların kullanımı neticesinde ihtiyaç tespitiyle yetinilecek midir? Kanaatimce bu soruya ‘evet’ demek son derece sığ bir düşünce olacaktır. Kanunda, ‘kararlara katılmaktan’ bahsetmektedir. Dolayısıyla, katılım hakkı etkileşimli ve iyi yönetişimi sağlayan bir haktır. Bu aşamada, “Bir hak olan karar alma süreçlerine katılmak nasıl olacaktır?” sorusunu sorabiliriz.

Öncelikle yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu hakların kullanımı için imkân ve kabiliyet oluşturmak belediyenin başlıca görevidir. Nitekim 5393 sayılı Kanun katılıma vurgu yapmakla yetinmemiş, katılımı zorunlu kılan ya da kolaylaştıran bazı düzenlemeler de yapılmıştır.

YEREL GÜNDEM 21, KENT KONSEYLERİ, GÖNÜLLÜ KATILIMLAR

Yerel yönetimlerin öneminin 1992 yılında Birleşmiş Milletler (BM) örgütünün eşitsizlik, kentsel sorunlar, artan yoksulluk, ekosistemdeki kötüleşmeler vb. insanlığın ortak sorunlarına dikkat çekilerek, çevre ve sürdürülebilir kalkınma için Gündem 21 belgesiyle daha çok fark edildiğinin belirtmeliyiz. Zirvede mevcut

sorunların çoğunun kentlerde yaşanması nedeniyle sadece merkezi yönetimler muhatap olarak görülmemiş, yerel yönetimler ve hükümet-dışı sivil kuruluşların önemine de dikkat edilmiştir. Bu bağlamda Yerel Gündem 21 kavramı getirilmiş ve Yerel Gündem 21 belgesinde yer almıştır. Amaç, yerel yönetimlerin öncülüğünde, sivil toplumun ve tüm diğer ilgililerin, birlikte kendi sorunlarını ve

önceliklerini saptayarak, kentleri için '21. yüzyılın yerel gündemi'ni oluşturmaları karara bağlanmaktadır. Yerel Gündem 21 bölümünde getirilen ana hedef olarak, her ülkedeki yerel yönetimlerden, kendi belde halklarıyla katılımcı bir süreci başlatmaları ve kendi kentleri için bir Yerel Gündem 21 oluşturmaları konusunda görüş birliği sağlamaları beklenmiştir. Buna göre öncelikli hedefe ulaşılmasına yönelik faaliyetler kapsamında, her yerel yönetimin, hemşehrilerle, yerel kuruluşlar ve özel sektör kuruluşlarıyla diyalog içerisinde, kendi Yerel Gündem 21'lerini geliştirmeleri gerektiği belirtilmektedir. Yerel Gündem 21'in şemsiyesi altındaki yerel eylem planlaması sürecinin aynı zamanda 'yerel demokrasinin geliştirilmesi projesi' olduğu açıkça görülmektedir (19-20).

Yerel Gündem 21'in ülkemizde tanınması, 1996 yılında ülkemizde düzenlenen Habitat II zirvesiyle olmuştur. Habitat Gündemi'nde, 'sürdürülebilir kalkınma'nın vazgeçilmez temelini demokratik, insan haklarına saygılı, şeffaf, katılımcı ve halka hesap veren yönetimler olduğu belirtilmektedir. Böylelikle, 21. yüzyılın başlarına damgasını vuran 'yönetişim' ilkesinin de temel çerçevesi çizilmiştir. Türkiye Yerel Gündem 21 Programı'nın birbirini izleyen aşamaları ve alt-projeleri, T.C. Bakanlar Kurulu'nun çeşitli tarihlerde almış olduğu kararlarla (6 Mart 1998 tarih/23278 sayılı, 8 Şubat 1999 tarih/23605 sayılı, 22 Ocak 2001 tarih/24295 sayılı, 4 Aralık 2001 tarih/ 24603 sayılı, 11 Haziran 2003 tarih/25135 sayılı, 12 Kasım 2003 tarih/25287 sayılı T.C. Resmi Gazete'de yayımlanarak) desteklenmiştir.

Uygulamalar sırasında karşılaşılan güçlüklerin aşılabilmesi amacıyla, T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından tüm valiliklere gönderilen 19 Mart 1998 ve 7 Kasım 2000 tarihli genelgeler, Yerel Gündem 21 süreçlerinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur (30). Yerel Gündem 21 programının ortağı kentlerde oluşturulan YG-21 Kent Konseyleri (veya benzeri platformlar), merkezi yöne-

timi, yerel yönetimi ve sivil toplumu 'ortaklık' anlayışıyla buluşturan yönetim mekanizmalarıdır.

KENT KONSEYLERİNİN KATILIMCI BÜTÇEDEKİ ROLÜ

Yerel Gündem 21 programı tüm belediyeler için zorunlu değilken 13.7.2005 tarih ve 25874 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesinde yapılan düzenleme şu şekildedir:

"Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.

Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir."

Maddenin son fıkrasındaki söz konusu Yönetmelik 08.10.2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kent Konseyi Yönetmeliği adıyla yayımlanmıştır.

Yerel Gündem 21 Programı ile uyumlu olarak anılan Yönetmeliğin 1. maddesinde, 'Bu Yönetmeliğin amacı; kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan kent konseylerinin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir' denilmektedir.

Yönetmelikte amaç düzenlenmiş ve ilgili maddelerinde bu programa atıf yapılmıştır. Yönetmeliğin Geçici 1. maddesiyle de daha önce kurulan kent konseylerinin bu yönetmelikteki esaslara uyarlanması, 7. maddesi Yerel Gündem 21 dahil temel çalışma ilkelerini belirtilmiştir.

Yönetmeliğin kent konseyinin görevleriniz düzenleyen 6. maddesiye oldukça dikkat çekici bir maddedir:

‘(1) Kent konseyinin görevleri;

- a) Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışının benimsenmesini sağlamak,
- b) (Değişik:RG-6/6/2009-27250) Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik planların hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
- c) Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmasına katkıda bulunmak,
- ç) Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- d) Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek,
- e) Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- f) Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,
- g) Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak,

Kent Konseyleri Türkiye çapında dayanışma temelli sürdürülebilir işbirlikleri geliştirmek için toplantılar düzenliyor.

- ğ) Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,
- h) Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak,
- ı) Kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamaktır.”

Yönetmelikte kent konseyi görevleri, katılımcı yönetim anlayışıyla birlikte bütçenin kullanımıyla ilişkilendirilmiştir. Yine Yönetmeliğin 6. maddenin birinci fıkrasının (e) bendinin ‘Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,’ işlevi, belediyelerce hazırlanacak katılımcı bütçe çalışmalarının bir başka yasal dayanağını ifade etmektedir.

Kent konseyinin söz konusu düzenleme faaliyetinin belediyenin de en önemli görevlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Belediyelerin bu görevini başarılı bir şekilde hayata geçirmesi de paydaşların önemini göstermektedir. Ancak, kent konseyinin oluşumuna ilişkin Yönetmeliğin 8. maddesine bakıldığında daha çok kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluştuğu görülmektedir. Oysaki kent konseyinin, 6. maddedeki amaçları gerçekleştirme sadece kurum/kuruluş temsilcileriyle yetinmekle olmayacaktır. Bunun için katılımı artıran ve Doğrudan Demokrasi diyebileceğimiz uygulamalarla yapının desteklenmesi gerekir ki bunun için belediyelerin kent konseylerinin ve bütçe gücüne sahip belediyelerin kendilerince başkaca düzenlemeler yapması gerekmektedir.

KAYNAKLARIN ETKİLİ, EKONOMİK VE VERİMLİ KULLANILMASI İLKELERİ İÇİN KATILIMCI BÜTÇE

5018 sayılı Kanun’un 11. maddesiyle diğer birçok maddesi, ‘kaynakların etkili, ekonomik ve verimli’ kullanımını birinci öncelik olarak görmektedir. Katılım ise her iki kanunda yer alan önemli bir ilkedir. Bir başka destekleyici yasal düzenleme, 5393 sayılı Kanun’un belediye hizmetlerine gönüllü katılıma ilişkin 77. maddesi de sayılan, ‘hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla’ gönül-

5018 sayılı Kanun’un 11. maddesiyle diğer birçok maddesi, ‘kaynakların etkili, ekonomik ve verimli’ kullanımını birinci öncelik olarak görmektedir.

lû kişilerin katılımına yönelik programlar uygulanacağını belirtmesidir. Madde de (m 77.) gönüllü katılımına yönelik programlarla 'Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.'

Bütün bu düzenlemelerden de anlaşıldığı üzere, katılımcı bütçe çalışmaları ve bu amaçla kurulan örgütlenmeler esasen yasa da yer alan ortak ihtiyaçların tespiti ve kararlara katılmanın önemli bir aracı olarak görülebilir. Hatta bu amaçla Belediye Kanunu'nun, 'Belediyenin yetkileri ve imtiyazları' başlıklı 15. maddesinin (b) bendinde yer alan 'Kanunların belediyeye verdiği yetki çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, belediye yasakları koymak ve uygulamak, kanunlarda belirtilen cezaları vermek' hükmü çerçevesinde yönetmelik ve yönergeler çıkarılabilir. Söz konusu yönetmelik ve yönergelerle yukarıda anılan yasal dayanaklar çerçevesinde her belediye kendine özgü düzenlemeler yapabilecektir. Kuşkusuz bu düzenlemelerin 'katılımcı bütçe' kapsamında yapılması esnasında bütçeye ilişkin bazı kanunların özel düzenlemelerine uyularak yapılması önem arz eder.

Yine, 'Bütçenin Hazırlanması ve Kabulü' başlıklı 62. maddesi 'Belediye başkanı tarafından hazırlanan bütçe tasarısı eylül ayının birinci gününden önce encüme sunulur ve İçişleri Bakanlığı'na gönderilir. İçişleri Bakanlığı belediye bütçe tahminlerini konsolide eder ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca merkezi yönetim bütçe tasarısına eklenmek üzere eylül ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığı'na bildirir. Encümen, bütçeyi inceleyerek görüşüyle birlikte kasım ayının birinci gününden önce belediye meclisine sunar.

Meclis bütçe tasarısını yılbaşından önce, aynen veya değiştirerek kabul eder. Ancak, meclis bütçe denkliliğini bozacak biçimde gider artırıcı ve gelir azaltıcı değişiklikler yapamaz. Kabul edilen bütçe, malî yılbaşından itibaren yürürlüğe girer.'

KATILIMCI BÜTÇEDE BELEDİYE BAŞKANININ ROLÜ

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 61. maddesinde belediye bütçesine ilişkin temel esaslar belirtilmiştir. Buna göre; 'Belediyenin stratejik plânına ve performans programına uygun olarak hazırlanan bütçe, belediyenin malî yıl ve izleyen iki yıl içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına izin verir.

Şişli Belediye Başkanı Muammer Keskin, mahalle toplantılarının yanı sıra sokak sokak gezerek, komşularıyla daha iyi bir Şişli için yapılacakları konuştu.

Bütçeye ayrıntılı harcama programları ile finansman programları eklenir.

Bütçe yılı Devlet malî yılı ile aynıdır.

Bütçe dışı harcama yapılamaz.

Belediye başkanı ve harcama yetkisi verilen diğer görevliler, bütçe ödeneklerinin verimli, tutumlu ve yerinde harcanmasından sorumludur.'

Görüldüğü üzere Kanun'un belediye bütçesine ilişkin 61. maddesinde de belediye başkanı ve harcama yetkisi verilen diğer görevlileri 'bütçe ödeneklerinin verimli, tutumlu ve yerinde' harcanmasından sorumlu tutulmaktadır.

Ortak ihtiyaçların tespiti ve karar almaya katılım, katılımcı bütçe ile giderlerin yapılmasında bir yöntemdir. Böylece Kanunun 61. maddesinde '...harcamaların yapılmasına izin' vermenin belgesi olarak kabul edilen bütçenin katılım sonucu gerçekleştirilmesine olanak sağlar.

Kanun'un 62. maddesinde belirtildiği gibi idarenin kendi bütçe hazırlık sürecinde belediye organları olan; belediye başkanı, encümen ve meclis yetkilidir. Ancak bütçenin hazırlanması yetkisi belediye başkanındadır. Böylece başkan bütçeyi hazırlamakta, encümen görüşünü sunmakta ve mecliste esaslı değişiklik yapmadan ve bütçe dengesini bozmadan bütçeyi kabul etmektedir. Bu durumda bir bütçenin 'katılımcı bütçe' olarak kabul edilmesi için en önemli organın hazırlanmasıyla görevli olan 'belediye başkanı' olduğu öne çıkmaktadır. Başka bir deyişle, ihtiyaçları tespit ve karar süreçlerine katılım yöntemi öncelikle belediye başkanının yürütmenin de başı olması nedeniyle belirleyeceği usul ve yöntem olacaktır. Tespit edilen ortak ihtiyaçlara dair kararların, bütçe hazırlık safhasında harcama birimlerince rakamsal çalışmalara dönüştürülmesi öncelikle başkanın tercihi olacaktır. Kuşkusuz başkanın hemşehrilerin haklarını talep etmeleri halinde klasik bütçe hazırlama mantığından çıkarak performans bütçelemeye dönüştürmek için bu hakkın kullanılmasına yönelik talepleri de dikkate almak zorundadır. Ancak hak talep etmek bilinçli, aktif vatandaşın tutumudur. Hak verilse dahi bu hakkı kullanmasını bilmeyen veya kullanmak

istemeyen birçok vatandaş da vardır. Bu durum bizi karamsarlığa sürüklemelidir. Demokrasinin beşiği olan yerel yönetimlerin vatandaşlara haklarını anlatması ve bu yönde etkinlik sergilemesi, bilinçlendirmesi katılımı da artıracaktır.

KATILIMCI BÜTÇE ÇALIŞMALARINDA İLGİLİ DİĞER MEVZUAT

Bu safhada, bütçeye ilişkin özel ve detaylı düzenlemelerin yer aldığı iki mevzuata daha değinmek gerekir; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Belediye Bütçe ve Muhasebe Usulü Yönetmeliğidir.

5018 sayılı Kanun’da ‘katılım’ sözcüğü sadece 9. maddede stratejik planlama yapılırken ‘katılımcı yöntemlerle’ hazırlanacağına dair düzenleme yer almaktadır. Bu madde uyarınca stratejik plan hazırlandıktan sonra performans programı hazırlanacak ve bu programda performans göstergelerine yer verilecektir. Bu aşamadan sonra ‘Kamu idareleri, kamu hizmetlerinin istenilen düzeyde ve kalitede sunulabilmesi için bütçeleri ile program ve proje bazında kaynak tahsislerini; stratejik planlarına, yıllık amaç ve hedefleri ile performans göstergelerine dayandırmak zorundadırlar. Performans göstergelerini de içeren bütçeler yıllık programı, stratejik planları ile program yapısına uyumlu şekilde ve performans esasına dayalı olarak hazırlar.’

Görüldüğü üzere temel mali kanun olan 5018 sayılı Kanun açısından da ‘katılımcı yöntemler’ önemli bir kriterdir. Esasen bu katılımcı yöntemler stratejik plan, yıllık performans programları ve bütçe hazırlık aşamalarının her düzeyinde kullanılabilir.

Son olarak 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda vatandaşların bilgi edinme haklarına ilişkin düzenlemeler içerdiğini belirtmeliyiz.

Kanun’un 1. maddesinde amacı, ‘Bu Kanun’un amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.’ şeklinde tanımlanmıştır. Yine aynı Kanun’un 4. maddesi uyarınca, ‘Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.’

Her ne kadar yasada yazılı başvuru ve bilgi alma hakkı düzenlenmişse de demokratik ve şeffaf yönetim aslında bilgi edinme gereksinimini azaltmış yönetimdir. Bugün bilgi edinme hakkı için Cumhurbaşkanlığı CİMER sistemi ve kurumların web sayfalarında yer alan bilgi edinme başvuru formları aracılığıyla kurumlara aşırı şekilde başvuru yapıldığı, bunların çoğunun ortak kamu hizmetlerine ilişkin olduğu dikkate alındığında, katılımcı yönetim uygulamalarının önemi bir kez daha öne çıkmaktadır. Süreçlere vatandaşın katılımı

sağlandığında, sonradan bilgi edinme hakkı kullanımı gereği de azalacaktır. Bu açıdan da katılımcı bütçenin ‘kaynakların tahsisi’ aşamasında mahallelerin, komşuların ve hemşehrilerin belediye hizmetlerine yönelik taleplerinin alınması ve bütçede bu taleplerin karşılayacak ödeneklerin konulması, kaynakların etkili, verimli ve tasarruflu kullanımı amacına hizmet edecektir. Ayrıca bu uygulama demokratik yönetimin bir niteliği olarak da diğer katılım uygulamalarına da örneklik teşkil edecektir.

STRATEJİK PLAN VE PERFORMANS ESASLI BÜTÇELEMEDE KATILIMCI BÜTÇE VE KURUMSAL ADIMLAR

Stratejik planda uzun vadeli ve özel öneme haiz amaçlar belirlenip yıllık performans programlarına bu doğrultuda hedefler aktarılmaktadır. Stratejik planlar beş yıllık süreler için hazırlanmaktadır. Belediyeleri de kapsamına alan Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 17. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, dönem boyunca sadece iki kez güncelleme yapılabilmektedir. Ne var ki planda öngörülmeyen ya da stratejik olmamakla beraber gelişen ve değişen ekonomik, sosyolojik ve sosyo-psikolojik yeni ihtiyaçların tespiti söz konusu olabilir. Dahası, bir hedef performans programında yer alırken ortaya çıkan durum nedeniyle o yılki bütçe ödenek tahsislerinin artırılması veya azaltılması gerekebilir. Esnek yönetim yaklaşımı gereği değişen koşullara hemen tepki vermek toplumun nabzını dinlemek ve gereksinimlerini erken görmek gereklidir. Bu bağlamda, katılımcı yöntemlerden biri olarak ‘katılımcı bütçe’ çalışmalarının yapılması, belde sakinlerinin güncel sorunlarının dikkate alınması, ortak yeni ihtiyaçların tespitinde katılımcı bütçe çalışmaları yönetim için erken uyarı sistemi işlevi görebilecektir. Böylece stratejik planlama ve performansta güncellemeler yapılabileceği gibi bütçe de yeni taleplere göre şekillenebilir.

Katılımcı bütçe, kuşkusuz birebir belirlenen ihtiyaçlar için ne kadar yaklaşık maliyet hesaplanacağına dair bir mali çalışma değildir. Bu çalışma bütçe hazırlık çalışmaları sırasında harcama birimlerince yapılacaktır. Yapılan bu çalışmaya göre talep edilen ödenekler kesinlik arz etmemekte, sadece tahmini bütçe olarak kabul edilmekte, kesin ve kat’i ödenek tahsis ve kullanımları ihale ve mali usul ve esaslarda belirlenmektedir. Katılımcı bütçe çalışmaları varsa bir mali öngörü içerebilir, ancak ham mali öngörüler harcama birimlerince işlenecek ve değerlendirilerek bütçe tahminine ulaşılabilecektir. Böylece katılımdan bütçe kesinleşmesine ulaşan bir süreç izlenmektedir. Birimlerin talepler dahil tüm bütçeye dönük çalışmaların nasıl yapılacağı Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nde yer almaktadır. Yönetmeliğin 22. maddesinde ‘Kurumlarda üst yönetici, her yıl Haziran ayının sonuna kadar stratejik plân ve performans programına uygun olarak gider bütçelerini hazırlamak üzere birimlere çağrı

'Katılımcı bütçe' çalışmalarının yapılması, belde sakinlerinin güncel sorunlarının dikkate alınması, ortak yeni ihtiyaçların tespitinde yönetim için erken uyarı sistemi işlevi görecektir.

yapar.' Harcama birimleri de kendi gider tekliflerini içeren teklifleri oluştururlar. Kanun'un 22. maddesine göre, 'Birimler bütçe fişini (Örnek-3/A) kullanarak gerekçeli bütçe yılı gider teklifleri ve izleyen iki yılın gider tahminleri ile ödenek cetveli (Örnek-9) ve ayrıntılı harcama programını (Örnek-27) mali hizmetler biriminin koordinasyonunda hazırlayarak hizmet gerekçesi (Örnek-2) ile birlikte Temmuz ayının sonuna kadar mali hizmetler birimine verir.'

Katılımcı bütçe açısından anılan maddeleri değerlendirirsek, belde sakinlerinin ortak mahalli ihtiyaçlarının tespiti ve varsa öngörülebilir maliyetlerine ilişkin sürecin birimlerin çalışmalarının tamamlanması tarihi olan temmuz ayı sonundan önce tamamlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Kuşkusuz bu son safhaya kalmadan daha önceden çalışmalar yapılması ve ihtiyaçların bildirilmesi doğru yöntemdir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, belediye organları belediye başkanı, encümen ve meclisten oluşmaktadır. Kesin karar verici nihai organ belediye meclisidir. Belediye yönetiminin stratejik planda yer almayan ya da somut olarak ifade edilmeyen ya da değişen ve gelişen çeşitli nedenlerle 'katılımcı bütçe' yöntemiyle ihtiyaçların tespiti ve maliyet öngörü çalışmalarına ilişkin düzenleyici işlemler yapma yetkisine Kanunun 15. maddesinin (b) bendine ilişkin açıklamalarda yer vermiştik. Bu çalışmalar yönetmelik ve yönerge düzeyinde düzenlenebilir ki en uygunu her ikisinin bir arada kullanılmasıdır. Katılımcı bütçe yöntemi stratejik planlamanın bir uzantısı olduğundan katılımcı bütçe biriminin Strateji Geliştirme Müdürlüğü/Daire Başkanlığı bünyesinde olması gerektiği kanaatindeyim. Katılımcı bütçe biriminin çalışma usul ve esasları strateji müdürlüğü/daire başkanlığı görev ve çalışma usulüne dair genel çalışma yönetmeliğinde yer alabileceği gibi, bir kısım yönetmelik maddelerinde katılımcı bütçeye ilişkin hükümler verildikten sonra, belediye başkanlığınca çıkarılacak ayrı bir yönergeyle çalışma esas ve usulleri düzenlenebilir. Belediye meclisinin bütçe çalışmasındaki önemine binaen yönetmelik düzenlemesiyle bilgilendirilmesi ve yetkinin meşrulaştırılmasında ayrı bir payı olacağı önem arz eder. İfade edildiği üzere, var olan müdürlük/başkanlık yönetmeliğine ek madde konulabileceği gibi sadece katılımcı bütçeye özgü ayrı bir yönetmelik de çıkarılabilir. Bu seçeneğin kullanılmasında yönetmelikte yer almayan konular başkanlığın yönerge çıkarması veya yazılı onayına bağlanabilir. Hangi adımın atılacağı idarenin seçimi olacaktır.

KATILIMCI BÜTÇE'NİN GELİR ARTIRICI ETKİSİ VE AİDİYET

Cengizhan Topçu

Serbest Muhasebeci, Mali Müşavir

Katılımcı bütçe, belediye bütçesi içinden genel kabul görmüş bir orana göre belirlenen, kişi başına değeri uygulayan kuruma göre değişen, son 32 yılda gelişen demokratik bütçeleme metodudur. Bu makalede katılımcı bütçe uygulamasının belediye gelirlerine etkisi ve vatandaşların aidiyeti incelenmiştir.

Yapılan araştırma ve analizlere göre, yerel yönetimlerin katılımcı bütçe uygulamaları sonrası vergi gelirlerini artırdığı gözlemlenmiştir. Çünkü vatandaşlar kendilerini, yönetimin içinde bulduklarında daha motive bir şekilde proje üretirler. Bu noktada, bütçe hakkı devreye girmektedir. Bütçe hakkı doğrultusunda vatandaşlar ödedikleri vergilerin nereye, ne kadar ve nasıl harcadığını sorgular ve katılımcılık süreci aktif bir şekilde devreye girer. Katılımcı bütçelemeyle kaynaklar daha efektif kullanılır. Vatandaşlar yönetime ve karar alma mekanizmasına katıldıkları bütçeyi denetler ve daha az kaynakla daha çok projenin gerçekleşmesini sağlar. Aynı zamanda bu projeler, insanların acil ihtiyaçlarını karşılar. Yerel yönetim ve vatandaşlar arasında bir güven köprüsü kurulur.

Piramidin tepesinden baktığınızda bazı sorunları göremeyebilirsiniz, fakat piramidi ters çevirmek ve yetkinin bir kısmını halka vermek, kaynakların daha verimli projelere aktarılmasını sağlar. Heterojen bir yapıda ihtiyaçlar farklılaşır ve bu farklılaşan yapı içinde müzakere edilerek en doğru karar alınmaya çalışılır.

Dünyada uygulanan örneklere baktığımızda sırasıyla şu hizmetler ön plana çıkmaktadır:

- Yolların ve caddelerin düzenlenmesi
- Atık su yönetimi
- Aydınlatma
- Yağmur suyu drenajı
- Ulaşım
- İçme suyu temini

Michael Touchton, Brian Wampler ve Tiago Peixoto'nun hazırladığı Dünya Bankası çalışma raporuna göre, katılımcı bütçe uygulamasıyla birlikte, karar alma süreçlerinin içinde olan vatandaşların vergi ödeme istekleri artmaktadır. Özellikle kötü yönetilen ve katılımcılığın en düşük seviyede olduğu ya da hiç olmadığı az gelişmiş ülkelerde vergi gelirlerinin azaldığı gözlemlenmektedir. Bu ülkelerde yaşayanların vergi ödeme istekleri oldukça düşüktür. Daha katılımcı bir politika sergileyen yönetimler, diğerlerine göre daha fazla vergi toplama oranına sahiptir. Politika konseylerini aktif bir şekilde kullanan belediyeler bu konseyleri kullanmayanlara oranla yüzde 27 daha fazla vergi toplarken, bu oran katılımcı bütçe sistemini kullanan belediyelerde çok daha yüksektir ve katılımcı bütçe sistemini kullanan belediyelerin ortalama yüzde 35-40 daha fazla vergi topladığı ortaya konmuştur.¹

Yapılan diğer araştırmalarda da halkın katılımı, iyi yönetim ve vergi uyumu arasındaki bir bağlantının olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı bütçenin ilk uygulandığı yer olan Brezilya'da yapılan araştırmalar bu uyumu gözler önüne seriyor. Bu çalışmanın sadece Brezilya'da yapılmış olması nedeniyle, sonuçların genelleştirilmesi açısından güvenilir sonuçlar olmadığına dair eleştiriler getirilmiştir. Akabinde Tiago Peixoto, bu çalışmayı 50 ülkeden 65 bin katılımcıyla çevrimiçi bir anketle yapmayı denemiştir ve Fredrik M. Sjoberg, Jonathan Mellon, Johannes Hemker ve Lily L. Tsai ile birlikte çalışmıştır. Sonuçlar yine aynı olmuştur. Halkın katılımıyla yapılan bütçeleme süreçlerinde vergi uyumu oldukça yüksektir. Bu sonuçlar ışığında, katılımcılığı benimseyen toplumlarda hesap verilebilirliğin etkisiyle doğru yatırımlar yapılacaktır ve bu etki gelirleri artırdığı gibi, hizmetlerin de kalitesini ve verimini artıracaktır.²

Zimbabve'de Gweru şehrine bir göz atalım. Katılımcı bütçe öncesinde gerçekleşen protesto yürüyüşleri katılımcı bütçe sistemi-

1 Touchton, Michael; Wampler, Brian; Peixoto, Tiago, Of Governance and Revenue : Participatory Institutions and Tax Compliance in Brazil, World Bank Policy Research Working Paper No. 8797, 28 Mart 2019, s.27
2 <https://www.participatorybudgeting.org/pb-and-tax-revenue/>

Yapılan araştırmalarda, halkın katılımı, iyi yönetim ve vergi uyumu arasında bir bağlantı olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı bütçenin ilk uygulandığı yer olan Brezilya'da bu uyum dikkat çekmektedir.

ne geçişle birlikte azalmış ve vatandaşların aidiyet hissi artmıştır. Gweru'da katılımcı süreçler, basitleştirilmiş ve vatandaşların daha kolay anlayabileceği bir forma dönüştürülmüştür. Böylece, Gwerulular şehrin stratejik planlama ve bütçe yapma sürecine dâhil olarak, süreci sahiplenmiştir. Denetlemenin ve şeffaflığın artması aidiyetin yanında bütçeleme sonucunda kabul edilen projelerin daha hızlı gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.³

Katılımcı bütçe, vatandaşlarla yönetim arasında güvensizliği, hayal kırıklıklarını, memnuniyetsizliği azaltan ya da ortadan kaldıran, ana akım siyasi yöntemleri devre dışı bırakan ve kenti dönüştüren aktörler arasında bağlantı kuran bir köprü vazifesi görmektedir.⁴

Görüldüğü gibi katılımcı bütçelemede en önemli konu, ihtiyaçların daha verimli kaynaklara aktarılmasıdır. Dünyada katılımcı bütçeleme için özellikle marjinal metot olduğuna dair eleştiriler var. Bu eleştirilere göre, katılımcı bütçe için ayrılan payın küçük olması etki alanının da küçük olması anlamına gelmektedir. Buna karşılık şöyle bir savunma söz konusudur. Guarulhos'tan Katie Lima, "*Katılımcı bütçe okyanustaki bir damla sudur ve hizmet açığı bağlamında miktar oldukça küçüktür, fakat şehir düzeyinde etkisi ve etkinliği oldukça büyüktür. O yüzden bu etkiyi nitel olarak değerlendirmek gerekir. Bu etkinin matematiksel sonuçtan öte nitel olduğu gerçeği yadsınamaz. Dolayısıyla orta ve uzun vadede sosyal hizmetler ve temel ihtiyaçlar noktasında yeni bir hat açacağı öngörülebilir*" der. Bachir Kanouté'nin görüşü şu şekildedir: "*Bu süreçler olmasaydı, belirli ihtiyaçlar asla dikkate alınmayacaktı. Katılımcı bütçe, yerel yönetimlerin önceliklerini tersine çevirmesini gerektirir. Yatırımları yönlendirmek için marjinal kabul edilen vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayan projelere yönelik politikalar katılımcı bütçeyle sağlanmaktadır.*"

Şili Federasyonu'ndan Juan Salinas benzer bir noktaya işaret eder: "*Şunun için marjinaldir. Bu proje planlacılar için alakasız görünebilir ama insanlar*

3 Shan, Aswar, The World Bank, Public sector governance and accountability series, 2005

4 Cabannes, Yves, Katılımcı Bütçe ile Başka Bir Şehir Mümkün, Otonom Yayınevi, 2021, s.56

İçin böyle değildir. Kışın soğuşunda, su için dışarı çıkmak, özellikle çocuklar için köleliktir. Katılımcı bütçe, evde su olma hayalini gerçekleştirdi.”⁵

Yapılan araştırmalar sonucunda, katılımcı bütçe sistemi uygulanageldiğinden beri yerel yönetimlerin mali ve vergi gelirlerinin hatrı sayılır oranda arttığı gözlemlenmiştir.

Uzun zamandır bekleyen işler katılımcı bütçe aracılığıyla uygulanmaya başladığında, vatandaşlar bu sistemin oldukça verimli bir sistem olduğunu görüp vergi ödemelerini artırmıştır. Böylece yerel yönetimlere duyulan güven ve vergi ödemelerinin devamlılığı sağlanmış olmaktadır.

Güvenin yanında denetim mekanizmasının da devreye girmesiyle bu projelerin daha uygun maliyetlerle sonuçlandırıldığı gözlemlenmiştir. Brezilya’da ihalelerin mahalle konseyleri tarafından denetlendiği ve bazı işlerin çok daha ucuza sonuçlandığı ortaya çıkmıştır. Çünkü vatandaşlar projelerini korumaktadır ve sahiplenmektedir. Bu koruma ve sahiplenme aidiyet oluşturmaktadır. Örneğin vatandaşlar, kendi kararlarıyla yapılan bir parkın hem maliyetini denetlemektedir hem de alınan kararlarda kendi payları olduğu için o parkı korumaktadır. Bazı şehirlerde uygulamaların bütçe kaynaklarını kontrol eden ‘Fon Gözetim Grupları’ kurulmuştur.

Demokrasi, sadece dört-beş senede verilen oylarla ortaya çıkan bir yönetim şekli olmamalıdır. Aynı zamanda, ‘sürekli bir ses’ ile ilgilidir. Bunu da aktif vatandaş kavramıyla yaratabiliriz. Böylece vatandaşlar yerel yönetimle birlikte çalışacaktır ve kolektif bir yapı ortaya çıkacaktır. Ortaya çıkan anlayışı, ‘Birlikte Üretim Birlikte Yöneteceğiz’ sloganıyla özetleyebiliriz.

Özetle, katılımcı bütçe anlayışıyla kendilerini projelerin içinde bulan vatandaşların aidiyet duygusu artmakta, bu da vatandaşların vergilerini daha istekli bir şekilde ödemelerine sebep olmaktadır. Artan vergilerle yerel yönetimin bütçesi büyümekte ve bu da gerek genel bütçeyi, gerek katılımcı bütçeyi büyütmektedir. Büyüyen bütçe ise daha fazla hizmet ve daha fazla proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Kazanan ise o kentte yaşayan vatandaşlar ve kenttir.

Tüm bu bilgiler ışığında, “Başka bir kent mümkün” diyebiliriz.

⁵ Cabannes, Yves, Contribution of Participatory Budgeting to provision and management of basic services Municipal practices and evidence from the field, Working Paper, 2014

YEREL YÖNETİM REFORMU VE KATILIM ÜZERİNE

Gönen Orhan

Yerel Yönetimler İletişim ve Strateji Danışmanı

Neden Yerel Yönetim Reformu?

Çünkü merkezi idarenin ağır bir VESAYETİ var.

Neden Yerel Yönetim Reformu?

Çünkü hizmete en yakın birimin eli kolu bağlı.

Neden Yerel Yönetim Reformu?

Çünkü 5393, 5216 ve 6030 sayılı yasalar yetmiyor.

Neden Yerel Yönetim reformu?

Çünkü AB Yerel Yönetim şartını imzaladık ama yok gibi.

Neden Yerel Yönetim reformu?

Çünkü mahalle ve aktif vatandaş yönetiminde yok.

Neden Yerel Yönetim reformu?

Çünkü stratejik plan ve bütçeleri bürokrasi hazırlıyor.

Neden Yerel Yönetim reformu?

Çünkü hizmet idari ve mali özerklik gerektiriyor.

Neden, neden, neden, neden?

Çünkü... çünkü... çünkü... çünkü...

Önce haberler:

31 Mart ve 24 Haziran 2019 tarihli yerel seçimlerinden sonra:

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin (İBB) metro yapımı ve otobüs alımı için 638 milyon dolarlık ve İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin depremde zarar gören orta hasarlı binaların dönüşümü için Dünya Bankası’ndan sağladığı 340 milyon dolarlık kredi anlaşmalarına Cumhurbaşkanlığı onay vermedi.

Muğla Büyükşehir Belediyesi’nin (MBB) ‘İçme Suyu Kayıp ve Kaçaklarının Azaltılması’ ile ‘Yenilenebilir Enerji Santralleri Kurulumu’ projeleri kapsamında kredi anlaşmaları, Adana Büyükşehir Belediyesi’nin (ABB) ‘Akıncılar-Stadyum Hafif Raylı Sistem Hattı Projesi’ için 275 milyon dolarlık kredi anlaşması da bu

satırların yazıldığı tarihte imzayı bekliyordu.¹

İBB’nin, İstanbul taksi sorununun çözümü için Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME) gündemine on birinci kez getirdiği öneri, yapısı yasayla değiştirilerek merkezi idare çoğunluğuna geçen UKOME tarafından reddedildi.

2020 Şubat’ında başlayan Covid-19 pandemisi sonrası Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan sahra hastanesi, “Yetkin yok” denilerek kaldırıldı.

Ve her ay büyükşehirler, il ve ilçe belediyeleri meclis kararları, valilere ve kaymakamlara gitmeye devam ediyor...

Cumhurbaşkanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirlerinin vesayeti artarak devam ediyor.

Ankara’nın, Osmanlı’dan beri devam eden merkez-yerel sorunsalı, günümüzde giderek katmerleşen vesayet sonucunda merkez-yerel yönetim ilişkisinin yeniden sorgulanmasını zorunlu kılarken, belediye, il özel idareleri ve muhtarlıklarla aktif yurttaşın mahalle ve bulunduğu kentteki yönetime katılmasının koşullarını **AB Yerel Yönetim Özerklik Şartları** açısından yeniden gözden geçirmeliyiz. 2023 Genel Seçimi ve 2024 Yerel Yönetim Seçimlerine giderken daha demokratik anayasa tartışmalarına, **Yerel Yönetim Reformu** gereklerini de ekleyerek, **Toplumcu Belediyecilik ilkeleri** açısından özellikle **aktif yurttaş ve yerel yönetim** ilişkisinin en temel dayanağı olan **katılımcılık, saydamlık, denetim ve hesap verilebilirlik** yaklaşımlarını kural ve işleyiş olarak da reformun sözüne taşıyabilmeliyiz.

Şüphesiz ki 5393 ve 5216 sayılı yasaların 2005 yılından beri olan seyri, 2012 tarihli 6360 sayılı Büyükşehir Yasası, 2010 ve 2017 anayasa referandumları, yerel yönetimler üzerindeki vesayeti pekiştiren adımlar olmuştur. Türkiye, 16 Nisan 2017’de yapılan Anayasa Referandumu sonucunda yüzde 51 oyu oranıyla adına Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi denilen melez bir sisteme geçti. Mühürsüz oy tartışması ve referandum sonuçlarının kıl payı olması yeni bir meşruluk tartışması yarattı. Gerek yeni sistemin ‘Tek Adam’a dayalı merkezi-otoriter yapısı, yerel yönetimler üzerinde giderek artan vesayet sistemi, gerekse eski parlamenter sistemin tıkanıklıkları, halının altına süpürülen Temsili Demokrasinin krizi, bizleri bir kez daha demokratik yerinden yönetim tartışmalarına götürmektedir.

1 <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/chpli-belediyelerin-projeleri-imza-bekliyor-partizanlik-degil-de-nedir-1902093> (Erişim tarihi 23 Ocak 2022)

Peki, nedir vesayet?

‘Vesayet’in sözcük olarak anlam kazanabilmesi için, ayrılmaz ikili ‘toplumsal işbölümü ve hiyerarşi’ sözcüklerine bakmamız lazım. Ve ardından ‘bürokrasi’ sözcüğü ete kemiğe bürünerek karşımıza çıkar ve noktayı koyar: **İmzanın iktidarı!..**

Devlet mekanizmasının ortaya çıktığı süreç, bugünkü anlamıyla hiyerarşi ve bürokrasinin de ortaya çıktığı süreçtir. Şüphesiz, devlet ortaya çıkmadan önce de yaşlılar, erkekler, sihir ve büyüyle uğraşanlar (şamanlar) arasında görece farklılıklar ve bu toplumsal farklılıkların getirdiği bir tür doğal hiyerarşi vardı. Ama bu farklılık bir statü üstünlüğünden ziyade, toplumsal işbölümü içinde yerine getirilmesi gereken bir rolü ifade ediyordu. Hiyerarşi ancak daha sonra ortaya çıkıp bu eşitlikçi toplumu emir ve itaate göre yapılandırılmış bir topluma dönüştürdü. Bookchin’e göre, hiyerarşi ne kadar farklı biçimler alırsa alsın, her durumda belli bir emir ve itaat sistemiyle ayırt edilir:

“Hiyerarşi sözcüğüyle... kültürel, geleneksel ve psikolojik itaat ve komuta sistemlerini de kastediyorum... Yaşlıların gençler, erkeklerin kadınlar, bir etnik grubun başka bir etnik grup, ‘yüksek toplumsal çıkarlar’ adına konuştukları iddiasındaki bürokratların kitleler, kentin kır ve analizi çok daha güç olan psikolojik bir anlamda aklın beden, sığ bir araçsal rasyonelliğin ruh, toplum ve teknolojinin doğa üzerindeki tahakkümlerinden söz ediyorum.”²

Bürokrasi kim adına bunu kullanır? Basitçe **siyasal iktidar** adına.

*“Siyasal iktidar, feodal düzenden krallıklara, krallıklardan ulus-devlet yapılarına geçişte sürekli biraz daha güçlenmiş; her yeni devrim, her yeni kitlesel hareket **onu** daha da yaygınlaştırmış ve onu geliştirmiştir... Günümüz toplumlarında yalnızca bir yanda benzerlerinden yasalar karşısında hiçbir üstünlüğü olmayan birey, öte yanda hemen her alanda izin vererek, yasaklayarak ve her şeye karışarak varlığını gösteren **kamu gücü** kalmıştır.”³*

Net bir anlatım değil mi? Devlet ve siyasal iktidar gibi kavramsal iki sözcüğün ayaklarını yere bastıran ve toplumda devlet olarak bilinen ‘varlığı’ kamusal güç ifadesi olarak örgütlenme diye biliniyor hiyerarşi. İşte, siyasal iktidarın kamusal gücünün yüzü olarak, Weber’i kaynak göstererek aktaran Cemil Oktay ifadesiyle, ‘uzmanlaşma ve toplumsal işbölümü⁴’ adına bürokrasi **imza** simgesini iktidar aracına dönüştürür. Artık iktidar odur. İşte ‘vesayet’in tarihsel ve toplumsal dayanağını bu imzayla yaşamımızın her yerindedir.

2 Bookchin, M. (2013). Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülü- şü, çev.: Mustafa Kemal Coşkun, İstanbul: Sümer Yayıncılık, s. 72.

3 Cemil Oktay, Siyasal Sistem ve Bürokrasi, Der Yayınları, İstanbul 1997, s.44

4 Age, s 46, 47.

رسالة قوجی بك

مرحوم كوريجيلى قوجى بك دېمكە معروف و تاجى بېداد سلطان مراده محرم خاص اولوب تدبير دولت وامورسلطنته دائر اورساله تليجاتى شكندە تجرير و بادشاه مغفوره تقديم ايجشدر قوانين قديمهك احياسنه سبب اولوب چوق اثار حسنهسى ظهور ايلشدر بوچته توصيف و تعريفدن مستغيندر بوئسنه عبد الله خليفه دخی مير مرحومك اولغندن سته بېك قري برده يازمش اولغنه سبب و املاسى بلا تغيير عتيله ضبط اولغشدر مرحوم اوان طفوليتنده درعليه به ككتورلوب سراى همادون اغازى زده سته داخل اولرق مورزمان ايله اوله ضابطى اولدقده بادشاه مغفورك خدمت مخصوصه سنده بولنوب يكييريارك و سائر اوجاق عاصيلرينك يد تسلطلى امور و ولندن كسلركى و نظم مصالح عامه به صره كلكركى ايامده و رسالده ذكر اولنديقى اوزر مكه' مكره ده اېنه' عليهك لزوم تعميرى و سراى همادونه سايقه نوزلى و نبال نورس شجوه آل عثمان اولان شېزادكانك و فاتلى مصيبتدن بر ايكى سنه مرور ايلدكده يعنى تخميناً قري بر سنهسى خلائنده اشبو اوزاق تسويد اولمش و حاوى اولدقلى نصابك على' التدرج نمرهسى ظهور ايلدركى توارىك ضبط ايتدركى عهد سلطان مراد خانى و قوعا تندن دخی مستبان اولشدر مرحوم خلى زمان معمر اولوب اخر عمرنده سلطان ابراهيم خان دخی بزادى سلطان مراد مرحومه و پردركى معروضاتى كې كندوسنه رساله يازسقى فرمان بيورش اولغنه سراى همادونه و قانون و نظام اندرونه دائر طور زمانه به مناسب بعض فقراتى و ادعیه وائيهي شامل ديكبر بر عماله يازشدر عبرتقائى اصحاب تأمل و اختياردر ايجتق تام شخصسى نايابدر *

* رحمه الله تعالى *

ساعة عدل خير من سبعين سنة عبادة

سيد القوم خادمهم و خادم القوم سيدهم

Osmanlı'da o döneme kadar hazırlanan ilk yazılı rapor olan Koçi Bey Risalesi, 17. yüzyılda Koçi Bey tarafından IV. Murat'a sunuldu.

masası olan yerel yönetimler de toplumsal etkinliğini aynı yönetici sınıf ve bürokrasi eliyle hissettirmeye çalışır. Toplum karşısında hiyerarşiyi, başkan ve yöneticiler adına uygulamada bürokrasi ve bürokrat, son adımda da memur temsil eder. Memur bu kurumsal örgütlenmenin son temsilcisi olarak, statüko adına devleti, başkan adına belediyeyi, imzasıyla da yasa ve yönetmelikleri temsil eder. İmza, vatandaş açısından devletin kendi yaşamı üzerindeki yansımalarının ete kemiğe bürünmüş bir biçimidir. Bu durumda, vatandaşın kuruma karşı tutumunu ve davranışını belirleyen de bu imzanın atılıp atılmadığı veya ne kadar hızlı atıldığı olacaktır. Statüko ve hiyerarşinin temsilcileri olarak bürokrasi ve bürokratların sahip oldukları imza yetkisi sayesinde, günlük yaşamda son sözü söyleyebilmeleri, yukardan aşağıya yönetimin en yalın biçimini oluşturur. Başa bela olan da budur! Belediye başkanının iktidarı, memurun imzası yoluyla vatandaşa yansır, bunun nasıl yansıtacağına kararıyla başkan ve yönetim adına iktidarı elinde bulunduran memura kalır. İmza otorite adına

5 Kemal Gözler, Mahalli İdareler Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Ocak 2018, s210-256 arası.

Vesayet, merkezi idarenin kamu gücü ve otoritesinin yerel yönetimlerdeki denetiminin adıdır, diyebiliriz. Merkezi devlet anlayışı bu denetimi, 'sınırlı denetim' ile meşru görürken, yerel yönetimleri devletin ayrılmaz bir uzantısı olarak kabul eder.⁵ Yani İl Özel İdare Genel Meclisi, belediye başkanları ve belediye meclisleri, muhtarlar ve ihtiyar heyetleri yerel seçimlerle seçilseler de kamu gücü adına yürütme yetkisiyle cumhurbaşkanı, bakanlar, valiler ve kaymakamlar seçilmişlerin üzerinde denetim yetkisini kendilerinde görürler. Mevcut hukuk sistemimizde, 2017 Anayasa Referandumu sonrasında, yerel yönetimlerin temelinde de en geniş emir ve itaat sistemini inşa eden bir anayasa, arkasında da aynı sisteme hizmet eden yasa ve uygulama yönetmelikleri vardır.

Yerel yönetimlerde hiyerarşi, toplum gündelik yaşantısına bürokrasi ve bürokrat üzerinden uzanır. Devlet örgütlenmesinin yereldeki bir yansıması olan yerel yönetimler de toplumsal etkinliğini aynı yönetici sınıf ve bürokrasi eliyle hissettirmeye çalışır. Toplum karşısında hiyerarşiyi, başkan ve yöneticiler adına uygulamada bürokrasi ve bürokrat, son adımda da memur temsil eder. Memur bu kurumsal örgütlenmenin son temsilcisi olarak, statüko adına devleti, başkan adına belediyeyi, imzasıyla da yasa ve yönetmelikleri temsil eder. İmza, vatandaş açısından devletin kendi yaşamı üzerindeki yansımalarının ete kemiğe bürünmüş bir biçimidir. Bu durumda, vatandaşın kuruma karşı tutumunu ve davranışını belirleyen de bu imzanın atılıp atılmadığı veya ne kadar hızlı atıldığı olacaktır. Statüko ve hiyerarşinin temsilcileri olarak bürokrasi ve bürokratların sahip oldukları imza yetkisi sayesinde, günlük yaşamda son sözü söyleyebilmeleri, yukardan aşağıya yönetimin en yalın biçimini oluşturur. Başa bela olan da budur! Belediye başkanının iktidarı, memurun imzası yoluyla vatandaşa yansır, bunun nasıl yansıtacağına kararıyla başkan ve yönetim adına iktidarı elinde bulunduran memura kalır. İmza otorite adına

Tamamen bize özgü ve sivil bir irade olarak ortaya çıkan muhtarlık ve ihtiyar heyetleri bile seçenlerin tanımakta zorlandıkları temsili yapılar görünümündedir.

atılmış, vatandaş kurum ilişkisinde, memnun veya gayrimemnun olarak kurumdan ayrılmıştır.

Yönetim sistemleri tartışılırken, kuvvetler ayrılığı veya birliği merkezli, denge-denetleme mekanizmaları tartışmalarıyla yargının bağımsız, yürütmenin yasamayla olan ilişkisi belirleyici olmakta, bu ilişkinin biçimlenişine göre **Parlamentar** veya **Başkanlık Sistemleri** ekseninde tartışma sürmektedir. Bu iki kutuplu tartışmada, yerinden yönetimlerden güç alan, yerelin merkez karşısında özerkliğini gündeme getiren tartışmalar, ülkemizin de imzacısı olduğu **Avrupa Konseyi'nin Yerel Yönetim Özerklik Şartlarına** rağmen, **vesayet** meşru kabul edilerek, yerelin özerkliği, 'üniter devlet' başlığı altında **bölücü-ayrılıkçı** görülerek hep ötelenmiştir. Tek başına Covid-19 pandemisi bile, maske ve sosyal destekte vatandaşa en yakın kurum olarak yerel yönetimleri göstermişken, merkezi devlet kendini yerelin üzerinde görerek **Vefa Sosyal Destek** Gurupları ile mülki amirlerin yerelde belirleyici olmasını arzulamış, basit bir maske dağıtımını bile Cumhurbaşkanlığı, Emniyet nezaretinde dağıtmayı denemiştir. Peki, dağıtılabilmiş midir?

Hizmetlerin yerindeliği, mahalle ve aktif vatandaş gerçekliği, kuvvetler birliğine veya kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet sistemleri dışında, yerinden yönetim esaslı bir üçüncü yol tartışmasını **yeniden YEREL YÖNETİM REFORMU** başlığı altında gündeme getirmeyi zorunlu kılmaktadır. Mevcut sistemin, demokrasinin zerresinin kalmadığı yönetme biçimine karşı çıkarken, **eskinin, Ankara merkezli işleyişini savunmak hatasına düşmemeliyiz.**

Yalnız Türkiye'de değil, gerek doğu gerekse batıda kentleşmenin kırı yutmasıyla ortaya çıkan kent irisi mahalleler, ülke irisi kentlerde, merkezi yönetimlerin **ister Başkanlık ister Parlamentar biçimlerle sürdürmeye çalıştığı yönetimler yetersiz kalmaktadır.** Hatta **tamamen** bize özgü ve sivil bir irade olarak ortaya çıkan muhtarlık ve ihtiyar heyetleri bile seçenlerinin tanımakta zorlandıkları temsili yapılar görünümündedir. Yani, en küçük birim olan mahallede de yerel seçimleri gerçekleştirdiğimiz kentlerde de merkezi yönetimlerin olduğu genel seçimlerde de nisbi temsille delege edilen yapılar, seçimlerin bitmesinden itibaren **seçmenin vatandaşa dönüşmediği, katılımın olmadığı, saydamlık ve denetimin istisnai görünümde olduğu, seçilen** temsilcinin yönetmeye çalıştığı **yapılar** görünümündedir.

Sorun nerede?

Öncelikle sormamız gereken ilk soru, **neden**, parlamenter veya başkanlık, her iki sistemin de meşruiyetini kazandığı sistemler, belediye başkanı ve meclislerinin nisbi temsil ve seçimlerle delege edilen sistemleri bürokratik ve elitist vesayeti içeren merkezi yapıları doğurmaktadır? Devamla **neden**, yapılan seçimler sonucunda hangi siyasal parti seçimleri kazanırsa kazansın, hiyerarşi ve bürokrasinin egemenliği, yönetim ve davranış kalıpları değişmiyor? **Neden** ideoloji ve parti farklılıklarına rağmen yerel yönetimler anlayış olarak birbirlerine benziyorlar? **Neden** belediye başkanları, **mikro devlet başkanlıklarına** dönüşmektedir? Adına ‘demokrasi’ denilen işleyiş neden sık sık tıkanmaktadır?

Yukarıdaki soruların, bizce gerçekçi bir yanıtı var: **KATILIM** yalnızca seçim kampanyaları ve bildirelerinde, yani vaatlerde var. Gerçekte, seçim dışında vatandaş iradesi ve katılım, iktidarı devralan seçilenler-yöneticiler tarafından istenmiyor. Seçim kampanyalarında yazılı olmayan kural: **Seçimden seçime oy kullan, emlak ve tabela vergisi ver ve hak talep etme.**

Katılım, saydamlık ve denetimin olmadığı yerel yönetimler gerçeği varken, yalnızca anayasa ve yasalarda olması savunulan denge ve denetleme mekanizmaları, yasanın metnine taşınmaktan başka bir anlama gelmiyor; **“Demokrasi var mı? Var”** cılasının ötesine taşınmıyor.

Tartışılmayan gerçeklik olarak, yalnız ülkemizde değil dünyada da merkezlerin ve belediyelerin **yönetememe** halleri artmaktadır. Sorunun kendisini tartışmadığımız sürece, seçimle gelen yönetimler **demokrasıcılık** ve **belediyecilik** oynamaya devam edeceklerdir.

Ülkemizde kentleşmenin son 70 yılına baktığımızda göç dalgalarının egemen olduğu büyümenin kendi kurallarını yarattığını, seçilmiş yöneticilerin bu kendiliğindenci süreci yönetmeye çalıştıklarına tanıklık etmekteyiz. Hormonla büyüyen kentlerimiz, göçün eklemeli olduğu her yeni halkayla kendi realitesini yaratmakta ve eklektik kentsel gelişmeye imar aflarıyla sünger çekilmektedir. Bu nedenle de gerek yerel seçim kampanyaları gerekse sonrası uygulamalar **hizmet** kavramı etrafında dönmekte, **önce oy almak sonra memnun etmek** amaçlı yönetim anlayışı egemen olmaktadır. Hal böyle olunca da hep eleştirilen bürokrasi kalıcılışmakta, **hiyerarşi ve imzanın iktidarı** egemen yönetim biçimi olmaktadır. Ve 5393 sayılı Yasa’dan bugüne AKP iktidarları marifetiyle merkezi yönetimin yerel üzerindeki vesayeti artmakta, kısıntı olarak var olan yerel haklar sürekli budanmaktadır. Yazının girişinde verdiğimiz örneklerle dile getirdiğimiz gibi, 24 Haziran 2019 sonrası AKP iktidarının, CHP ve HDP belediye başkanlarını imza atmamaları veya kayyım atayarak etkisizleştirme-

ye yönelik hamleleri vesayet anlayışının son güncel adımları olmuştur. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na verilen imar yetkileri, İçişleri Bakanlığınca yapılan kayyım atamaları, Hazine tarafından dağıtılan kaynaklardaki keyfilikler, kamu gücü olarak devletin merkezi ve hatta parti devleti uygulamalarını pekiştirmektedir.

Vesayet Yetkisi, merkezin denetim hamlesinin ötesinde, merkezi yönetime yerel yönetimlerin yetkilerini istediği gibi sınırlandırma veya **kullandırmama** gücü vermekte, keyfi işlemlerin yolunu açmakta, kendine yakın olan yönetimlere kaynak aktarmasına yol açmaktadır.

Elbette hizmet, belediye faaliyetlerinin önemli bir unsuruyken, bunun araç olmaktan çıkıp amaç durumuna gelmesine itiraz etmeliyiz. Kentsel gelişmişlik ve hizmetlerle birlikte **yabancılaşma** da artıyorsa, **insani ölçek** sorgulanıyor ve **komşuluk** kayboluyorsa kendimizi, sistemi ve araçlarını sorgulamalıyız.

Kent Hakkı açısından, beslenme-barınma-üreme gibi temel gereksinmelerinin yanında sosyal ve kültürel varlık olan **insani merkeze alan bir sistem** üzerinde konuşmalıyız. Bu ihtiyaç, en küçük birim olan mahallede de belediye yönetimlerinin alanı kentlerde de ve bu ölçeklerle uyumlu ülkelerde de...

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi değil, yerel yönetim esaslı, ülkedeki demokratik işleyişin tanımını yeniden yapacak, **özerk yerinden yönetim** anlayışını ve yerelin üzerinde yükselecek **demokratik cumhuriyet** tartışmasını, Avrupa Konseyi Yerel Yönetim Özerklik Şartları’nı da göz önüne alarak yeniden **gündeme** getirmeliyiz. **“Vesayete hayır”** diyebilmek için yerinden yönetimin yetkilerini yeniden tanımlamalıyız. Kalkınma ajansları kurulurken, bölge esaslı 22 ‘bölge’ tanımı yapılırken, yerel yönetimlerin bütüncül ve verimli uygulaması açısından bu tanımdan uzak durulmuştur. **Örneğin İstanbul yeni ve bölgesel**

Vesayetin, yalnızca anayasa, yasa ve yönetmeliklerde yapılacak değişikliklerle azalabileceğini düşünmek, yasaların metnini abartmak ve kutsamak olacaktır.

yönetim açısından turizm, trafik, kültür, spor, sağlık açısından yerinden iradeyi hak etmektedir. Yasayla yeni kurulan Turizm ve Tanıtım Ajansı için toplanacak katkı paylarından, pandemi nedeniyle uygulaması ertelenen konaklama vergisinden, turizm sektörüne ulaşım, altyapı, su, doğalgaz vb. belediye hizmetleri sağlayan yerel yönetimlerin yararlanmamasını açıklamak anlaşılır gibi değil. İstanbul müzelerini belediye, bakanlık ve meclis olmak üzere üç kamu iradesi yönetmeye çalışmaktadır. Bilindiği üzere, kamusal hizmetler nedeniyle, TBMM tarafından vergi konulurken, daha yaygın ve doğrudan hizmet götüren **belediyelerin vergi yetkisi bulunmamasını anlamak mümkün değildir.**

Vesayet, yalnızca anayasa, yasa ve yönetmeliklerde yapılacak demokratik değişikliklerle azalabileceğini düşünmek, yasaların metnini abartmak ve kutsamak olacaktır. Nitekim 5393 sayılı Belediye ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye kanunları, çıkış yılları itibarıyla reform özellikleri taşıyacak da uygulamalardan da görüleceği gibi merkezi otoritenin vesayetçi yaklaşımıyla yerelin iradesi 2002-2022 arasında minimuma indirilmiştir.

Çözüm önerimiz KATILIM iradesinin mahalle ve sokağa inmesi, Temsili Demokrasi yerine Doğrudan Demokrasinin başlangıcı olacaktır. PEKİ, AMA NASIL?⁶

Bunun için 5393 sayılı Yasa'nın 76. maddesinde **KENT KONSEYLERİ** örgütlenmesiyle atılan demokratik adımları takiben, **mahallelerde** temsil özelliği bulunan muhtarların, aile hekimi, okul aile birlikleri ve okul müdürlerinin, inanç temsilcilerinin de içinde olduğu; Komşuluk Hukuku esaslı ev kadını, emekli, çocuk, engelli, LGBTİ+, esnaf, çalışan ve göçmen kotalı **MAHALLE MECLİSLERİ**; Mahalle Meclisi'nden kadın-erkek temsilcilerin olduğu, LGBTİ+ sözcülerinin doğal üye kabul edildiği **MAHALLE MECLİSLERİ KONSEYİ**; kaynakların yerinde kullanımı açısından, belediye bütçesinin belirli bir bölümünün bürok-

rasi iradesi dışında **KATILIMCI BÜTÇE** olarak **mahalle ve aktif vatandaş** esaslı olarak, **aşağıdan yukarıya** yeniden kurgulanması demokratik işleyişin başlangıcı olacaktır.⁷

Yönetim anlayışının değişmesinin yanında uygulamaya yönelik norm ve uygulamalarda da eskiyi sorgulayan değişikliklere ihtiyaç kaçınılmaz gözükmektedir. Ne zaman ki seçimle gelen belediye başkanı ve meclis üyeleri, seçenleri tarafından **aktif vatandaş iradesiyle** doğrudan denetlenir ve **geri çağırma** mümkün hale gelirse, o zaman demokratik yerinden yönetimin mümkün ve kalıcı olacağına inanabiliriz.

5393 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra çıkarılan norm kadro yeniden gözden geçirilmelidir. Bu düzenlemeyi yalnızca 657 sayılı Devlet Memurları Yasası ve norm kadro açısından değil, **belediye-sivil toplum** işbirliğini engelsiz, yaşayan günlük ilişki olarak yeniden tanımlamalıyız. Bir taraftan hizmetler devam ederken **gönüllü katılımları**, proje işbirlikleri ve proje yönetimleri kolay ve kalıcı olmalıdır. Gerek halkla ilişkiler, gerek sosyal politikalar açısından gerekse ekonomik, sağlık, spor ve kültürel proje ve hizmetleri ortak bir standart ve uygulamaya taşıyabilmeliyiz.

Ezcümle, yerel iktidar hem mahalle düzeyinde hem de kent düzeyinde iktidarın paylaşıldığı, diğer anlamıyla merkezi iktidarın yerele indiği düzenlemelere muhtaç.

31 Mart ve 23 Haziran 2019 yerel seçimleri sonrası, merkez ve yerel arasında yaşanan çatışma, Temsili Demokrasinin yönetememe çıkmazı, yerinden yönetimi yeniden tartışmayı gerektirmekte.

KATILIM, 'Yeniden YEREL YÖNETİM REFORMU'nun kilit anahtarı olarak tanımlanabilirse Cumhuriyetin 100. yılına, Doğrudan Demokrasi adımıyla geçmemiz daha mümkün olabilecektir.

Yerel iktidar hem mahalle düzeyinde hem de kent düzeyinde iktidarın paylaşıldığı, diğer anlamıyla merkezi iktidarın yerele indiği düzenlemelere muhtaç.

⁶ Gönen Orhan, Mahalleden Kent Parlamentosuna, Ceren Yayınları, İstanbul 2018, s 117-141 arası

⁷ www.benimbutcem.com

SAHA DENEYİMLERİ

HİKÂYENİN BAŞI: ARKA BAHÇE POLİTİKASINDAN SÜRDÜRÜLEBİLİR İŞBİRLİĞİNE (KENT KONSEYİ – BELEDİYE İŞBİRLİĞİ)

Nevin Kaplan

Şişli Kent Konseyi Genel Sekreteri

Günümüz dünyasında ülkeler küresel krizlerin etkilerini, kendi kentlerinde demografik özelliklerine göre yaşarlar. İnsanların kentsel talep ve ihtiyaç haritası, belediyeler düzeyinde karşılanmaya çalışılır. Yaşanılan mahallenin, sokağın aidiyeti ve komşuluk hukukuyla ‘kent hakkı’ kazanımı elde edilmiştir. Hikâyemizin konu başlığı ‘katılımcı bütçe’, hak temelli yaklaşımlar bütünüdür; aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya biçimlenen bir işleyişle, demokratik, katılımcı, paylaşımcı, şeffaf yönetim anlayışına sahip ilerici kural ve mekanizmalar bütünüdür.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesinde kent konseyinin işlevleri arasında, ‘kentin hak ve hukukunun korunması’ yer almaktadır. Kent Konseyi Yönetmeliği’nde ise, ‘kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve kentlerin ortaya çıkışı medeniyetin doğuşuyla eş değer tutulmaktadır’ denilmektedir.

Bu kurumsal mekanizmaların en temel motor gücü yerel yönetimlerdir. Kent konseyleri suyun akışının sürekliliğini sağlayan damlalar bütünüdür. Bu yapılar iyi işletilirse kentin yıldızı ışıltılar, iz bırakan sürdürülebilir işbirlikleri yaratılır ve bir kentin hikâyesi yazılır.

Bir kentin hikâyesi nasıl yazılabilir? Konu başlığımız, ‘katılımcı bütçe’, Şişli’de ‘Benim BÜTÇEM’ adını alarak hepimizin bütçesi oldu. “Sürdürülebilir, dayanışmacı, katılımcı politikalara giden yolda, kolektif bakış açısıyla ortak aklı işleterek halkın katılımını nasıl sağlarız ve halkla birlikte nasıl bütünleşebiliriz? Kendi özgün hikâyemizi nasıl planlarız ve paylaşıyoruz?”, “Anlatılarımızı en geniş kesime nasıl ulaştırabiliriz?” sorularına cevap arayarak çıktık bu yolculuğa... Çalışmanın ortaklaştırılması için işin esası ve ruhu önemliydi önce, ortak akılla ortak hukuk, ilkesel duruş betimlendi önce, sonra yol haritasını planladık birlikte.

Dünyada başarılı örnekleriyle deneyimlenmiş olan ‘katılımcı bütçe’yi, ilçemizde deneyimlemek, iyi örneklerle katkı sunmak ve diğer yerel yönetimlere izdüşümüyle geleceğe aktarmaktı amacımız. Yola çıkış hikâyemizin en temel kurumsal yapısı Şişli Belediyesi’dir. Şişli Kent Konseyi bu hikâyenin en önemli paydaşı ve

yapı taşı olmuştur. Bilindiği üzere, yerel demokrasinin işlevselliğinde kent konseylerinin rolü, yerel demokrasinin güçlendirilmesinde yeni bir katılım aracı olarak geçer. Bu hikâyede yerel yönetimi güçlendiren, sürdürülebilir işbirliklerinin çok önemli adımları atılmıştır.

Yerel yönetim bütçelerinde kentte yaşayanların da söz hakkı olabilmesi hedefiyle Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu’nun kolaylaştırıcılığıyla, Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi’nin öncülüğünde, katılımcı demokrasinin en somut adımlarından biri atılmıştır. Dünyada 5 bine yakın belediyede hayata geçirilen ve hemen hepsi başarılı uygulamalar olan katılımcı bütçe çalışmaları, şimdi, bu boyutlarıyla ilk kez Türkiye’de bir belediyede uygulanma imkânına kavuşmuştur. Belediye bütçesinin yüzde 5’i ile yüzde 25’i arasındaki faaliyet giderlerinin, Şişli’de yaşayanların söz, karar ve yetkisine bırakılması hedeflenen bu çalışmayla ilçemiz de rol model olmuştur.

Belediyenin önemli paydaşı olan ve bu çalışma da aktif rol üstlenen Şişli Kent Konseyi, kentte sivil toplumun sözünü yansıtacak bir şemsiye olması vesilesiyle demokrasinin uygulanabilmesinde, belediyeye halk arasında köprü görevi görmeye çalışmıştır.

“Bu bağlamda kent konseyleri, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerel demokrasinin geliştirilmesi bakımından bir adım olarak değerlendirilmektedir. Kent konseyleri sayesinde, halkın kent yönetimine katılımının sağlanması ve kentte yapılacak düzenlemelere dair söz sahibi olmasını sağlayabilecek katılımcı mekanizmaları geliştirdiği görülebilmektedir.” (Kaypak, 2011: 144- 145).

Kent konseyleri, seçimle yönetime gelen, halkın talep ve ihtiyaçlarından, katılım ve şeffaflıktan uzak anlayışlara karşı sivil toplum örgütleri ve yereldeki kurumsal yapılarıyla bütünlüklü bir katılım aracıdır.

“Seçilmiş yerel yönetim organlarının çalışmalarına halkın katılımı ve denetimini sağlamak için kent konseyleri modeliyle yerel demokrasi ve katılımın kurumsallaştırılması ve tabana yayılması açısından önemli bir açılım getirilmektedir” (Öner, 2005: 82.)

Diğer bir deyişle yerel yönetimler, Doğrudan Demokrasinin uygulanmasında ilk adımların atıldığı kurumlardır. Bu kurumsal yapı, vatandaşlarının yönetime katılımını sağlayacak kurumsal mekanizmaların oluşumunu sağlar. Oluşturulan bu mekanizmalarla halk kendi kaderlerini belirleyecek konularda söz ve karar sahibi olur. Katılımcı bütçe mahallenin, sokağın, aktif vatandaşın ve toplumun tüm katmanlarını birleştiren ve buluşturan bir çalışma olmuştur.

Toplumcu Belediyecilik anlayışıyla yurttaşların bütçe yapma sürecine söz ve kararlarıyla katılım hakkını sağlamak hedeflenmiştir.

Şişli Kent Konseyi Genel Sekreteri Nevin Kaplan

Katılımcı bütçe, bir sonraki yılın belediye bütçesinin, zorunlu giderler dışında kalan faaliyet bütçesinin bir kısmının, 25 mahallede ve ilçe genelinde komşular tarafından STK'lar ve diğer yerel paydaşlarla tartışılarak belediye bütçesinin yapılmasıdır. Bütçelemeye halkın katılımı sağlanarak, katılımcı demokrasinin pratikte hayata geçmesi hedeflenmiştir.

Katılımcı bütçe, vatandaşları bütçe hazırlama sürecinde belediye yöneticileriyle bir araya getiren ve karar alma sürecine katılmalarını sağlayan bir yöntemdir. Yurttaşların yatırım ve proje teklifi sunma ve ardından müzakere ve açık oylama yoluyla hangi projelerin finanse edilmesi ve uygulanması gerektiğini seçmelerini sağlayan katılımcı demokratik bir yöntemdir.

Katılımcı bütçe yerel yönetimlerin personel giderleri, sermaye giderleri, mal ve hizmet alım giderleri ve yedek ödenekler gibi zorunlu giderleri haricindeki harcanabilir bütçesini ele alır. Bu bütçe üzerinden mahallelerinin öncelikli ihtiyaçları doğrultusunda, yurttaşlar önerilerde bulunup bütçe harcamasına bizzat dâhil olurlar.

Bunun için her mahallenin sakinlerinin bir araya gelerek, belediye bütçesinden mahalle öncelikleri için talep edilip ayrılan payın nasıl harcanmasına karar vereceği toplantılar düzenlenerek bir sonuç alınması sağlanır. Yani mahalleli mahallesi için söz söyleme, tartışma, karar verme yetkisine kavuşmuş olur.

Tüm bu süreçlerde bütçeden alınan payın, nereye harcanacağı, hangi hizmetlerin öncelikli olması gerektiği, kaynaklar yetersizse bu kaynağın nasıl artırılacağı, bu çalışmalarda sivil toplum kuruluşlarıyla yapılabilecek işbirlikleri işte bu toplantılarda kararlaştırılır. Yine mahalle sakinlerinin seçeceği bir Mahalle Bütçe Komitesi belediyeye bütçe çalışmalarını sürdürecektir, denetimini yapacak ve mahalleliyi düzenli olarak bilgilendirecektir. Nitekim süreçte de öyle de oldu.

Katılımcı bütçe süreciyle vatandaşlar, seçmen olarak seçimden seçime yalnızca oy kullanan pasif vatandaşlar olmak yerine, yerel yönetimlerin kararlarına ve

uygulamalarına katılım sağlayabilecek aktif vatandaşlar haline geleceklerdir. Katılım şeffaflığı, şeffaflık denetimi sağlamak ve vatandaşlar yerel yönetimlerden hesap sorma hakkını böylece kullanabilmektedir.

Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu ve belediyenin ilgili müdürlüklerinin dahil olduğu, Şişli Kent Konseyi temsilcileriyle aktif vatandaşların katkı sunduğu bütçeleme için mahalle toplantılarında öncelikler belirlenmiştir.

Son kararı Doğrudan Demokrasinin en önemli aracı olan müzakere ve oylamalar belirlemiştir. Ardından her mahalleyi temsil edecek Mahalle Bütçe Komiteleri seçilmiştir. Bu komiteler, mahalle sakinlerinin görüşlerini ve taleplerini bir üst katılımcı demokrasi organı olacak Şişli Bütçe Konseyi'nde temsil etmektedir. Şişli Bütçe Konseyi, her mahalle komitesinden seçilmiş iki sözcü tarafından oluşturulmaktadır. Böylece mahallelerin taleplerini ortaklaştırılmış, ilçe ölçeğindeki talepler belirlenip Şişli Belediyesi yetkililerine aktarılmıştır. Aynı zamanda alınan kararların uygulanıp uygulanmadığını denetleyecek mekanizmalar oluşturulmuştur.

Kentsel altyapı, yol ve kaldırım öncelikleri, kentsel dönüşüm, parklar, kültür merkezleri, mahalle evleri gibi ortak kullanım alanları, eğitim, çevre, sağlık, sosyal destek, spor alanları gibi mahallenin yaşam kalitesiyle bire bir ilgili konularda karar alma hakkı Şişli'de yaşayanların olmuştur. Bu süreç sürdürülebilir olduğunda, daha demokratik bir yerel yönetimde, daha yaşanır mahalleler, daha yaşanabilir bir ilçe, daha yaşanabilir bir kentin hayat bulması amaçlanmıştır. Böylelikle, mahallelerde müzakere, oylama, ortak akıl yürütme ve empatik yaklaşım geleneği gelişecektir. Mahalleler arasında hizmet dengesi sağlanırken yine mahalleler arasındaki yaşam kalitesi farklılıkları bir oranda giderilmiş olacaktır.

“Değişim yerelden başlar” şiarıyla katılımcı demokrasiyi esas alan, Doğrudan Demokrasiyi inşa ederek Toplumcu Belediyecilik anlayışını hayata geçirebiliriz. Yaşadığımız hayatı, mahallemizi, kentimizi ve yönetim biçimimizi değiştirip dönüştürebiliriz. İşte bu hedeflere ulaşmak için, tüm süreç boyunca demokrasinin hakkını veren bir yöntem uygulamak oldu temel rotamız.

“Demokrasi neydi?” sorusunu soracak olursak “Yunanca'da ‘demos’ halk veya yurttaş, ‘kratien’ egemen olmak, iktidarı kullanmak anlamında kullanılmıştır. Yani demokrasi, halkın doğrudan veya dolaylı katılımından ve çoğunluğun egemenliğinden kaynaklanan yönetimi ifade eder.” (Schmidt, 2001: 13). Eski Yunan'da uygulanan bu model, doğrudan/yerel demokrasi modeliyle tarihte ideal bir örnek olarak yer almaktadır.

Siyaset bilimi literatürünü taradığımızdaysa günümüz devletlerinin yönetim biçimlerinde, Temsili Demokrasi modelinin uygulandığını görmekteyiz. Ancak, yerel demokrasinin inşasında ve yerel sorunlara çözüm arayışında, karar mekanizmalarını tabandan tavana, tavandan tabana yani ‘yönetim piramidini tersine çevirmek’le mümkün kılındığını görebiliriz.

Katılımcı bütçenin karar alma süreçleri ve alınan kararların takibinde bu mekanizma işletilmiştir. Demokrasi piramidi tersine çevrilmiştir. Yirmi beş mahallede halkın iradesiyle seçilerek Mahalle Bütçe Komiteleri ve Şişli Bütçe Konseyi olarak işletilen bu mekanizmalar bütünün bir parçasıdır. Aynı zamanda, çeşitli kesimlerden alınan görüş ve bildirimlerin katkılarıyla hazırlanan yönerge veya yönetmelik kurumsal yapının sürdürülebilir işbirliklerinin hukuksal güvencesi olmuştur.

Yerel demokrasinin etkin işleyebilmesinde katılım kavramı önemli bir misyona sahiptir. Çünkü katılım, seçimler açısından olduğu kadar, kamu politikası oluşturma ve kamusal karar alma, uygulama ve denetleme süreçlerinde bulunabilmeyi ya da bu süreçleri etkileyebilmeyi anlatan ve bunun için gerekli mekanizmaları da içeren bir ilkedir.

Diğer bir deyişle, bu katılımın sağlanmasında köprü görevi gören kent konseyi ve belediye arasında işlevsel açıdan yakın bir bağ vardır. Kent konseyi taban ayağını örerken, yukarıda belirtilen konu başlıklarında belediye birimi ve müdürlüklerin, sürecin gerçekleşmesinde önemli bir rolü olmuştur.

Kent konseyinin en önemli işlevi, kentteki tüm paydaşları bir araya getirerek, tüm kenti kucaklayan bir ortak akıl oluşturmaktır. 'Yerel Gündem 21' süreci bağlamında, kentine sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkelerinin bütünlüğünde, kentleri sürdürülebilir geleceğe taşıyan bir ortaklık modeli olarak tanımlanan kent konseyi, yerel düzeyde demokratik kültürün yaygınlaştırılmasını, çok aktörlü ve çok ortaklı yönetim biçiminin benimsenmesini sağlamaktadır." (Emrealp, 2005: 65). Bu tanımlama, tam da katılımcı bütçe sürecinde kent konseyinin işlevini açıklar niteliktedir.

Şişli Kent Konseyi Başkanı Şükran Eroğlu, mahalle toplantılarında komşularına katılımcı bütçenin ana hatlarını anlattı.

Şişli Kent Konseyi'nin yönergesindeki görev ve sorumluluklar bölümünde, bu ilişkinin sınırları tanımlanmıştır. Şişli Kent Konseyi, belediyeyle yakın diyalog içinde ancak, kendi bağımsız duruşunu koruyan bir yerde mahalle önceliklerinin konuşulmasına ve yuvarlak masa toplantılarında komşularıyla birlikte ortak çözüm yollarının bulunmasına aracılık etmiştir. Yerel yönetim nezdinde bu çalışmaya katkı sunmuş, Şişli'de başarılı bir katılımcı bütçe hikâyesi yazılmıştır.

AKTİF VATANDAŞ VE SİVİL TOPLUMUN GELİŞKİN OLDUĞU BİR İLÇE, AMA...

Süleyman Karan

Bugüne kadar Türkiye'de katılımcı bütçeye yönelik bazı girişimler yaşandı. 2007'de Çanakkale, 2008'de Diyarbakır ve Batman, 2014'te Nilüfer (Bursa) ve Tepebaşı ile Odunpazarı (Eskişehir), katılımcı bütçe için adımların atıldığı, ancak sonuç alıcı ve sürdürülebilir bir aşamaya geçemediği deneyimler olarak ilk akla gelenler. Bunun çeşitli sebepleri var ama üzerine kapsamlı bir araştırma yapılabilmemiş değil. Genel olarak aktif vatandaş katılımının ve yerel yönetimlerin yeterince takipçi ve ısrarcı olmaması ilk akla gelen sebepler arasında sayılabilir. Bu anlamıyla, aktif vatandaş temelli ve mahalle ölçeğinde Doğrudan Demokrasi hayata geçirilerek uygulamaya konan ve sonuçlandırılan ilk katılımcı bütçe deneyiminin Şişli'de gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

İLÇEYE ÖZGÜ DİNAMİKLER

Hemen belirtelim, 2020'de başlayan uzun soluklu çalışmalara, karşılaşılan pek çok sorunlara rağmen Şişli'deki katılımcı bütçe deneyiminin ilk yılında katılım beklenildiği gibi, düşük düzeyde kaldı. Ancak, tüm dünya örneklerinde olduğu gibi bu sorun hemen her yerde katılımcı bütçe uygulamasının ilk yıllarında karşılaşılan bir sorun. Bugüne kadar Türkiye'deki girişimlerin bir sonuca ulaşamamasına karşın Şişli'de eksikleriyle de olsa katılımcı bütçenin başarıyla sonuçlandırılması ve sürdürülebilirliğine yönelik çalışmaların

devam ediyor oluşunun, bu ilçeye özel birkaç dinamikten kaynaklandığını söyleyebiliriz.

BELEDİYE BAŞKANININ İRADESİ

Bunlardan ilki, seçim bildirimlerinde de bu konuyu gündeme taşıyan ve seçildikten hemen sonra tüm risklerine karşın katılımcı bütçe uygulamasının arkasında duran Şişli Belediye Başkanı Muammer Keskin. Keskin, salt katılımcı bütçe ko-

nusunda değil, yerel yönetimlere halkın katılımı ve Doğrudan Demokrasinin yerel yönetimlerde uygulanmasına ilişkin tüm projelere açık bir siyasetçi. Bu, dünyadaki uygulamalarda da gözlemlendiği gibi, yerel yönetime seçilen siyasetçilerin ve ekibinin katılımcı bütçe uygulamalarının hayata geçmesinde başat rol oynayan bir etmen olduğunu bize bir kez daha kanıtlamış oldu.

SİVİL TOPLUMUN NİCELİĞİ YÜKSEK ANCAK...

Şişli'nin bir diğer özelliği de, diğer ilçelere göre sivil toplum kuruluşlarının hem sayısal olarak fazla olması hem de belli bir deneyimi biriktirmiş kadrolara sahip olması. Bunun yanı sıra, Şişli'de aşağıdan yukarıya siyaset mekanizmaları konusunda da belli bir birikim oluşması. Söz gelimi forumlar, inisiyatifler, yerel organizasyonlar gibi esnek örgütlenmelerin ilk ortaya çıktığı bölgelerden biri Şişli ve nitelik, sonuç alıcılık ve sürdürülebilirlik açısından bir başarı öyküsünden söz edilememesine karşın en azından bir deneyimin söz konusu olduğunun altı çizilmeli.

GÖRECE 'FAAL' BİR KENT KONSEYİ

Her ne kadar bu deneyim ilçede Şişli Kent Konseyi'nde yeterli bir yansıma bulmasa da, Şişli Kent Konseyi de az sayıda faal kent konseyi arasında sayılabilir. Ve zaten bu sebeple de Şişli Kent Konseyi ilçedeki sivil toplum kuruluşlarının çatı örgütü olarak katılımcı bütçe çalışmalarının hemen başında sürece dâhil oldu. Şişli'deki faal derneklerin bir bölümünün temsil edildiği Şişli Kent Konseyi, bu sürecin en önemli paydaşlarından biri olarak ilk adımın atıldığı süreçten bütçenin belediye meclisinde onaylanmasına kadar tüm aşamalarda yerini aldı. Yeterli dinamizmin olmayışı ve sivil toplum kuruluşlarının sürece katılmasında yaşanan sıkıntılar, kent konseyinin sivil toplumdaki aktif bir katılım sağlayamaması gibi sorunlar bu süreçte tespit edilebilen ve aynı zamanda kent konseyinin çalışmalarına ileride ışık tutup, bu sorunu çözmeye imkân sağlayacak veriler sağlaması açısından da önemliydi. Yine de belirtelim, yeterli olmasa da faal bir kent konseyi olmadan katılımcı bütçe hayata geçse bile bir ayağı eksik olurdu.

CARİ SİYASETİN DOĞRUDAN DEMOKRASİYLE SINAVI

Şişli'nin bir diğer özelliği ise siyasallaşmış birey sayısının en yüksek olduğu ilçelerden biri olması. Bu katılımcı bütçe sürecinde, hem bir avantaj hem de bir dezavantaj olarak çıktı karşımıza. Bir avantajdı zira siyasallaşma düzeyi katılımcı bütçeye katılımı artırabilirdi, bir dezavantajdı zira cari siyaset üzerine şekillenmiş siyasal kültürle katılımcı bütçenin ruhu çatışmaya çok müsaitti. Ve tam da böyle oldu! Siyasi partilerin hemen hepsiyle yapılan görüşmelere karşın, birkaç mahalle dışında belediyeyi kazanmış siyasi parti haricinde bir katılım sağlamak zorlanıldı. Şaşırtıcı bir diğer nokta da katılımcılığın ideolojik olarak önemseyen sosyalist ve radikal demokrat partilerin katılımcı bütçe uygulamasına ya ilgisiz ya da olumsuz yaklaşımlarıydı. Yine bir başka ilginç gözlem ise, merkez sağ ve daha sağdaki partilerin katılımcı bütçe sunumlarına daha fazla ilgi göstermeleri ve en azından bunu pratiğe yansıtmasalar da fikren destek verdiklerini beyan etmeleriydi. Söz gelimi, bu başka bir İstanbul ilçesinde olsa, kutuplaşma sebebiyle doğrudan olumsuz bir yaklaşım sergilenmesi çok muhtemeldi. Sonuç itibarıyla, siyasallaşmış bireylerin yoğun olduğu bir ilçe olmak, katılımcı bütçenin içeriğini ve vizyonunu kavramak için yeterli değilmiş, bunu gördük diyebiliriz. Belki de bu doğal bir süreçti, zira Temsili Demokrasi üzerine şekillenmiş ve koşullanmış bir siyasal kültürle Doğrudan Demokrasiyi önceleyen bir yaklaşımın, en azından uygulamanın ilk yıllarında çatışması ya da nötr kalması çok da şaşırtıcı olmasa gerek.

'SOSYAL GRUP ÇIKARLARI' MI EŞİT KOMŞULUK MU?

Şişli demokratik kitle örgütlerinin merkezlerinin ya da şubelerinin de yoğun olduğu bir ilçe. Bu sebeple, demokratik kitle örgütlerinin böyle bir sürece katılımının yüksek olması beklenirdi. Bu örgütlerin yaklaşımında ise temsil ettikleri sosyal grupları öne çıkarmalarının şaşırtıcı bir yönü yok. Ancak, katılımcı bütçenin ruhu itibarıyla 'tüm komşular'ın talepleri ve 'sosyal grupların çıkarları' arasındaki ayrımı fark etmelerini yeterince sağlayamadık. Gelecek yıllarda, uygulama yerleştikçe bu anlayışın kavranacağı ve tabii ki 'grup çı-

Şişli siyasallaşmış birey sayısının en yüksek olduğu ilçelerden biri. Bu özelliği katılımcı bütçe sürecinde hem bir avantaj hem de bir dezavantaj olarak çıktı karşımıza...

karlarının’ da katılımcı bütçe sürecine zarar vermeden içinde dillendirilmesi- nin bir yolunun bulunacağını öngörebiliriz.

Son olarak, Şişli yeni nesil siyaset araçlarının geliştiği bir ilçeydi ve katılımcı bütçeye bu örgütlenmelerde yer alan aktif vatandaşlardan destek alabileceğimizi tahmin ediyorduk. Ancak, tıpkı sosyalist ve radikal demokrat partilerin yaklaşımlarına benzer bir yaklaşımla karşılaştık. Bu da şaşırtıcı değil sanırım, zira aynı siyasal davranışları gösteren bir topluluk kültüründen söz ediyoruz. Hemen her zaman Katılımcı Demokrasiden söz eden bu aktif vatandaşların, kendilerini diğer aktif vatandaşlardan üstün görmesi ve üstenci bir yaklaşım geliştirmeleri belki de sürecin en ilginç noktalarından biriydi.

DEZAVANTAJLAR AVANTAJA DÖNÜŞEBİLİR

Tüm bu tespitlere karşın, gerek belediye yönetiminin, gerekse mahalle toplantılarına katılan aktif vatandaşların sürece verdikleri destek, Benim BÜTÇEM’in hayata geçmesi için yeterli oldu. Yukarıda saydığımız ilçeye özgü avantajların gelecek yıllarda olumlu bir kaldıracı dönüşeceğini de düşünüyoruz. Zira sürdürülebilir her katılımcı bütçe çalışması, bir sonraki yıl bu sürece mesafeli yaklaşanların da katılımını getiriyor. Ortaya çıkan siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik sonuçlar ise cari siyasi kültürün ve sivil toplum kuruluşlarının dönüşümüne bir zemin hazırlıyor.

SÜRDÜRÜLEBİLİR, DÖNÜŞEBİLİR KATMADEĞERLİ BİR DOĞRUDAN DEMOKRASİ DENEYİMİ

Süleyman Karan

Dünya Sosyal Forumu’nun hemen ardından, 1989’da ilk katılımcı bütçe deneyimi Brezilya’da Porto Alegre’de hayat buldu. 1989’dan 2017’ye gelindiğinde ise beş kıtada yaklaşık 3 bin katılımcı bütçe uygulaması hayata geçmişti. Farklı farklı ölçekte, farklı farklı yaklaşım ve yöntemlerle, bugün 5 binin üzerinde yerel yönetim katılımcı bütçeyi uyguluyor. Katılımcı bütçe çok bileşenli, çok değişkenli, çok paydaşlı karmaşık bir süreç... Aynı zamanda, süreç boyunca büyük değişim ve dönüşümlere uğrayabiliyor. Son 35 yıl boyunca katılımcı bütçe yeniden ve yeniden keşfedildi, farklı uygulamalar ortaya çıktı.

DOĞRUDAN DEMOKRASİ VE KENT HAKKI

Katılımcı bütçenin sacayağını Doğrudan Demokrasi, bütçe hakkı ve kent hakkı oluşturuyor. Katılımcı Demokrasinin yerel yönetimlerde hayata geçmesinin en etkin kanallarından biri olan katılımcı bütçe, müzakerenin yerel yönetimlerde işler hale gelmesini, yurttaşların kent hakkını kullanabilmesini sağlıyor. Uygulamaların kısa süre içinde en uygulanamaz denilen yerlerde bile hayata geçtiğini, hatta demokrasi geleneği gelişmemiş ülkelerde bile uygulanabilir olduğunun kanıtlanması, bir diğer dikkat çekici özelliği... Çin Halk Cumhuriyeti’nde, pek çok Ortadoğu ve Afrika ülkesinde katılımcı bütçe uygulamaları başarıyla hayata geçebiliyor.

HIZLA YAYGINLAŞAN BİR UYGULAMA

Halen Güney Amerika katılımcı bütçe deneyiminin en geniş şekilde uygulandığı kıta. Brezilya’da 200’ün üzerinde yerel yönetim katılımcı bütçeyi uyguluyor. Katılımcı bütçenin salt bir parasal araç olmadığını hatırlatalım. Evet, farklı yöntemlerle belediye ve diğer idari birimlerin bütçelerinin bir bölümünü, halk belirliyor ancak çok daha geniş bir pozitif dışsallık da yaratıyor. Bu uygulamanın en önemli etkisi sosyal ve siyasal, ancak artık bazı ülkelerdeki uygulamaların da milyar dolarlık hacimlere ulaştığını belirtmekte fayda var. Farklı bölgelerden 20 kentte, toplam 20 bin katılımcı bütçe projesine 2 milyar dolarlık harcama yapıldı. Sadece Çin’in Çendu kentinde, 2009 ila 2016 yılları arasında, 50 binden

fazla projeye 1.2 milyar dolarlık yatırım gerçekleşti. 2016'dan bu yana katılımcı bütçe dünyanın beş kıtasında, çok farklı özelliklere sahip ülkelerde, farklı yöntemlerle hayata geçmeye devam ediyor.

FARKLI ÜLKELERDE FARKLI ÇÖZÜMLER

Peki, katılımcı bütçe uygulamalarının hayata geçmesi için nasıl bir siyasi ortam gerekir? Mantıksal olarak gelişmiş demokrasilerde bu uygulamaların hayata geçebileceğini düşünürüz, ancak sanıldığının aksine ilk katılımcı bütçe uygulaması, Brezilya'da askeri diktatörlük koşullarının hemen ardından, 1989 yılında filizlendi. Yani oturmuş bir demokrasi henüz söz konusu değilken... İdari birimlerin ofislerinde, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının merkezlerinde değil, doğrudan halkın katılımıyla Porto Alegre'nin mahallelerinde ve sokaklarında... O günden bu yana, binlerce katılımcı bütçe deneyimi yaşandı ve pek çok çoğu baskılara, engellemelere rağmen başarılı oldu.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ ESNEKLİĞİNDE...

Eğer katılımcı bütçe salt bir bütçeye katılım meselesi olarak ele alınsaydı, belki kısa sürede hantallaşır, bürokratik bir form kazanır ve rutin bir yerel yönetim uygulamasına dönüşebilirdi. Oysaki katılımcı bütçe, sosyal, siyasal, kültürel ve daha pek çok katma değere sahip bir yaklaşım olarak gelişti ve 'demokrasinin demokratikleştirilmesi' ve 'Doğrudan Demokrasinin Temsili Demokrasinin eksiklerini gidermesine yönelik bir evrim geçirdi. Ve eğer ki, bir şablon olarak her ülkede ve her kentte benzer bir uygulama söz konusu olsaydı, büyük olasılıkla sürdürülebilir ve başarılı olmasının pek ihtimali olmazdı. İşte bu esnek ve farklı koşullara uyumlanabilir uygulamalar sayesinde, belki de son 35 yıl içinde hayata geçen ve sahiplenilen en önemli siyasi uygulamalardan biri katılımcı bütçe.

SALT MALİ BİR PROJE DEĞİL

Bir diğer önemli nokta ise katılımcı bütçenin öyle çok büyük parasal hacimlere sahip olmamasıdır. Bu durumdan dolayı etkisinin sınırlı olduğu eleştirileriyle sıklıkla karşılaşılır. Ancak, bu her zaman geçerli değildir. Gelişmekte olan ve

Katılımcı bütçenin bir yanı mali özelliğidir elbette, ancak asıl kent hakkını geri kazanmak ve kent sakinlerinin gündelik yaşantılarını dönüştürmek bu mali özelliğinin önüne geçer.

kaynak sorunu yaşayan ülkelerde, evet parasal hacimler oldukça sınırlı olabilmektedir, ama gelişmiş ülkelerde bu miktar ciddi rakamlara ulaşabilir. Asıl mesele, katılımcı bütçeyi salt parasal kıstasla ele almamak noktasındadır. Katılımcı bütçenin bir yanı mali özelliğidir elbette, ancak asıl kent hakkını geri kazanmak ve insanların gündelik yaşantılarını dönüştürme özellikleri bu mali işlevinin çok ötesine geçer. Bu sebeple de yurttaşlar tarafından sahiplenilen bir uygulama haline gelebildi.

Katılımcı bütçe süreçlerinin pek çoğu halen belediyeler ve mahalleler, küçük idari birimler ölçeğinde gerçekleşiyor. Bölge ve eyaletler düzeyinde katılımcı bütçe uygulamaları halen sınırlı denebilir. Ancak, umut verici uygulamalar da artıyor. Söz gelimi, 2017'de Portekiz'de başlatılan, 3 milyon avroluk sembolik bir miktarın müzakere edilmesi, ulusal ölçekte bir katılımcı bütçe uygulaması olması sebebiyle büyük önem taşıyor.

FARKLI ÖLÇEKLER, UYUMLANABİLİR PROJELER

Katılımcı bütçenin ulusal uygulamalarına ön ayak olacak bir başka önemli gelişme de ülke başkentlerinde uygulamaların hayata geçmesi. Montevideo (Uruguay), Bogota (Kolombiya), Yaounde (Kamerun) ve Mexico City Federal Bölgesi (Meksika) deneyimleri de umut veren gelişmeler.

Yine, katılımcı bütçenin salt küçük idari birimlerde değil mega kentlerde de uygulanabilir olduğunun en iyi göstergelerinden biri yaklaşık 12.5 milyon nüfusa sahip Brezilya'nın en büyük kenti Sao Paulo'da uygulamaya geçmesi. Sao Paulo, katılımcı bütçenin uygulandığı ilk mega kent unvanına sahip bulunuyor ve

2000’lerin başlarında müzakereye açılan katılımcı bütçenin hacmi 100 milyon ABD Doları’nın üzerindeydi. Peki katılımcı bütçe salt gelişmekte olan ülkelerde mi uygulanıyor? Hayır, ABD, Fransa, İspanya, Almanya gibi gelişmiş ülkelerde de çok başarılı örnekler var. ABD’de New York, Chicago, Fransa’da Paris, İspanya’da Madrid gibi... Nüfusu yüksek kentlerdeki uygulamalardan da birkaç örnek verelim, Delhi (Hindistan), Seul (Kore Cumhuriyeti), Taipei (Tayvan)... Hemen hatırlatalım, Hindistan’ın Kerela eyaleti de katılımcı bütçenin uygulandığı ilk eyalet unvanına sahip ve 35 milyonun üzerinde bir nüfusa sahip.

SİVİL TOPLUM DESTEĞİ BÜYÜK ÖNEM TAŞIYOR

New York ve Seul’deki Citizen Action Network gibi sivil toplum kuruluşları, katılımcı bütçeye ‘tabandan’ öncülük edip, demokrasi arayışında yenilikçi ve radikal bir yaklaşım ortaya koydular. 2012 yılında New York’un dört mahallesinde 5 milyon ABD Doları’nın tahsis edildiği bir proje başlatıldı. 2016’da New York’un pek çok mahallesinde aynı uygulama yaygınlaşırken bütçe miktarı 35 milyon dolar düzeyine ulaşmıştı. Bu arada hemen belirtelim, New York uygulaması Chicago’da deneyimlenen 49. mahalle katılımcı bütçe sürecini örnek olarak yola çıkmıştı.

Güney Amerika zaten katılımcı bütçenin ilk uygulamalarına sahne olan bölge. Brezilya’da başlayan uygulamalar kısa sürede kıta geneline yayıldı. Kolombiya’nın başkenti Bogota’da 2017 yılında köklü bir katılımcı bütçe dönüşümü yaşandı. 2012-2015 yılları arasında uygulamaya konuluna Bogota Humana programının bir parçası olarak ‘Participa y Decide’ (Katıl ve Karar Ver) projesi çerçevesinde 20 mahalleye 74.4 milyon dolar ayrıldı. Aynı zamanda, bu uygulama, Kolombiya’nın temel sorunlarından biri olan şiddet olaylarının engellenmesi amacıyla gençlerle ilişki kurmanın bir köprüsü haline geldi.

YASALARDA YERİNİ ALIYOR

Kore Cumhuriyeti’nin başkenti Seul ise katılımcı bütçeyi derinleştiren bir uygulamaya öncülük ediyor. Seul’de ulusal çapta bir katılımcı bütçe ağı, Yurttaş Eylem Ağı ve İyi Bütçe Merkezi gibi taban hareketleri ve sivil toplum kuruluşları sürece öncülük ediyor. Yine Seul katılımcı bütçeyi, bir finans yasasıyla hukuki şekil şartlarına kavuşturmayı başardı.

Madrid farklı bir uygulamayla katılımcı bütçeyi dijital demokrasiyle bütünleştirerek örnek bir proje hayata geçiren kentlerden... Proje önerme ve seçme temelli bir uygulama olan Madrid’deki katılımcı bütçeye, 16 yaşından büyük her yurttaş proje önerebiliyor ve projeleri oylayabiliyor. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Kent Konseyi’nin ortaklığında geçen yıl ilk denemesi yapılan proje uygulaması bir ölçüde Madrid’den esinlenmiş gibi görünüyor.

Fransa’nın başkenti Paris’teki uygulamada ise gençlik ve gelişmesi eksik bırakılmış bölgeler ön plana çıkarılmış. Evsizlerle ve dışlanmış sosyal gruplarla dayanışma projelerine 700 bin avro aktarılıyor.

Sonuç itibarıyla, katılımcı bütçe uygulamaları ülkelere, kentlere, hatta mahallelere kadar farklı gereksinimlere farkı çözümler üretebiliyor.

BELEDİYE BAŞKANLARININ VE YEREL YÖNETİMİN BAŞAT ROLÜ

Burada sözü edilen katılımcı bütçe örneklerinin hayata geçmesinde tabii ki aktif vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşlarının etkisi çok büyük. Ancak, vurgulanması gereken bir önemli nokta daha var. Katılımcı bütçeyi mali kaynakların optimizasyonunun bir yolu olarak veya iyi yönetim aracı olarak kullanmanın ötesine geçen ve uygulamayı radikalleştirilen yerel yöneticilerin inisiyatifi...

Zira katılımcı bütçe uygulamalarını destekleyen aktif vatandaşları motive etmenin yolu demokrasinin demokratikleştirilmesinden geçiyor. Bu çerçevede, üç temel motivasyondan söz etmek mümkün. Kent hakkı perspektifinde, meta olarak görülen kente karşı alternatifler oluşturmak... İkinci motivasyon, yerel yönetimlerle yurttaşlar arasındaki ilişkileri geliştirerek yönetimi iyileştirmek, ki bu da karar alma süreçlerine aktif vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının katılım mekanizmalarını geliştirerek mümkün oluyor. Üçüncü motivasyon ise idari ve mali bir nitelik taşıyor. Bu da mali kamu kaynaklarının kullanımını rasyonelleştirmek ve bu kararları geniş bir müzakere ağıyla hayata geçirmek.

MAHALLE TOPLANTILARI ÖNCESİ SAHA ÇALIŞMALARI

Kazım Sizer, Süleyman Karan, Rıza Sizer

Şişli'de katılımcı bütçe sürecinin aktif vatandaş odaklı ve mahalle ölçekli olması sebebiyle, en önemli unsurlarından biri mahalle toplantıları olacaktır. Zira mahalle öncelikleri bu toplantılarda belirlenecek ve Mahalle Bütçe Komitelerinin seçiminde de bu toplantılar omurga görevi üstlenecekti. Bu nedenle, mahalle toplantılarına azami katılım sağlamak ana hedeflerimizden biriydi. Daha öncesinde, Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu'nun Şişli Kent Konseyi'ne yaptığı sunumla süreci başlatmıştık. Şişli Kent Konseyi ile birlikte genişleyen Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu, ulaşabildiği ölçüde sivil toplum kuruluşlarına farklı kategorilerde sunumlar yapmış, ardından yuvarlak masa toplantıları düzenleyerek eleştiri ve önerileri toplamıştı. Sırada mahallelerin bilgilendirilmesi ve mahalle toplantılarına katılımın sağlanması vardı.

MAHALLEYE İLK ADIM

Bu çerçevede, Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu'nda oluşturulan bir ekip ile tek tek muhtarların ziyaret edilmesi, bilgilendirilmesi ve sürecin asli birer unsurları olarak katılımcı bütçe sürecinde etkin rol almalarının talep edilmesi gerekiyordu. Bu ziyaretler, belediye yetkililerinin ve belediye meclis üyelerinin katılımıyla daha da etkinleştirildi.

Muhtar ziyaretlerinde bir yandan süreci anlatmayı, öte yandan muhtar ve azaların görüşleri doğrultusunda mahalle toplantılarının tanıtımı ve organizasyonu hakkında bir yol haritası çıkarmayı planlamıştık.

ÖNGÖRÜLEBİLİR BİR SORUN: ERK KARMAŞASI ÇEKİNCESİ

Karşımıza çıkabilecek bazı sorunları da öngörüyoruz. Bunlardan ilki, muhtarların kendi yönetim birimlerinde bir yetki karmaşası tedirginliği hissedebilecekleriydi. Böyle bir yetki karmaşasının olmayacağına onları ikna etmek gerekiyordu. Zira daha önce birkaç mahallede gündeme gelen mahalle meclislerinin kuruluş sürecinde, böyle bir tedirginlik ortaya çıkmış ve mahallelerde bir gerilim oluşmuştu.

Ziyaretlerimizde katılımcı bütçe sürecinin muhtarlar açısından mahalleliyle daha sağlıklı ve verimli bir ilişki ortamı oluşturacağını, mahalle toplantıları, ardından seçimle belirlenecek Mahalle Bütçe Komiteleriyle, daha etkin hizmet verme olanağına kavuşacaklarını anlattık. Yaptığımız ortak toplantılarda Şişli'nin 25 mahallesinin muhtarların çoğu, katılımcı bütçenin belediyeyle ilişkilerini güçlendireceği, muhtar-mahalle sakinleri ilişkisini geliştireceği konusunda ikna oldu. Bize verilen bilgilerin tersine, en fazla yoksulluk ve yoksulluk yaşayan mahallelerin muhtarları, katılımcı bütçe sürecine en fazla sahip çıkan muhtarlar oldu.

BİRİKMiŞ İLETİŞİMSİZLİK MESELESİ

Ancak, muhtar ziyaretlerinde bu safhaya gelmeden önce başka bir iletişim sorununu çözmemiz gerekti. Yaklaşık 25 yıldır birikmiş bir muhtar-belediye yetkilileri arasında iletişim eksikliği ve sorunların çözümüne yönelik umutsuzluk söz konusuydu. Hemen her ziyaretimizde, sohbetin başlangıcında bu konu gündeme geldi. Bu birikmiş sorunlar sebebiyle, katılımcı bütçe sürecinin sunumunu çok beğenmelerine karşın, bazı muhtarların hayata geçmesi konusunda oldukça şüpheli bir yaklaşıma sahip olduğunu fark ettik. Konuşmalar sürekli olarak belli müdürlüklerin hizmetlerindeki aksamalar ve şikâyetlerin hiçbir çözüme kavuşturulmadığı noktasına dönüyordu.

Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu'nun, Toplumcu Belediyecilik vizyonunu hayata geçirmekte kilit bir öneme sahip katılımcı bütçeden sorumlu olduğunu anlatarak ve belediyeyle yaşanan sorunların da bu katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir yerel yönetim anlayışına geçişin bir adımı olduğunun altını çizerek büyük ölçüde bu şüpheli asgariye indirdik.

MAHALLELERİN DİĞER AKTÖRLERİ

Muhtar ziyaretlerinde gözlemlediğimiz en önemli eksikliklerden biri de azaların katılımının çok sınırlı kalmasıydı. Ziyaretlerimizin pek çoğunda sadece muhtarla görüşme imkânı bulduk.

Mahalle muhtarları mahalle toplantılarının organizasyonunda çok önemli bir destek olacaktı bizlere... Ancak, muhtarla sınırlı kalmayıp mahalledeki önemli sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerine, spor kulüplerinin yöneticilerine, diğer yerel aktörlere erişmenin yollarını da aradık. Bazı mahallelerde etkin olan yerel inisiyatiflerle var olan temaslarımız erişimi kolaylaştırdı, ancak bu erişim de sadece mahalledeki belli bir kesimi kapsıyordu. Aynı şekilde, yerel sivil toplum kuruluşları genelde mahallede belli kesimleri temsil ediyordu. Yine bazı mahallelerde bu kuruluşlar, özellikle de hemşehri dernekleri arasında bir çıkar çatışması veya kısıtlı da olsa bir kutuplaşmadan söz etmek mümkündür. Bu sebeple, özellikle böyle bir kutuplaşmanın olduğu mahallelerde tüm sivil toplum kuruluşlarına ulaşmak veya en azından bir uzlaşma zemini oluşturmak gerekiyordu. Kısa bir sürede bu uzlaşmayı, en azından olası bir gerilimi engellemeyi, muhtarların da katkısıyla sağlamaya çalıştık. Bu konuda kalıcı bir çözüm ürettiğimiz söylenemez, ancak katılımcı bütçe sürecinin zaman içerisinde bu sosyal öbekler arasında diyalogu geliştirebileceğini düşünüyoruz.

Bir diğer konuysa her mahallede olmasa bile bazı mahallelerde, yerel seçimler sürecinde yaşanmış olan seçim yarışından kaynaklı birikmiş sorunlardı. Muhtarla diğer muhtar adayları arasında geçmişten kaynaklı sorunların bir ölçüde de olsa mahalle toplantılarına yansiyebileceğiydi. Bu konuda da ön alıcı bazı görüşmeler yapılması gerekti.

Yine bazı bölgelerde var olan mahalle ağları, mahalle toplantılarında bir ölçüde katılımı artıran bir etken oldu. Bu komşu ağlarıyla zaten var olan irtibatlarımızı kullanmaya çalıştık.

İLETİŞİM KANALLARINI AKTİFLEŞTİRMEK

Mahalle toplantıları öncesinde yapılan ziyaretlerde, mahalleliye ulaşmanın iletişim kanalları konusunda sözünü ettiğimiz mahalle aktörleriyle birlikte nasıl bir iletişim kampanyası yapacağımız konusunda görüş alışverişinde bulunduk. Sonuç itibarıyla, kullandığımız iletişim yöntemleri, muhtarların, komşu ağlarının ve mahalli derneklerin WhatsApp grupları oldu. Bunun yanı sıra, belediyenin desteğiyle hazırlanan broşürler, pankartlar, gezici araçlarla

Zaman kısıtı ve teknik sebeplerle bazı siyasi partilere ulaşmasak da mecliste temsil edilen partiler başta olmak üzere ilçede örgütlü olan tüm partilere sunumlar yapıldı.

yapılan anonslarla farkındalığı artırmayı hedefledik.

SIYASİ PARTİLERİN MAHALLE TABANLARI

Mahalle ziyaretlerine paralel olarak bir başka kampanyayı daha yürütüyorduk. İlçemizdeki tüm siyasi partilerin ilçe yönetimleriyle toplantılar organize etmeye çalıştık. Katılım yelpazesini olabildiğince geniş tutma perspektifiyle bu çalışmayı başlatmıştık. Hiçbir fark gözetmeksizin tüm siyasi partilere gitmeyi amaçladık. Hedefimiz sadece ilçe başkanıyla değil, tüm ilçe yöneticisiyle görüşmekti. Fakat genellikle başkan ve birkaç ilçe yönetimi temsilcisiyle toplantılar yapabildik. Zaman kısıtı ve teknik sebeplerle bazı partilere ulaşmasak da mecliste temsil edilen partilerin hepsine, diğer partilerinse ilçede örgütlü olanlarının önemli bir bölümüne ulaştık.

Bu ziyaretlerde iki temel amacımız vardı, birincisi katılımcı bütçe sunumunu yapmak, ikincisi mahalle ölçeğinde her partinin tabanının mahalle toplantılarına katılımını sağlamak... Ziyaretlerimizde yaptığımız sunuma ilişkin olarak istisnasız tüm partilerden olumlu geri dönüşler aldık. Siyasi kutuplaşmaya karşın, genel olarak parti ilçe yönetimleri böylesi bir projeye destek verilmesi gerektiğini belirttiler. Genel merkezlerinden olumsuz bir bildirim gelecek olsa dahi kurumsal olmasa da bireysel olarak katılımcı bütçe sürecine destek vermeyi taahhüt ettiler. Bizim için şaşırtıcı olan, projeye en fazla ilgi ve destek göstereceğini düşündüğünüz bazı siyasal yapıların ilgisiz kalmasıydı. Belediyeyi yöneten partiye karşı en net karşı tavır takınan iki partinin yaklaşımıysa bazı mahallelerde mahalle toplantısının organizasyonuna katkı vermek ve toplantıda yapıcı yaklaşımlar almak oldu. Her mahallede aynı eğilim gözlemlenmemekle birlikte, siyasi partilerle yapılan görüşmeler yapıcı sonuçlar doğurdu.

KATILIMI ARTIRICI YÖNTEMLER VE ETKİLERİ

Mahalle toplantılarına ilişkin sahadaki ön hazırlık çalışmamızda, bir diğer destekçi grup da belediye meclisi üyeleri idi. Bu destek konusunda da genel geçer bir analiz yapmak mümkün görünmüyor. Zira bazı belediye meclisi

üyelerinin mahalle içindeki ilişki ağı güçlüyken, bazılarının mahalledeki ilişki ağının pek de güçlü olmadığını gözlemledik. Bazı durumlardaysa sunumlar da sıkıntı yaratan negatif etkileri olabildi.

Mahalle toplantılarına ilişkin broşür, pankart, gezici araçla anonsların yanı sıra, katılımı cazip hale getirmek amacıyla, her mahalleye özel bir konser düzenleme fikrinin hem olumlu hem de olumsuz etkileri oldu. Belli ölçüde katılımı artıran etkisinin yanı sıra, toplantının devamında, özellikle de belediye başkanının konuşmasının ardından bazı mahallelerde katılımcıların bir bölümünün toplantıyı terk ettiğini gözlemledik.

Mahalle toplantılarının birkaç saat öncesinde, belediye başkanının ve belediye meclis üyelerinin mahallelilerle yaptığı sohbetler ve mahalle gezisinin, toplantılara katılımda önemli bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu uygulama sayesinde, ziyaretin ardından toplantıya katılım bir ölçüde artabildi. Bunun yanı sıra, toplantıya gelmeyen bir kısım mahalleli de katılımcı bütçe konusunda bilgilendirildi.

ZAMAN KISITI VE KATILIMA ETKİLERİ

Sonuç itibarıyla, katılımcı bütçe sürecinin ilk adımında çok yoğun bir katılım olacağını beklemiyorduk. Yine de dünya örnekleri değerlendirildiğinde, ilk yıl için yüzde 1,5 düzeyinde bir katılım düşük sayılmazdı. Ama şunu da belirtmek lazım ki, zaman darlığı söz konusu olmasaydı, bu ziyaretler birkaç kez tekrarlanabilseydi, katılım yüzde 3'e kadar yükseltilebilirdi. 2022 katılımcı bütçe sürecinde hedefimiz, bu oranları yakalamak hatta geçmek olmalı...

SAHADA SAPTANAN EKSİKLER

Gelelim bu saha çalışmasından çıkarılacak sonuçlara... Öncelikle belirtmek gerekir ki, Şişli'de sivil toplum kuruluşu sayısı bin 300'ler civarında olmasına karşın, bu kuruluşların kitle bağları oldukça zayıf veya mahalle toplantılarına bağlantılarını yönlendirmekte eksik kaldılar. Aynı şekilde,

Şişli Kent Konseyi'nde temsil edilen yaklaşık 250 sivil toplum kuruluşunun da mahallelerdeki etkisinin oldukça zayıf olduğunu gözlemledik. Muhtarların bazı mahallelerde katılımı bir ölçüde sağlama yeteneği olduğunu görürken, bazı mahallelerde mahalleliyle muhtar arasındaki iletişim ve etkileşimin çok düşük kaldığı bir diğer gözlemimiz oldu. Benzer bir saptamayı spor kulüpleri için de yapabiliriz.

Mahalle Bütçe Komitelerinin üçte birini oluşturmasını hedeflediğimiz mahalledeki seçilmiş ve atanmış aktörlerle ilişki kurmak konusundaki hedefleri

yakalamakta amacımıza yeterince ulaşamadık. Muhtar ve spor kulübü yöneticileri ve birkaç sivil toplum kuruluşu dışında kalan, aile hekimi, okul aile birliği temsilcileri, okul müdürleri, dini cemaat temsilcileri, azınlıklar, göçmenler, dezavantajlı grup temsilcilerine erişimimiz çok sınırlı kaldı. Bu noktada atanmış mahalle aktörlerinin merkezi otoritenin iznini alamamak veya bir soruşturmaya uğrama çekincesi önemli etkenlerden biriydi. Sadece birkaç mahallede aile hekimi, okul müdürleri ve dini cemaat temsilcileriyle diyalog kurup bilgi alışverişinde bulunabildik.

Bu saptamaların yanında şunu da belirtmek gerekir ki, belediyeyle muhtarlar arasındaki iletişim kopukluğu bu saha çalışmasıyla bir oranda çözüldü. Özellikle çok tepkili olan muhtarların katılımcı bütçe toplantısı için harcadıkları çaba dikkate değerdi.

Yine her mahalleye ilişkin belediye yetkililerine çok fazla veri sağlayan bir saha araştırmasına dönüştü yaptığımız bu çalışma. Mahalle toplantılarında bu verileri çok daha somut elde etme olanağı doğdu.

Neticede, ilk deneyim olması itibarıyla, bu çok paydaşlı, çok değişkenli sürecin ilk etabında Şişlililer'in katılımcı bütçeye ve uyguladığımız yöntemle genel olarak destek verdiklerini ve bu ilk uygulamada çok değerli bir saha deneyimi kazandığımızı söyleyebiliriz.

KOTALAR VE EŞİTLİKÇİ TEMSİLİYET

Nevin Kaplan

Şişli Kent Konseyi Genel Sekreteri

Eşitlik ve adalet arasındaki fark, yüzyıllardır tartışılan bir konudur. Demokrasilerde, özellikle de gelişmiş demokrasilerde, eşitliğin ötesine geçecek ve dezavantajlı grupların toplumsal, ekonomik, siyasal hayata katılımını destekleyecek pozitif ayrımcılık da bu tartışmanın sonucunda hayata geçmiştir. Kadın hakları mücadelesinin kazanımlarıyla gündeme gelen bu yaklaşım, günümüzde pek çok dezavantajlı grup için kota uygulamalarıyla dikey ve yatay olarak gelişmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, kota uygulaması hayatın tüm alanlarına yaygınlaştırılmadan, eşitlikçi ve adil olmadan sürdürülebilir olarak hayata geçirilmesi mümkün olmayacaktır. Katılımcı bütçe gibi, demokrasinin demokratikleştirmesini hedefleyen bir uygulamada, tabii ki kota uygulaması en temel meselelerden biri olarak ele alınmış, Mahalle Bütçe Komiteleri seçimlerinde bir kadın ve bir erkek temsilci uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Eşit temsiliyeti ve adalet arayışının temelini oluşturan 'toplumsal cinsiyet eşitliği', kota uygulamasının temelini oluşturduğu için, temsilde adaleti bu kavram üzerinden tartışarak ele alınmasının doğru olacağı kanısındayım.

Toplumsal cinsiyet eşitliği nedir? Bu noktaya nasıl gelindi? Kota hayatımızda nasıl yer aldı? Bu sorulara yanıt verebilmek için süreçlere bir göz atmak gerekmektedir. Konuya kadın hareketinin ilk kazanımlarından başlamak, hangi tarihsel mücadeleler sonucu günümüze geldiğini anlatması açısından önemlidir. Söze ilk adımların Aydınlanma Çağı'nda sivil özgürleşme hareketlerinin başlangıcıyla eşzamanlı atılmıştır, diyerek başlayabiliriz. Fransız Devrimi sırasında da ilan edildiği gibi bütün insanların eşitliği artık insanlığın gündemi olmuştur.

Bu dönemde kadınların üretime katılmaları, emek hareketi süreçlerine artı değer katmıştır. Sanayi Devrimi'nin 1750'den 1914 yılına kadar olan gelişme sürecinde, kadınlar iş gücü piyasasına ücretli işçi olarak girmişlerdir. Üretime katılarak çalışma yaşamında yer alan kadınlar, bunun yanı sıra **seçme ve seçilme** özgürlüklerini de kazanmışlardır. Kadın hareketinin, kadınların kendilerine yüklenen '**rollere ve yaşam tarzına**' karşı bir başkaldırı olarak ortaya çıktığını, toplumun özgürleşmeye başladığını, geleneksel yaşam biçiminden kop-

tuğunu, siyasal/ekonomik dönüşümlerin yaşandığı yıllarda kazanımlar elde ettiğini görüyoruz.

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmak, sosyal hayatta yer almak için verdikleri mücadele, geçmişten günümüze değişen dünyada ve yeni toplumsal koşullarda, '**toplumsal cinsiyet eşitliği**' yolunda yaşamın her alanında devam etmektedir. Yaşamın yarısını oluşturan kadınların siyasal yaşamda, yeterince örgütlenmedikleri, yönetimlerde eşit temsil edilmedikleri gerçeği ortadadır. Kadınlar örgütlenirken de hayatın her alanında ve kurumsal mekanizmalarda sendikalar, meslek odaları vb. demokratik kitle örgütlerinde temsil edilme mücadelesi vermişlerdir.

Kadınların ücret karşılığında çalışması, onların aile içerisinde özgürlüklerini kazanmasını sağlarken cinsiyete uygun yeni ve farklı çalışma koşullarını yaratmıştır. 8 Mart'ın doğuşuna esas olan, kadınların çalışma koşullarına karşı vermiş oldukları mücadelede ödedikleri önemli bedellerden olmuştur. Yine 25 Kasım 'Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü' bu mücadelelerin önemli takvimsel günlerindedir. Tüm dünyada çalışan kadınların sorunları ulusal, yerel, sektörel anlamda farklılık gösterse de, kadın olmaktan kaynaklı sorun ve talepleri hep ortak olmuştur.

Ülkemizde 1990'lı yıllarda yükselen kadın hareketiyle erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek için verdikleri mücadele, geçmişten günümüze değişen dünyada ve yeni toplumsal koşullarda, '**toplumsal cinsiyet eşitliği**' yolunda yaşamın her alanında ve siyasal yaşamda da güçlenerek devam etmektedir.

Kadın hareketinin etkileriyle Türkiye'de de önemli gelişmeler yaşanmış, 438. maddeye karşı oluşturulan kampanyayla, '**kadın sığınma evlerinin kurulması**' kentli kadınların talep ve mücadeleleri sonucunda gerçekleşmiştir.

İdeolojik temeller özetle;

Kadın hakları, hareketinin ilk adımları Aydınlanma Çağı'nda sivil özgürleşme

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kamusal ve özel hayatın tüm alanlarında her iki cinsin de eşit olarak yer alması, eşit temsiliyet hakkına sahip olması ve eşit katılımın sağlanabilmesidir.

hareketlerinin başlangıcıyla eşzamanlı atılmıştır, demiştik. Ana fikir Fransız Devrimi sırasında da ilan edildiği gibi bütün insanların eşitliği olmuştur. Olympe de Gouges 1791 yılında Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi (Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne) ile İnsan Hakları ve Sivil Haklar Bildirisi'nden (1789) hemen sonra kadınlar için aynı hakları ve yükümlülükleri talep etmiştir. Çünkü o zaman diliminde 'insan ve sivil hakları' ifadesi sadece erkekler için geçerliydi.

Cinsiyetler arası ilişkiye gelince temelde farklı, farkları vurgulayan ikinci ve eşitlikçi genel görüş belirginleşmiştir. İlki köklü, doğal veya yeni bir bilime dayanan 'cinsiyetleri farkı'ndan yola çıkmıştır. Eşitlikçi yaklaşım ise Aydınlanma'nın ana fikrine dayanmaktadır. Bu bağlamda, bütün insanlar 'doğa önünde aynı' olduklarından toplumun tüm alanlarında cinsiyetleri bakımından eşitlenme talebi doğmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kişinin cinsiyetine bağlı olarak, ayrımcılığa uğraması, buna karşın toplumsal yaşamın her alanında eşit olarak yer alması anlamına gelmektedir. Diğer bir anlamda, (kadın-erkek) eşitliği kamusal ve özel alanda hayatın tüm alanlarında her iki cinsin de eşit şekilde yer alması, görülebilmesi, eşit temsiliyet hakkına sahip olması ve katılımının sağlanmasıdır.

Kadınların tarihi onların çeşitli söylem, eylem adı altında baskı altına alınışlarının ve bunun gizlenişinin tarihidir. Gizleme de baskının bir parçasıdır. Clara Zetkin'in de dediği gibi, "Marx kadın sorunu üzerine bize hazır formüller vermedi, ama sorunu araştırarak doğru yöntemi belirledi: Kadınların ezilmişliğinin ortak maddi temelini bulabilmek için sınıf ilişkilerinin yanı sıra *cinsiyet ilişkilerine*, üretim ilişkilerinin yanı sıra *yeniden üretim ilişkilerine* bakmamız gerekir." Kısaca ifade edersek biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumca belirlenen cinsiyete dayalı ilişki, davranış, düşünce ve edimlerin tümü, yani '*toplumsal cinsiyet*'in' analizlere dahil edilmesi gerekir.

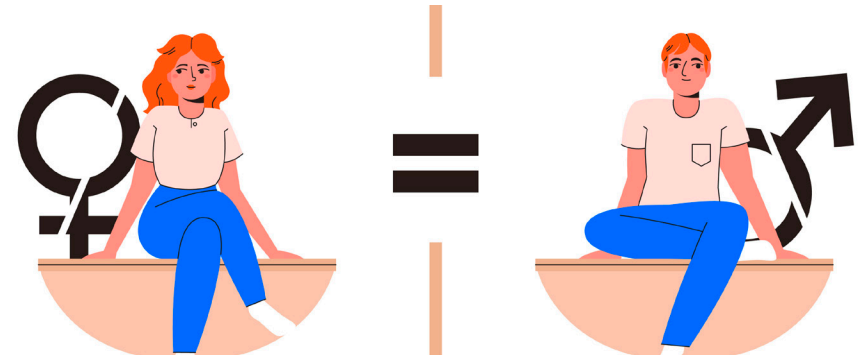
Erkek egemenliğinin ve kapitalizmin yarattığı bütün sömürgeleştirici ayrılıklar ortadan kaldırılıp aşılmadığı sürece, bölünmez olan insan özü ve insan onuru uğruna verilen mücadele de kazanılamaz.

Kadın kotası, kamusal alanda hizmetlerin cinsiyet eşitliği ilkesi dikkate alınarak düzenlenmesine ve kadınların özellikle siyasete katılımlarının artırılmasına olanak sağlayan kota sistemidir. Bu kota sistemi özellikle siyasi kurumlarda kadınların katılımının belirli bir orandan daha düşük seviyede kalmamasını sağlar. Bu nedenle günümüzde kadın kotası, daha çok seçim dönemlerinde siyasi partilerle ve kadınların yönetimde söz sahibi olma talebiyle sendikalarla birlikte anılmaktadır. Kendilerine yüklenen çocuk ve yaşlı bakımı, ev işleri gibi pek çok görünmeyen emek nedeniyle kadınların siyasi parti toplantılarına, örgütlenme çalışmalarına katılımı dolaylı olarak kısıtlanır. Bu gibi çalışmalarda yer alamayan kadınlar kamusal alanda görünür olmadıkları için belirli pozisyonlara aday olma ve seçilebilme konusunda erkeklerin gerisinde kalırlar.

Kadınların siyasete katılmalarının önündeki toplumsal engeller olduğu gibi dururken, bununla hiç uğraşmadan kadınları karar mekanizmalarına sokmaya çalışmak, gerçek bir temsiliyet veya eşitlik mücadelesinin gerçekleşmesini imkansız kılmaktadır. Kadınların meclislerden, seçilmiş (temsili) kurullardan dışlanmalarına karşı geliştirilebilecek özel önlemlerin, stratejilerin nasıl savunulduğu, hangi gerekçelere dayandırıldığı önemli bir tartışma konusudur.

"Bu bağlamda kadın kotası, seçme ve seçilme hakkına sahip olan kadınların aktif siyasete katılmalarının önündeki siyasi engeller, sosyoekonomik engeller, ideolojik ve psikolojik engellerin siyasi engeller ayağını aşmak için kullanılan önemli bir araçtır." (Demir, 2015: 38).

Siyasi partilerden bazıları tüzüklerinde kadın kotasına yer vererek kadının siyasette temsil alanının genişlemesi için şekilsel de olsa kadının siyasette temsil alanının genişlemesi için politikalar geliştirmişlerdir. Örneğin CHP yüzde 33, İYİ Parti en az yüzde 25, HDP ise 'tüm karar alma mekanizmalarında kadınlar lehine en az eşit temsili esas alır ve uygular' ibaresiyle kadınların siyasete katılımlarını artırmayı hedeflemişlerdir.

Halide Edip Adıvar Mahallesi
Şişli Bütçe Konseyi Sözcüsü Serap Ergül

Kadın katılımının şekilsellikten çıkması, kadın kotalarının tüzüklerin dışına taşmasına, seçimlerde kadınların -seçilebilir biçimde- aday gösterilmesine bağlıdır. (KADER, 2011... Siyasi Parti Belgelerine Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Bakmak.)

Genel anlamda kadın kotası, cinsiyetler arası eşitsizliği ortadan kaldırmak için çok önemli bir adımdır. Ancak, tek başına

yetersiz olduğu, günümüz uygulamalarında görülmektedir. Kohlhagen, N. (2004) kotanın yanı sıra evde, işte ve toplumsal alanın her yerinde cinsiyete dayalı işbölümünün ortadan kaldırılması için gerekli adımların atılması ve kadınların siyaset üretilen alanlara erişmesi önündeki engellerin kaldırılması gerektiğine dikkat çeker.

Kadınların toplumsal konumunun en belirleyici özelliklerinden biri, cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Cinsiyete dayalı işbölümü, en basit ifadeyle kadın ve erkeğin ayrı işlerden sorumlu olmasıdır. Ancak, pratikte bu kavram sadece ayrı işleri yapmayı değil, aynı zamanda eşitsizliği ve ayrımcılığı da içermektedir. Erkek egemen sistem sadece kadın emeğini değil, kadının cinselliğini, bedenini ve doğurganlığını denetleyen bir toplumsal sisteme dayanır.

Günümüzde kadınlar ya aile içinde aile üyelerinin maddi gereksinimlerine cevap verecek iş ve hizmetleri üreterek, yani ev işi yaparak ve çocuk bakarak ya da toplumsal üretim için ev dışında ücret karşılığında çalışarak üretime katılmaktadır. Her iki durumda da kadın, ekonomik olarak bağımlıdır, sosyal ve kültürel olarak 'eş' ve 'anne' imgelerinin tahakkümü altındadır. Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nin (CEDAW) 1. maddesi toplumsal cinsiyette eşitlik sağlanmasını ve ayrımcılık yasağını ortaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet

Kadınlar mahalle toplantılarına yoğun ilgi gösterirken 244 kadın Mahalle Bütçe Komitesi'ne aday oldu.

ayırımcılığına maruz kalan kadınlar siyasal, sosyal ve ekonomik haklara sahip olmada, bu haklarını kullanmada toprak ve sermaye gibi kaynaklara sahip olmada eşitsizliklere uğramışlardır.

Hak arama mücadelelerinin yoğunlaşması ve genişlemesi, 2001'de Brezilya'nın Porto Alegre şehrinde düzenlenen Dünya Sosyal Forumu ile farklı bir noktaya gelmiştir. Dünya Sosyal Forumları ilk yapıldığı tarihlerde giderek etkisini arttıran bir tarzda sürdürülmüş, Avrupa Sosyal Forumu gibi yerel ayakları oluşturulmuştur. Ülkemizde de DİSK, KESK ve sendikali kadınlar bu süreçlerinin önemli neferlerinden olmuşlardır.

Şişli'de hayata geçirilen katılımcı bütçe süreçlerinde, Doğrudan Demokrasi uygulamasıyla, aktif vatandaşların söz, yetki ve kararını yansıtmaları bir ortam sağlamayı amaçlarken, öte yandan tüm dezavantajlı grupların sözünü, yetkisini ve kararını yansıtabilmek amacıyla Mahalle Bütçe Komiteleri seçimlerinde kota uygulamasını en yaygın biçimiyle uygulama çabamız, toplumsal cinsiyet eşitliği tarihini özetlemeye çalıştığım bu yazı çerçevesinde ele alınabilir. Eşitliğin adaletle bütünleştiği bir Doğrudan Demokrasiyi yaratma yolunda, bu kota sistemini katılımcı bütçe çalışmalarında daha da geliştirmek ve yaygınlaştırmak, demokrasiyi demokratikleştirmenin de başat meselelerinden biri olmaya devam edecektir.

'KATILIMCI BÜTÇE'YE 'MAHALLE'DEN BAKMAK VEYA 'DEMOKRASİNİN DENEĞİ' OLMAK...

Hasan Çepni

Mahalle Bütçe İzleme ve Değerlendirme Çalışma Grubu Sözcüsü

Şişli Katılımcı Bütçe çalışmasının **'deneklerindenim.'**

Evet, Türkiye'de Doğrudan Demokrasi anlayışının ilk uygulamalarından biri olan bu çalışmayı, **'sosyal laboratuvarda gerçekleştirilen bir demokrasi dersi olarak'** tarif ediyor ve bu dersin bir öğrencisi olmaktan gurur duyuyorum. Ortam laboratuvar, konu demokrasi olunca, **'demos'**un parçası olarak ben de **'denek'** oluyorum; hem de severek.

Şişli'de hayata geçirilen katılımcı bütçenin ilk dönemi olan, 2021-2022 yılındaki bütün temsil organlarında yer aldım: *Kaptanpaşa Mahallesi Bütçe Komitesi Sözcüsü, Şişli Bütçe Konseyi Sözcüsü, İzleme ve Değerlendirme Çalışma Grubu Üyesi, Katılımcı Bütçe Çalışma Gurubu Üyesi, Katılımcı Bütçe Yürütme Kurulu Üyesi...* Bu görevlerin hepsine **'seçimle'** geldim... Bu organlar ve organların işlevleri, Şişli Belediyesi Yerel Yönetim Kitaplığı'nın ikinci kitabında (*Katılımcı Bütçe Konferansı, Sunumlar, 6 Kasım 2021*) anlatıldı. Dolayısıyla, burada organlar hakkında değil, süreçte ne öğrendiğim üzerine yazıyorum.

Her şey bir yaz günü, **"Basketbol sahasında mahalle toplantısı var, Şişli Belediye Başkanımız da katılacak, katılabilir misiniz?"** davetiyle başladı... Mahallede pandemi koşullarında, pandemi kurallarına göre düzenlenmiş basketbol sahasında gerçekleşen toplantıda Belediye Başkanımız Muammer Keskin, bizi çalışmaya, **"Gelin Şişli Belediyesi'ni beraber yönetelim"** sözleriyle katılmaya çağırdı... Aynı toplantıda söz alıp, **"Bir toplumun en önemli bireyleri yaşlılar ve çocuklardır... Birincisi geçmişimiz, ikincisi geleceğimizdir... Onlara değer vermeliyiz; onlar için çalışmalıyız..."** dedim... İlgililerin, **"...öyleyse siz de aday olur musunuz mahalleden?"** teklifiyle bu çalışmaya katıldım.

Aday oldum ve hayatım değişti!

Seçimler, toplantılar yaptık, tartışmalarımız ve hatta kavgalarımız oldu. Mahalle Bütçe Komitesi'ndeki arkadaşlarımızla ayrı, Şişli Bütçe Konseyi'ndeki arkadaş-

larla ayrı, çalışma gruplarında ayrı ayrı toplandık, çalıştık, müzakere ettik, tartıştık; demokrasinin kendisini bizzat yaşadık...

Peki, tüm bunlardan ne öğrendik?

İşte bu yazının konusu budur.

Hasan Çepni Kaptanpaşa Mahalle Toplantısı'nda taleplerini dile getirirken.

DEMOKRASİ NEDİR?

Demokrasi yolda olmaktır: Demokrasi dediğimiz şey, bir yere ulaşmak için bazı kararları ortak almak değildir, hiçbir yere ulaşmasanız bile, bizzat orada olmaktır, bizzat yolda olmaktır.

Demokrasi 'anda' kalmaktır: Demokrasinin yaşandığı her an, yani, bir başkasıyla herhangi bir konuda konuşmaya başladığınız, paylaşmaya başladığınız, yaşamaya başladığınız 'an', demokrasinin başladığı andır. Demokrasi, önce kendinizi tanımaya başladığınız, sonra diğerlerini tanıdığınız, tanıdıkça kendinizi de diğerlerini de daha çok tanımak istediğiniz, süreçte hem kendinizi hem de diğerlerini daha da çok tanıdığınız, hep tanıdığınız,

hep farkına vardığınız, hep olduğunuz, hep yürüdüğünüz, hep hissettiğiniz.. andır, şeydir.. her neyse odur!

Demokrasi şaşırtıcıdır: 52 kişinin bulunduğu Şişli Kent Konseyi'nde, 49 kişinin A'ya B diyebildiği, sizin A'ya C diyebildiğiniz, bir başkasının A'ya 'Q' da diyebildiği (ki yok demokraside öyle bir harf!), bazen oylamayla A'nın B olabildiği, bazense son bir kişinin 51 kişinin karşısına geçip A'nın A olduğunu savunabildiği ve 52 kişinin A'nın A olduğuna oybirliğiyle karar verebildiği, mutlu olabildiği şaşırtıcı bir şeydir. Demokrasi çok güzel şaşırtıcı bir şeydir!

Demokrasinin bazı olmazsa olmazları vardır: Demokraside mutlak doğru yoktur, mutlak yanlış yoktur, mutlak erkek, mutlak kadın veya mutlak çocuk yoktur. **"Olmazsa olmaz"** yoktur mesela. **"Ben oynamıyorum o zaman"** yoktur. **"Topumu alıp giderim"** yoktur... **"Mantığın ve mantıksızlığın başlangıcı, ortası ve sonu yoktur"**... **"Sen benim kim olduğumu biliyor musun?!"** yoktur. **"Sen kim oluyorsun da..."** yoktur... Aslında bunların hepsi vardır! Her süreçte bunların

hepsini yaşayabilirsiniz; yaşadığımız gibi. Ama sonunda, oturup düşününce, her süreç, her olay, her tartışma, her kavga, her oylamada kazanım, her oylamada kaybediş; sizi olgunlaştırır, sizi büyütür, sizi saygılı yapar; başta kendinize karşı... Demokrasi, bizzat ve şahsen kendisi, olmazsa olmazdır!

Demokrasi sürekli öğretir, en başta da sabrı...: Süreçlerde, *“azgın, uzlaşmaz, saldırgan, dinlemez, anlamaz, uymaz, durmaz, gitmez, gelmez, oturmaz, kalkmaz, bildiğini bilmez, bilmediğini de bilmez, ne bilmesi gerektiğini hiç bilmez”* çok enteresan *‘demoslar’* olur. Sizi en çok onlar çıldırtır ama sizi en çok da onlar geliştirir: Size sabrı, size imkânsızlığı, size sonsuzluğu, size tanımsızlığı, size tatminsizliği ve size her şeyin olabileceğini öğretir... Demokrasinin en öğreticileri, demokrasi sürecini en riske sokanlardır. *‘Demoslar’* acayip insanlardır, *‘demoslar’* acayip öğretici güzel insanlardır.

DEMOKRASİNİN TEORİSİ!

Belki burada demokrasi teorisine girmek gerekirdi: Herkesin demokrasinin tarih evine girdiği yerden, Antik Yunan’dan girip, orada ‘özgür ve varlıkların konseyi’ne (agora) katılabilir; Sokrates (MÖ 469-399), Platon (Eflatun) (MÖ 427-347) ve Aristoteles (MÖ 384-322) ile konseylerdeki garipliklerle ilgili, biraz dedikodu yapabiliydik... Baron de La Brede et de Montesquieu’ye (1689-1755) ve Jean-Jacques Rousseau’ya (1712-1778) durumumuzu teferruatlı bir şekilde anlatabilir; *“Biz de yurttaşlık yolunda mıyız?”* diye... Alexis de Tocqueville’e (1805-1859), *“Amerika’daki demokrasi ise Şişli’deki nedir üstat?”* diye... Karl Marx’a (1818-1883), *“Birbirimizi daha çok tanırsak, daha az mı yabancılaşırız Hocam”* diye... Martin Heidegger’e (1889-1976), *“Allah’ınızı severseniz Hocam; hem ben, hem biz olamaz mıyız ha?”* diye... Friedrich August von Hayek’e (1899-1992), *“Hocam, ekonomik amaçlarla çıktığımız yolda demokrasiyi öğreniyoruz, bu ikisi arasında acayip bir ilişki olmasın!”* diye... Karl Popper’a (1902-1994); *“Biz de açık toplumun öncüleri olabilir miyiz acaba!?”* diye... sorabilir... Hannah Arendt’in (1906-1975) eteklerine yapışıp *“Saygıdeğer ablacığım, siyasi olan nedir, demokrasi nedir, bizimkisi nedir?”* diye danışabilir... Ve... Jürgen Habermas’a (1929- Allah uzun ömür versin); *“Sizin kamusal alanınız, bizimkisi gibi mi, bi’ gelip baksanız Hocam!?”* diye teklif götürebilirdik... Harika bir girizgâh olabilirdi... Ama gerek yok! Çünkü bu değerli şahsiyetlerin hepsi demokrasinin teorisini yapanlardır. Oysa biz bizzat demokrasinin kendisini yaşayanlarız. Yaşadığımızın teorisini yapmaya ne gerek var!?

BAZI MÜHİM MESELELER

Burada yazdıklarım benim hissettiklerim ve düşündüklerimdir. Katılımcı bütçe, pratikte çok daha pratik işledi, işliyor. Mahalle Bütçe Komitesi seçimleri yapıp ardından belediyemizin mahallelinin görüşüne sunduğu bütçenin, talebe binaen kullanılması için mahallelinin kapısı çalındığı an, işin sadece bir bütçe yönetimi işi olmadığını, işin içinde daha derin bir iş olduğunu gördüm: Çocuk parkının kenarında yürüyen 83 yaşındaki hanımefendiye, *“Belediyenizin ayırdığı bütçeden akranlarınız adına siz ne istersiniz?”* diye sorduğumda, aldığım yanıt, demokrasydi: *“İnsanlar birbirine selam versinler, özellikle yaşlılara...”* 10 yaşındaki Zeynep’e, *“Siz ne istersiniz?”* diye sordum; ne derse beğenirsiniz: *“Çocuk parkındaki salıncaklar neden tahtadan değil, öylesi daha sağlıklı değil mi? Hem neden sadece küçükler sallanıyor, büyükler için de salıncak konulamaz mı?”*

Talepler Şişli Bütçe Konseyi’nde (kısaca Konsey) konuşulmaya başlanınca, Şişli’de yer alan yirmi beş mahallenin, her birinin diğerinden ne kadar farklı olduğunu fark ettik; birileri, *“Tarihi yerlere gezi düzenleyelim”* derken, diğerleri, *“Mahalleliye maddi yardım yapalım”* dedi. Biri, *“Yaşlılarımız için otobüs ring seferleri koyalım”* derken, diğeri *“Çocuklarımız için koşu alanı açalım”* dedi; biri, *“Meslek edindirme kursu açalım”* derken, diğeri, *“kütüphane kuralım”* dedi; biri, *“kadın lokali yapalım”* derken, diğeri, *“Kadın sığınma evi açalım”* dedi... Çok, çok farklıydık; rengimiz, tarzımız, derdimiz, her şeyimizle... O an fark ettim ki biz önce birbirimizi tanımalıyız. Daha sonra ŞBK içinde organlar oluşurken bu gereklilik daha iyi anlaşıldı: Konsey’de çok konuşan, çok bağırın, Merkez’deki arkadaşlarla tanışıklığı olan üyeler bilinir, diğerleri ise hafif silinir oldu. Hele gönüllülük esasıyla yapılan organ seçimlerinde, nitelik değil de ilişki yönetimi öne çıkınca, *‘Konsey Ruhü’nun önemi anlaşıldı...*

Bir sonraki dönemde Konsey üyelerinin mümkün olduğu kadar uzun, ama en azından iki gün, bir arada kalması, bunun zaman zaman tekrar etmesi, üyelerin birbirini mümkün olduğu kadar tanınması sağlanmalıdır. Profesyoneller tarafından hazırlanmış bu amaca uygun belirli programlarla (yarışma, turnuva, oturum, serbest kürsü, sessiz sinema, drama, spor vb.) grup çalışması teşvik edilmeli, üyelerin ilgi alanları/yetenekleri ortaya çıkarılmalı, her üyenin katkısına başvurulmalı, her üyenin katılımcı olması sağlanmalıdır. Daha sonra Konsey organları oluşurken, gönüllülük ilkesi tabii ki unutulmadan, arkadaşları tarafından ilgili kişiler ilgili görevlere önerilmeli, desteklenmelidir. Bu durum, hem kendimizi hem de birbirimizi tanımamıza ve ortak iş yapma kültürünü oluşturmamıza, yani bizzat demokrasiyi geliştirmemize katkı sağlayacaktır. Herkes, kendi renginin ve herkesin renginin, her rengin her tonunun, farkına varmalı, Konsey, rengârenk yaşamalıdır. Bütçenin yönetimi kolaydır, asıl mesele; **'bir ağaç gibi tek ve hür, ve bir orman gibi kardeşesine'** yaşamaktır.

Katılımcı bütçe sürecinde Konsey, bir yasama görevi görmüştür. Çalışma gruplarından veya üyelerden gelen önerileri tartışıp karara bağlamıştır. Genelde hafta içi, saat 19.00-21.00 arası, üç saat gündemli toplantılar yapılmış, enva-i çeşit sorular, enva-i çeşit stillerde tartışılmıştır. Zaman yetmemiştir. Bu durumda imdadına *"Haydi seçime"*, *"Haydi oylamaya"* çağrısı yetmişmiş, aslında bu olgu bizzat Doğrudan Demokrasinin ruhuna zarar verme tehdidini doğurmuştur. Çünkü her seçim, gruplaşmaya, saçları düz olanlarla, saçları dalgalı olanların mücadelesine; dönüşmüştür...

Demokratik sürecin en hassas konusu, bence, seçim/oylama işidir. Birbirini yeterince tanımayan insanların, küçük gruplarda seçimle ilerlemesi, grupların gittikçe daha da küçülmesine, ruhlarının yaralanmasına sebep olabilmektedir. Mümkün olduğu kadar mahallelinin birbirini tanınması, her konuyu süreden bağımsız, sonuna kadar konuşması, her konuyu öğrenmesi ve 'oybirliği' anlayışıyla ilerlenmesi 'Doğrudan Demokrasinin' bir hareket tarzı olabilir. Kısası, daha fazla tanışma, daha fazla kaynaşma, daha fazla ortak noktaların üretilmesi, daha fazla paylaşma ve daha fazla demokrasi.

Başka bir konu Yönerge ile ilgilidir. Yönerge, ŞBK'nın yasasıdır. ŞBK'nın demokratik ruhunu yansıtan en önemli organlarından biri ise *"İzleme ve Değerlendirme Çalışma Grubu"*dur (İDÇG). Bu grubun harcanacak bütçeyi adım adım takip etmesi ve çatır çatır hesap sorabilmesinin, yani şeffaflık ilkesinin bizzat aktörü olmasının yanında, katılımcı bütçenin yönergesini geliştirme, yani yasa yapmaya da katılma, görevi vardır. Birinci yıl daha çok teorik tartışmalar/varsayımlar/tecrübeler eşliğinde hazırlanan yönergenin, bir yıllık harika bir süreçte oluşturduğu bir içtihadı göre yeniden şekillenmesi gerekecektir. İDÇG, bu

Mahallelinin birbirini tanınması, her konuyu sonuna kadar konuşması, her konuyu öğrenmesi ve 'oybirliği' anlayışıyla ilerlenmesi, 'Doğrudan Demokrasinin, hareket tarzı olabilir.

konuda da çalışmaya başlamıştır. Çalıştığı konular arasında şunlar vardır: İlgili organlara katılan üye arkadaşların devamlılığının sağlanması; üye devamsızlıklarında, yeni üyelerin katılım mekanizmasının açılması; her birimde sorumluluk alanlarının tanınması; Mahalle Bütçe Komitesi ve Şişli Bütçe Konseyi arasındaki ilişkinin geliştirilmesi; Mahalle Bütçe Komitesi'nin üçte birini oluşturan içinde muhtarlarımızın da olduğu doğal üyelerin sürece daha fazla katılmasının sağlanması; dezavantajlı kişi ve grupların temsilinin artırılması; mahalle kültürlerinin ve Şişlili kültürünün daha fazla öne çıkarılması için yeni birimlerin kurulmasının önerilmesi; yeni çalışma gruplarının kurulmasının önerilmesi; Şişli'de oturma-yan ama Şişli'de çalışan/faaliyet yürüten her meslekten bireyin katılımcı bütçe katılımının sağlanması, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ni ilgilendiren konuların, yönetimi için bir birimin oluşturulması...

Katılımcı bütçe, başka bir ifadeyle Doğrudan Demokrasi tecrübesi, henüz emekleme aşamasındadır. Ortak yaşama kültürü, adı üstünde bir kültür meselesidir. Kültür kavramı, sosyolojinin en iyi bilinen ama en zor anlatılan konularından biridir: Bilinir, anlatılamaz; görülür, tasvir edilemez; yaşanır, gösterilemez; taklit edilemez, aktarılamaz, kolay kolay yeniden inşa edilemez... Kaptanpaşa'da yaklaşık yüz dairenin bulunduğu bir apartmanın giriş katındaki üç asansörünün kapısında, uzun süredir yandaki yazı asılıdır. İzmaritlerini pencereden dışarıya atıp, hem diğer komşularına rahatsızlık yaşatan, hem de çevreye zarar veren bazı apartman sakinlerini, *biz bir grup demos diyelim, 'uyaran'* bu yazı, demokrasinin ne kadar zor kurulur ve yaşanır bir şey olduğunu göstermektedir. Yarısının en az otuz yıldır bir arada yaşadığı bu apartman sakinleri, apartmanlarında huzur içinde yaşayamamakta, huzuru bozanlarla bir arada yaşamının yolunu, onların da huzurunu bozarak düzeltmeye çalışmaktadır.

SONUÇ?!

Daha fazla demokrasi; yani, daha fazla işbirliği, daha fazla diyalog ve daha, daha, daha fazla *SABİR*.

Yaşasın Demokrasi!

Benden bu kadar... Kalın sağlıcakla.

SOKAĞIN SESİ

Ece Özden

Şişli Belediyesi Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi

Şişli sakinlerini, sadece oy veren bireyler rolünden çıkarıp katılımcı demokrasinin ana nüvesi olmasına olanak tanımak, aktif vatandaş bilinciyle kamu kaynaklarının nerede ve nasıl kullanılması gerektiğine dair karar vermelerini sağlamak amacıyla Şişli'nin 25 mahallesinde toplantılar düzenlendi.

Mahalle toplantıları adı verilen bu toplantılar her yaştan, cinsiyetten ve kimlikten vatandaşın katılımına açık olarak, kamusal alanlarda gerçekleştirildi. Toplantılar, 2021 yılının Haziran ayından Ağustos ayına kadar olan iki aylık sürede gerçekleştirildi.

Toplantılarda mahallelerin talepleri toplandı, şikâyet ve önerileri dinlendi. Daha sonra mahalle temsilcilerinin belirlenmesi amacıyla adaylık başvuruları alındı. Bu yöntemle, Şişlililerin belediyesiyle şeffaf bir ilişki kurması hedeflendi.

Toplantılar öncesinde halkı bilgilendirmek ve toplantılara katılımın üst seviyelerde olmasını sağlamak için Şişli'nin birçok noktasında katılımcı bütçeye dair bilgilendirici broşürler dağıtıldı, anons araçları sokakları dolaştı, açık hava reklamları, pankartlar, afişler, dergi ve gazete duyurularıyla dijital medyada tanıtım çalışmaları yapıldı. Katılımın yüksek ve kolaylaştırıcı olması için toplantılar açık havada yapıldı.

TOPLANTILARDA MAHALLE KATILIMI

İki aya yayılan toplantılarda 3 binden fazla kişinin aktif katılımı sağlandı. Bu sayı her ne kadar düşük olduğu algısı yaratsa da iyi bir katılım olduğu dünya örnekleri incelendiğinde ortaya çıkıyor. Katılımcı bütçenin hayata geçtiği ilk yıl nüfus yoğunluğu veya sosyo-ekonomik durumun en yüksek olduğu ülkelerde dahi katılımın yüzde 1 ile 3 arasında kalmış.

Katılım oranını etkileyen başlıca etkenlere gelecek olursak;

- Aktif vatandaşlık bilincinin Türkiye'de henüz oturmamış olması,
- Katılımcı bütçeye dair örneklerin Türkiye'de yaygınlaşmamış olması ve bu nedenle bilinirliğinin düşük kalması,

- Şişli'nin din, dil, ırk, etnik köken, ekonomik gelişmişlik düzeyleri gibi farklı parametreler açısından en çok çeşitlilik gösteren ilçelerden biri olması,
- Projenin ilk yılı olması nedeniyle bilinirlik düzeyinin henüz istenen seviyelere ulaşmamış olması.

Tüm bu parametreler ışığında değerlendirildiğinde, katılım oranı bazı mahallelerde yüksekken bazı mahallelerde daha düşük kaldı. Eğitim düzeyinin yüksek olduğu mahallelerle, gelir durumunun en düşük ve ihtiyaç sahibi kişilerin yoğunlukta olduğu mahaller katılım oranının yüksekliği açısından öne çıktı.

MAHALLE TOPLANTILARINDA ADAYLIK SÜRECİ

Mahalle toplantılarına katılım oranlarındaki farklılıklar Mahalle Bütçe Komitesi (MBK) adaylık süreçleri için de geçerliydi. Bazı mahallelerde temsilci olmak için adaylık başvurusu iki kişiyle sınırlı kalırken, bazı mahallelerde bu sayı neredeyse 50 kişiye kadar yükseldi.

Şişli'nin 25 mahallesinde toplamda 480 kişi MBK için aday oldu. Bunların 235'i erkek, 244'ü kadın, iki kişi ise LGBTİ+ kotasında yer aldı.

Şişli çapında kadın-erkek adaylık başvuru oranına bakıldığında, genel olarak eşit seviyede oldukları görüldü. Mahalle bazlı bakıldığında Esentepe, Fulya, Gülbahar, Mecidiyeköy mahallelerinde kadın adayların başvuru sayısı belirgin bir farkla daha yüksekken İnönü, Kaptanpaşa, Meşrutiyet, Mahmut Şevket Paşa mahallelerinde erkek adayların başvurusu sayısı daha yüksek kaldı.

İlk yıl 7'den 90'a kadar her yaş aralığından adaylık başvurusu yapıldığı da görüldü. Genel olarak talebin yoğunluğu, genç ve orta yaş skalasında toplandı.

Aday formlarında kotayı da belirlemek amacıyla çalışan, esnaf, iş insanı, öğrenci, engelli, emekli, ev kadını ve diğer gibi seçenekler yer aldı. Başvuranların 151'i çalışan, 104'ü emekli, 35'i esnaf, 49'u ev kadını, 39'u iş insanı, 31'i öğrenci olduğunu belirtti. 74'ü ise durumunu diğer olarak işaretledi.

Çalışmanın başlarında çocukların aday olma yaşı 14 olarak belirlenmişti. Yapılan bir mahalle toplantısında söz alan 7 yaşındaki bir çocuk, 14 yaşındaki bir büyüğünün onun ihtiyaçları hakkında belirleyici olamayacağını ve kendisinin de aday olmak istediğini belirtti. Bu nedenle katılımcı bütçenin daha kapsayıcı olması amacıyla aday olma yaşı 7'ye düşürüldü. Halil Rifat Paşa Mahallesi'nde en çok oy alan 11 yaşındaki Hasan Sami Büken ise mahallesini temsil etmek ve çocukların sesi olmak üzere Şişli Bütçe Konseyi'nde yer almaya hak kazandı.

MAHALLE İHTİYAÇLARI VE TALEPLERİ

Toplantılarda mahalle sakinlerinin şikâyet ve önerileri dinlendi, talepleri toplandı ve mahallelerin öncelikleri belirlendi. Tüm mahallelerden alınan 275 talep katılımcı bütçede yerini aldı.

Mahalle taleplerinde genellikle, belediyenin temel hizmetleri arasında yer alan kaldırım onarımı, yeni oyun parkı yapımı, ağaç dikimi ve sosyal destek gibi talepler öne çıktı. Katılımcı bütçenin dünyadaki en iyi örneklerine baktığımızda da semt sakinlerinin genellikle yerel yönetimlerin temel hizmetlerinden oluşan faaliyetleri talep ettikleri görülmekte.

Şişli'nin 25 mahallesinden alınan taleplerin birçoğu mahalle bazlı öncelikleri yansıtıyor. 275 talebin sadece 13'ü Şişli'nin geneline hitap eden talepler.

SOSYO-EKONOMİK DURUMA GÖRE MAHALLE ÖNCELİKLERİ

Bu toplantılarda her mahallenin ortak ihtiyaçları olduğu gibi sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel faktörlerden kaynaklı mahalle özelinde farklı ihtiyaçların da olduğu görüldü.

Sosyo-ekonomik durumu yüksek olan Teşvikiye Mahallesi'nde temizlik, kent mobilyaları, yol bakımı, ağaç budama gibi mahallenin görsel ihtiyaçlarına hitap eden taleplerle hayvan hakları temelindeki taleplerin öne çıktığı görülürken; Kuştepe Mahallesi'nde sosyal destek, burs, rehabilitasyon merkezi gibi gençleri topluma kazandıracak, istihdamı artıracak temel ihtiyaçlar öne çıktı.

Aynı şekilde Mahmut Şevket Paşa Mahallesi'nin en büyük sorunu kentsel dönüşüm ve tapuyken Kaptanpaşa Mahallesi'nde kültür-sanat, spor faaliyetleri, kompost gübre yapımı gibi talepler öncelikli oldu.

KISA BİR BAKIŞ

2021 yılının Haziran-Ağustos aylarında 2022 yılı bütçesinde yer alacak taleplerin toplanması ve mahalle temsilcilerinin belirlenmesi, 2022 yılının Şubat ve Mart aylarında ise 2022 yılı taleplerini hatırlatmak ve ilk çeyreğe dair bilgilendirme yapmak amacıyla mahalle toplantıları düzenlendi. 2021 yılında sahaya inildiğinden itibaren, konvansiyonel ve dijital medya aracılığıyla düzenli tanıtımlar yapıldı. Mahalle temsilcileriyle düzenli olarak haftalık ve aylık toplantılar düzenlendi. Tüm bu çalışmalar sonucunda katılımcı bütçeye dair mahallelerdeki bilinirlik de arttı.

Yves Cabannes'ın, *Katılımcı Bütçe İle Başka Bir Yerel Yönetim Mümkün* kitabında da belirttiği gibi, tüm bu süreçlerdeki amaç, kaynakları toplumsal ve mekânsal olarak daha adil bir şekilde dağıtarak yalnızca kenti dönüştürmek değil, daha ziyade insanları dönüştürmektir ki, böylece orada yaşayan insanlar da kendi kentlerini dönüştürebilsinler.

ÇOCUKLAR SÖZ HAKKINI KULLANIYOR

Semra Pelek

Şişli Belediyesi Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi

“Biliyorum çok yol katettik,
günden güne değişiyoruz.

Ama söyle bana, çocuklar nerede oynuyor?”

‘Kentsel büyümenin çocuk ve gençler açısından zorlukları: Avantaj mı, paradoks mu?’¹² Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun (UNICEF), çoğunlukla düşük ve orta gelirli 77 ülkenin en güncel Çoklu Gösterge Küme Araştırmaları ile Nüfus ve Sağlık Araştırmaları’na dayanarak, 2018 yılının Kasım ayında açıkladığı rapor bu başlığı taşıyordu. Raporla kentleşmeyle birlikte, çocukların hayatta kalması ve gelişmesinde büyük sıçramalar da dâhil olmak üzere, büyük bir insani ilerleme kaydedildiği kabul ediliyor, ancak, bunun bir ‘kent paradoksu’ olduğu vurgulanıyordu. İstatistikler kentli çocukların, kırsal kesimdeki yaşlılarıyla kıyaslandığında, sağlık ve eğitim, temiz içme suyu, sanitasyon³ ve enerji gibi temel hizmetlere erişiminin olduğunu gösteriyordu. Bununla birlikte, ‘kanıtlara daha yakından bakıldığında’, bütün kentli çocukların ‘kent avantajlarından’ eşit şekilde yararlanmadığı, çocuklar açısından ‘kentsel avantajın’ aşırı bir genelleme olduğu ortaya çıkıyordu. ‘Kent paradoksu’ olarak kavramsallaştırılan bu sorun, raporda şu şekilde açıklanmıştı:

“Kent sakinleri, ortalama olarak hizmetlere ve fırsatlara daha iyi erişime sahip olsalar da kent nüfusunun önemli bir kısmı geride bırakılmaktadır. Varsayılan kentsel avantaj herkes için geçerli değildir. Daha önce ağırlıklı olarak kırsal bir fenomen olan yoksulluk, giderek kentsel hale geliyor. Gittikçe daha fazla çocuk şehirlerde ve kasabalarda yaşarken, kent paradoksunun yaygınlığını ve bunun kentsel avantaj anlatısıyla ne ölçüde maskelendiğini anlamak giderek daha kritik hale geliyor.

Dünyanın birçok yerinde meydana gelen plansız kentleşme, yayılmaya ve düşük kentsel nüfus yoğunluğuna yol açmakta, kentsel avantajın önemli bir

1 Cat Stevens tarafından, UNICEF yararına kaydedilen, *Saturnight* albümünde yer alan, *Where Do The Children Play?* adlı şarkının sözleri.

2 Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), *Advantage or Paradox? The challenge for children and young people of growing up urban*, 2018, <https://data.unicef.org/resources/urban-paradox-report/>

3 Sanitasyon, temiz içme suyu ve kanalizasyonun arıtılması ve bertarafıyla ilgili halk sağlığı koşullarını ifade eder.

bileşeni olan yakınlık avantajını baltalamaktadır. Kayıt dışılık ve güvensiz yerleşim, birçok kentsel haneyi devlet tarafından sağlanan hizmetlerden dışlıyor. Marjinalleştirilmiş ve dezavantajlı kişiler için kentsel hizmetlerin kalitesi genellikle düşük kalıyor. Hava kirliliği, işlenmemiş atık ve atık su, kirlilik ve kötü hava kalitesi gibi çevre ve sağlık tehlikeleri hastalık riskini artırabiliyor. Kayıt dışı koşullarda yaşayan kent sakinleri, doğal tehlikeler (iklim değişikliğiyle şiddetlenenler dâhil) veya ekonomik türbülans gibi şoklara ve stres faktörlerine karşı genellikle daha düşük bir dayanıklılığa sahipler. Bu faktörler genellikle en yoksul kentli çocukları, daha varlıklı kentli akranlarına ve hatta bazen kırsal kesimdeki yaşlılarına kıyasla önemli ölçüde dezavantajlı durumda bırakıyor.”¹⁴

Şişli’de 2021 yılından itibaren ‘Benim BÜTÇEM’ ismiyle hayata geçirilen katılımcı bütçe uygulamasını çocuk katılımı açısından ele alan bu makalenin, yukarıdaki uzunca alıntıyla başlamasının nedenlerinden biri, Şişli’nin gece nüfusunun 284 bin 294 iken, gündüz nüfusunun 3 milyonu aşması. Sürekli artan nüfus sonucunda plansız, altyapısız kalabalık kentlerde çocukların güvensiz konutlarda ve hijyenik olmayan çevrelerde yaşaması başlı başına bir sorun. Şişli özelindeyse nüfus yoğunluğu ve nüfusun geceyle gündüz arasında bu kadar değişken olması, çocuklar üzerinde hayati diyebileceğimiz etkilere ve ‘kent paradoksuna’ sebep oluyor. Şişli Kent Konseyi ile birlikte katılımcı bütçenin Şişli’de hayata geçmesinde kararlılık gösteren Şişli Belediye Başkanı Muammer Keskin’in, Katılımcı Bütçe Mahalle Toplantıları’nda yinelediği, “Yerel seçim çalışmalarında Kuştepe’ye yaptığımız ziyaretlerde, çocukların sokak ortasında her türlü hastalığa davet çıkaran kanalizasyonların içinde oynadığını gördüğümde kendime bir söz verdim: Kuştepeli çocuklarla Nişantaşı’nda yaşayan çocuklar arasındaki eşitsizliği ortadan kaldıracacağız! Katılımcı bütçeyi bu nedenle sahiplenmenizi istiyorum,” sözü de gözle görülen ama yıllardır çözülmemiş sorunların var olduğu gerçeğinin bir itirafı.

Halil Rifat Paşa Mahallesi Bütçe Komitesi sözcüsü Hasan Sami Büken

KENTLER KİMİN İÇİNDİR?

Bu uzunca girizgâhı aklımızda tutarak, Benim BÜTÇEM’in ayrıntılarını, çalışmalarının temel aldığı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi (ÇHS) ve çocuk hakları açısından yerel yönetim mevzuatını ele almadan önce, katılımcı bütçenin Şişli’de uygulanması ‘ihtiyacının’ altında yatan, çocuklar üzerinde etkili kent sorunlarına kısaca olsa da değinmekte fayda var.

UNICEF’in farklı tarihlerde yayınladığı rapor-

4 UNICEF, 2018, s. 2-3.

lara göre, gelişmekte olan ülkelerde, beş yaş altındaki çocukların ölüm nedenlerinin başında temiz suya erişimin olmaması, temel sanitasyon ve hijyen eksikliğinden kaynaklanan hastalıklar ve yetersiz beslenme geliyor; örneğin, istatistiklere göre sadece ishal yılda 1.5 milyondan fazla küçük çocuğun hayatına mal oluyor.

Diğer taraftan hızlı ve plansız kentleşmenin bir sonucu olan trafik, sadece yetişkinlerin değil, çocukların da gündelik yaşamını olumsuz etkiliyor. Küçük çocuklar hareket halindeki araçların hızını tahmin edemedikleri için trafik kazaları hâlâ çocukların kentteki en ciddi yaralanma nedenleri arasında. Trafik çocuklar arasında yaşanan eşitsizliklerin de bir kaynağı. Trafik kazası tehlikesi nedeniyle ebeveyn gözetiminde evden çıkama imkânı veya güvenle oynayabileceği sokaklara ve parklara erişimi olmayan çocuklar, giderek daha fazla yüksek katlı binalarda hapsoluyor; zaten sesleri duyulmayan çocuklar kentte toplum yaşamından da kopuyor.

Sadece bu iki alandaki veri ve tespitlerden yola çıkınca bile ister istemez şu soru akla geliyor: Kentler kimin için tasarlanıyor? Kentleri, mahalleleri, cadde ve sokakları kimler kullanıyor?

Sorunun yanıtını Dünya Bankası raporlarında bulmak mümkün. Örneğin, 2020 raporuna⁵ göre, günümüzde küresel gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH)⁶ yüzde 80’inden fazlasını kentler üretiyor: “*Bununla birlikte, kentleşmenin hızı ve ölçeği, özellikle kayıt dışı yerleşimlerde yaşayan yaklaşık bir milyar kent yoksulu için uygun fiyatlı konut, iyi bağlantılı ulaşım sistemleri ve altyapı, temel hizmetler ve işlere yönelik diğer alanlarda artan talebin karşılanması da dâhil olmak üzere zorluklar getiriyor.*”

Günümüzün kentlerinin üretici ve tüketiciler için tasarlandığı açık; kentlerin altyapısı, ulaşımı ve diğer tüm olanakları mal ve hizmet üreten sermayedarı, işvereni, çalışan kesimi ve elbette üretilen mal ve hizmetlerin tüketicilerini destekliyor. Üretim ve tüketimin dışında kalan yoksul kesimler, engelliler,

Çocukların gündelik hayatta maruz kaldığı çeşitli sorunlar ve eşitsizlikler, giderek içi boşalan “Çocuklar bizim geleceğimizdir” demeçlerinden daha fazla ilgiyi hak ediyor.

5 Dünya Bankası, *Urban Development*, 2020 <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/overview#1>

6 GSYH: Bir ülkenin sınırları içinde belirli bir zaman diliminde üretilen tüm bitmiş mal ve hizmetlerin toplam parasal veya piyasa değeridir.

yaşlılar ve ekonomik güçten yoksun çocuklar kentin kullanıcıları içine giremiyor. Pragmatist piyasa ve siyaset bakış açısına tercüme edersek çocuğun kent yaşamında yer alabilmesi için piyasalaşması, hizmet ve malları kullanabilir ve atabilir, satabilir veya kiralayabilir olması gerekiyor.

KENTTE ÇOCUĞUN ADI YOK

Çerçeveyi daraltıp Şişli özelinde konuyu ele almak istediğimizde, bu kez de Türkiye’de istatistik konusunun ciddiye alınmaması sorunuyla karşı karşıya kalıyoruz. Ne yazık ki Şişli’de plansız kentleşme sebebiyle yaşanan salgın hastalıklar veya trafik kazalarının, kaç çocuğun ölümüne veya yaralanmasına neden olduğunu ortaya koyan periyodik resmî veriler yok. Kuştepe’de sokak ortasında akan kanalizasyon içinde oynayan kaç çocuk, sadece bu nedenle salgın hastalığa yakalandı? Bilmiyoruz. Nişantaşı’nda yaşayan çocuklarla Kuştepe’de yaşayan çocukların maruz kaldıkları eşitsizliklerin karşılaştırıldığı spesifik resmî veriye ulaşmak da mümkün değil. Bu makale eğer sadece Türkiye’de çocukların maruz kaldıkları sorunlara veya farklı mahallelerde yaşayan çocuklar arasındaki eşitsizliklere ilişkin resmî veri tutulmamasına veya en iyi ihtimalle ‘görev savmak’ amacıyla tutulan verilere ilişkin olsaydı, ‘Kentte çocuğun adı yok’ başlığı yerinde olurdu. Peki tüm bunların sonucu ne? Karşılaştırma yapabileceğimiz veri olmadığında, geriye sadece belâgat gücü kalıyor.

Gündelik siyasetle ilgilenen herkes için belâgat gücü tanıdık; çocukların, insanlık dışı düzeyden başlayarak, yaşadıkları tüm eşitsizliklerin siyasetin gündeminde yer tuttuğunu ve - siyasetçilerin medyaya yansıyan demeçlerine bakılacak olunursa - vicdanlarda rahatsız edici bir etkiye sahip olduğunu biliyoruz. Fakat bu ‘vicdanlarda yara açan’ gündemin TBMM yasama yılları içerisinde verilen soru önergelerinin dışında, gündelik hayatta çocuğun üstün yararını gözeten anlamlı yasal değişikliklerle sonuçlanıp sonuçlanmadığı tartışmalı. Bu tartışma, kaçınılmaz olarak siyasetin anlamı üzerine düşünmemizi zorunlu kılıyor: Siyaset ne için ve kimin için var?

Hiç kuşku yok ki çocukların gündelik hayatta maruz kaldığı çeşitli sorunlar ve eşitsizlikler, giderek içi boşalan, “Çocuklar bizim geleceğimizdir” demeçlerinden daha fazla ilgiyi hak ediyor. Çünkü bu eşitsizlikler, bir sistemin sonucu ve bu sistemin içinde - çocuklar dışında - çocuğun söz hakkını temellük eden devlet ve hükümet yetkililerinden sivil topluma, ebeveynler ve eğitimcilere

kadar farklı alanlarda söz ve karar yetkisine sahip yetişkinler yer alıyor. Haliyle - ironik olarak - çocukların yaşadığı sorun ve eşitsizliklere tepki verenler de yine bu sorunların çözümünde isteksiz veya ikircikli davranan yetişkinler oluyor.

YASALARDA ÇOCUĞUN YERİ

Artık - geç kalmış olsak da - şu sorularla karşı karşıyayız: Çocuk hakları söz konusu olduğunda yetişkinlerin hareket etme isteksizliğini, karar vermedeki ikircikliğini ve hatta başarısızlıklarını aşabilmek, çocukların kent yaşamında maruz kaldığı sorun ve eşitsizliklerden sürekli şikâyet eden tek sesli yetişkin korosundan ayrılmak ve anlamlı çözümler üretmek için ne yapmalıyız?

Yanıt Amerika'nın yeniden keşfini gerektirmiyor, başta Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) olmak üzere, uluslararası sözleşmeler hem merkezi hem de yerel yönetimlere kapsamlı yol haritası sunuyor.

Çocuk hakları konusunda kapsamlı yasal metin olan ÇHS'den önce uluslararası alanda pek çok adım atıldı. Çocuk haklarına ilişkin kabul edilen ilk uluslararası yasal belge Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ydi. Toplamda beş maddeden oluşan bildirge, Birinci Dünya Savaşı sonrası çocukların korunması ihtiyacından yola çıkılarak hazırlanmış, 1924 yılında kabul edilerek Milletler Cemiyeti'ne üye devletlerin imzasına sunulmuştu. Bildirge Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1928 yılında imzalanarak, Türkiye tarafından da kabul edildi. Çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortam içerisinde yaşaması, bir felaket anında çocuklara öncelik verilmesi, çocukların her türlü istismara karşı korunmasına vurgu yapan bildirge, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temellerini oluşturdu.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ise BM Genel Kurulu tarafından, 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edildi ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girdi. Türkiye'nin - anadiline ilişkin hakları tanımlayan maddelere koyduğu çekincelerle birlikte- 14 Eylül 1990 tarihinde imzaladığı ve Türkiye açısından 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe giren ÇHS çocuk haklarını, bir grup uzman ve politikacının münhasır tartışma alanı olmaktan çıkardı ve 'kendilerini ilgilendiren ve etkile-

yen tüm konularda söz ve karar hakkı' da dâhil olmak üzere çocuklara haklarını tanıdı.

Sözleşme çocukları, "korunması gereken", "kendi kararlarını almaktan aciz", "yarım", "eksik", "gelişimini tamamlamamış" varlıklar olarak süregelen edilgen konumdan çıkarması nedeniyle çok önemli. ÇHS, çocuğun toplumda güçlü bir 'birey' olarak daha sağlıklı, güvenli ve mutlu ortamlarda yaşamasını gözetiyor ve çocukların planlamayla karar verme süreçlerine katılmaları için taraf devletlere sorumluluklar yükliyor.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de, merkezi yönetimlerle birlikte yerel yönetimler açısından da 'çocuğun üstün yararını' gözetecek şekilde başta eğitim, çocuk refahı ve sosyal hizmetler alanında çeşitli yükümlülükler tanımlanıyor. Bu görevlerin vurgulanması şart, çünkü yerel mevzuata baktığımızda yine aynı duvara çarpıyor ve yasa maddeleri arasında çocuk adına pek de sık rastlamıyoruz.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda 'çocuk' kelimesi sadece beş (rakamla 5) kere geçiyor. Hakları bakımındansa sadece iki yerde çocuklara ilişkin düzenleme yapılıyor. Kanunun 14. maddesinde, "Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler" ifadesi yer alırken, kanunun 77. maddesiyle şu düzenleme yapılıyor: "Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular." Her iki maddede de çocuk yine edilgen ve korunması gereken varlık konumunda.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda da durum pek farklı değil. Kanunun 7. maddesinin d bendi büyükşehir belediyelerini, 'spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak; yaşlılar, engelliler,

kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmakla' görevlendirirken, aynı maddenin v bendinde, 'Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak' ifadesi yer alıyor. Özetle 'çocuk' adı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda sadece iki kere (rakamla 2) geçiyor ve söz konusu maddede de çocuk 'birey' olarak var olamıyor.

Yerel yönetime ilişkin iki temel yasada 'çocuk katılımı' açıkça düzenlenmemiş olsa da Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasında, "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz" hükmü yer alıyor. Dolayısıyla yerel yönetimlerin, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle yüklenen sorumlulukları yerine getirmesi anayasal bir zorunluluk.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3. maddesi, "Çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir" ilkesini getiriyor. 12. ve 13. maddeleri, çocuğun düşüncelerini serbestçe ifade etme hakkını düzenliyor:

Madde 12: "Taraflar devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar."

Madde 13: "Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir."

ÇHS 15. maddede 'çocukların dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine' sahip olduğu vurgulanarak, bu hak garanti altına alınıyor.

Bu ilkelere göre yerel yönetimlerin görevleri arasında çocuklarla doğrudan temas sağlamak, çocukların ilgili süreçlere katılmalarını teşvik etmek ve kendilerini ilgilendiren konularda çocuklara danışmak bulunuyor.

HABİTAT İSTANBUL ZİRVESİ VE ÇOCUK DOSTU KENTLER

Çocukların yerel yönetimlerde karar süreçlerine katılımını teşvik etmek için başka bir önemli adım da 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Zirvesi'nin ardından atılmıştı. Zirveden hemen sonra UNICEF, İtalya'nın Floransa kentindeki Innocenti Araştırma Merkezi'nin bir parçası olarak Child Friendly Cities (Çocuk Dostu Şehirler - ÇDŞ) Sekreterliği'ni kurdu. UNICEF'in çocuk dostu şehirler yaratılmasına yönelik bu girişimi, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanabilmesi açısından önemli bir basamaktı. Fonların 2005 yılında farklı şekilde önceliklendirilmesi nedeniyle Çocuk Dostu Şehirler Sekreterliği faaliyetlerine son verse de günümüzde web sitesi hâlâ faal⁷ ve Avrupa'da yılda bir konferans düzenleniyor. Ayrıca Avrupa'dan Latin Amerika'ya, Afrika'dan Asya'ya pek çok ülkede Çocuk Dostu Şehirler girişimleri veya programları yürütülüyor.

Çocuk Dostu Şehirler'in kriterleri, Şişli'de uygulanan katılımcı bütçe Benim BÜTÇEM için de önemli. Çünkü hem katılımcı bütçenin hem de belediye hizmetlerinin temelinde bu anlayış yatıyor. Kendi sitesinde Çocuk Dostu Şehirler şeklinde tanımlanıyor:

"BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de belirtilen haklarını gerçekleştirerek, kendi yetki alanlarındaki çocukların yaşamlarını iyileştirmeyi taahhüt eden şehir, kasaba, topluluk veya herhangi bir yerel yönetim sistemidir.

*Uygulamadaysa çocukların sesleri, ihtiyaçları, öncelikleri ve haklarının kamu politikalarının, programlarının ve kararlarının ayrılmaz bir parçası olduğu bir şehir, kasaba veya topluluktur."*⁸

Genel olarak Çocuk Dostu Şehirler'de aşağıdaki kriterler gereklidir:

- Çocuklar sömürü, şiddet ve istismardan korunurlar.
- Hayata iyi bir başlangıç yapar, sağlıklı şekilde ve bakım görecer büyürler.
- Kaliteli sosyal hizmetlere erişirler.
- Kaliteli, kapsayıcı ve katılımcı eğitim ve beceri geliştirme deneyimlerini yaşarlar.
- Fikirlerini ifade eder ve onları etkileyen kararlarda söz söyleyebilirler.
- Aile, kültür, şehir/topluluk ve sosyal hayata katılırlar.

⁷ UNICEF Çocuk Dostu Şehirler web sitesi: <https://childfriendlycities.org/>

⁸ <https://childfriendlycities.org/what-is-a-child-friendly-city/>

- Yeşil alanlara erişimi olan güvenli ve temiz bir ortamda yaşarlar.
- Yeni arkadaşlarla tanışıp oynayacakları ve eğlenecekleri yerlere sahiptirler.
- Etnik kökenleri, dinleri, gelirleri, cinsiyetleri veya yetenekleri ne olursa olsun, hayatta adil şansa sahiptirler.

Elbette bu kriterlerin tümünü gerçekleştirmek yerel yönetimlerin yetki ve görevlerini aşıyor; kriterleri hayata geçirmek merkezi yönetimle yerel yönetimlerin çocuğun üstün yararını gözetecek şekilde işbirliği yapmasını ve daha da önemlisi bir zihniyet değişimini gerektiriyor. Bu zihniyet değişimini Şişli Belediye Başkanı Muammer Keskin'in verdiği sözde bulmak mümkün: *Katılımcı bütçeyi sahiplenmeliyiz!*

Nitekim, Şişli'de uygulanan katılımcı bütçe hedeflerinden biri, aktif vatandaş katılımının hem belediye kanunları hem de Anayasa'da garanti edilmesini sağlamak. Bu hedef gerçekleştiğinde çocukların, birey olarak haklarıyla birlikte yasalarda yer alması ve kendilerini ilgilendiren konularda söz ve karar yetkisini kullanmaları da mümkün olacak.

BENİM BÜTÇEM'İN İLK YILINDA ÇOCUKLAR 'KURAL' DEĞİŞTİRDİ

Şişli'de katılımcı bütçenin sadece ilk yılki uygulamasında çocukların sağladığı katılım bile bize bu iddiamızın gerçekleşebileceğini gösterdi. Şişli'nin 25 mahallesinde yapılan toplantılara çocuklar yoğun olarak katıldı; üstelik sayıları azımsanmayacak kadar çoktu. Çocukların çoğu toplantılara söz aldı ve Şişli Belediye Başkanı Muammer Keskin'e doğrudan ihtiyaçlarını, taleplerini ve beklentilerini ilettiler. Gerektiğinde yetişkinlerden farklı olarak, Belediye Başkanı ile hakları için tartıştılar. Bu toplantılarda çocuklar, hem Şişli hem de kendi mahallelerindeki trafik, yeşil alan, oyun parkı, altyapı ve üstyapı da dâhil olmak üzere yaşadıkları sorunlara değindiler ve çözüm önerilerini sundular. Eğitimlerine ek olarak ihtiyaç duydukları destek programlarının hayata geçirilmesini istediler ve sokaklarda yaşayan hayvanların korunması için fikirlerini belirttiler.

Çocukların Benim BÜTÇEM'e yaptığı önemli katkılardan biri de yetişkinlerin hazırlık toplantılarında kendileri hakkında aldığı kararı değiştirmek oldu. Farklı çevrelerden sivil toplum kuruluşlarının katıldığı toplantılarda, 14 yaşından itibaren Şişli'de yaşayan tüm çocukların Şişli'nin 25 mahallesinde seçimle oluşacak Mahalle Bütçe Komitesi'ne aday olup oy verebileceği kararlaştırılmıştı.

Ancak, mahalle toplantılarında yaptığımız sunumlarda çocuklar 'ortak akılla' alınan bu öneriye itiraz ettiler; itirazlarında haklılardı çünkü hazırlık toplantılarına katılmamışlardı ve bu açıdan 'ortak akıl' tartışmalıydı. Sonuç olarak çocukların önerisiyle Mahalle Bütçe Komitesi'ne aday olma ve oy verme yaşı 14'ten 7'ye indirildi.

Mahalle toplantılarının ardından muhtarlıklara konulan sandıklar ve www.benimbucem.com sitesi üzerinden yapılan oylamalarda, Halil Rifat Paşa Mahallesi'nde adaylığını açıklayan 11 yaşındaki Hasan Sami Büken en çok oyu alarak hem kendi mahallesindeki Mahalle Bütçe Komitesi'ne hem de peşinden Şişli Bütçe Konseyi'ne sözcü olarak girdi. İlk yıl için bile Hasan Sami Büken'in gösterdiği irade, - 'suskunluk sarmalı'nın hâkim olduğu günlerden geçtiğimiz düşünülürse - Türkiye siyaset tarihine geçebilecek önemli bir başarı.

Hasan Sami Büken'in tek başına hem kendinin hem de akranlarının hayatında 'çocukların üstün yararını gözetken' anlamlı değişiklikler olabilmesi için yaptığı çalışmaların, diğer çocuklar için de örnek ve teşvik edici olacağını biliyoruz. Bugün olmasa bile yarın Kuştepe'de ve Nişantaşı'nda, Doğu'da ve Batı'da ve Türkiye'nin her yerinde çocuklar bir araya gelecek, müzakere edecek, kendilerini ilgilendiren kent sorularının çözümünde söz ve kararlarını açıklayacaklar. Çünkü çocuklar arasında hiçbir ayırım gözetmeyen yasal eşitlik ve adaleti, ancak çocuk katılımıyla tahsis etmek mümkün. Hiç şüphe yok ki çocukların yaşadıkları kentsel paradoks da çocuklar karar süreçlerine daha fazla katıldıkça azalacak ve günümüzde siyasette bir 'sorun' olarak ele alınan farklılıklar, hayatımızı zenginleştirerek birer avantaja dönüşecek.

KATILIMCI BÜTÇE KOORDİNASYON BİRİMİ KURULURKEN

Bahar Yıldırım

Şişli Belediyesi Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birim Sorumlusu

Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi, kentlerde yaşayanların talep ve önceliklerinin yerel yönetimlerde yer bulduğu, böylelikle vatandaşların karar alma süreçlerinde bizzat dahil olmalarının bir yolu, aracı olarak ortak akılla kurulmuştur. Şişli'de katılımcı bütçe uygulamaları, Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi öncülüğünde Ekim 2020'de başlayan hazırlıklarla, Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi'nin, 9 Eylül 2021 tarihinde, Strateji Geliştirme Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulması, 3 Şubat 2022'de ise Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi Yönergesi'nin yürürlüğe girmesiyle başlamıştır.

Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi öncülüğünde Ekim 2020'den itibaren süren hazırlıklar, 2021 yılı katılımcı bütçe uygulama denemesi ve 2022 Mayıs ayı itibarıyla, değişen tüm çalışma gruplarıyla her zaman kolaylaştırıcı olmayı seçmiş, tüm kararlar ortak akılla alınmıştır. Birimin kurulmasının ve yönergenin hazırlanmasının en temel amacı her zaman katılımçılık, kent hakkı ve aktif vatandaşlık pratiğinin kamu mevzuatıyla entegre edilmesidir.

2021 yılında çalışma grubu olarak tamamlanan hazırlıklar sonrasında Haziran ayıyla beraber başlayan saha çalışmaları siyasi parti ziyaretlerinden muhtarlık buluşmalarına oradan da mahallelerde, yerinde Şişlililer ile toplantılar yapılarak devam etti. Mahalle toplantılarında katılımcı bütçe uygulamasının Şişli yaklaşımı anlatılırken her mahallenin öncelik ve talepleri alındı, mahalleliden temsilci olmak üzere adaylıkları toplandı. Seçim süreçleri tamamlandığında, 25 mahallede Mahalle Bütçe Komiteleri ve oradan doğrudan gelen iki sözcüyle Şişli Bütçe Konseyi oluşmuş oldu. Mahallelerden ve belediye veri bankalarından gelen mahalle kırılımlı talep ve önerileri son haline getiren Şişli Bütçe Konseyi, katılımcı bütçe tutarı belli olmak üzere, taleplerini Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi'ne teslim etti. Burada Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi'nin taleplerin hayata geçmesi, planlanması noktalarında aktif vatandaşla belediye bürokrasisi arasında ara bir organ olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan birim yönergesinde tanımlanan gruplarda da aynı misyonla tüm kararlarda vatandaş katılımını sağlamayı hedefleyerek kurum içerisinde sürdürülebilirliği ve etkin bir süreç işletmeyi hedeflemektedir.

Bütçe hakkını mümkün kılmanın bir aracı olan katılımcı bütçe; yerel kalkınma imkanlarını geliştirmeyi, insani gelişmişlik ve yaşam kalitesi düzeyini yükseltmeyi, halkın yerel yönetime katılımını desteklemeyi, belediye faaliyetleriyle bütçesinin şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlamayı, halkın bütçenin gelir ve gider detaylarına hakim olarak, demokratik yöntemlerle görüş ve önerilerini belirtebilmelerinin imkanlarını yaratmayı hedeflemektedir. Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi ise komşularımızın bütçe hakkı, söz ve kararlarının yerel yönetimde hayata geçmesi için bir ara kademe, mahalleli aktif vatandaşlarla bürokrasinin karşılıklı etkileşim noktası olması amaçlanmaktadır.

Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi, kurum içerisinde aktif vatandaşla belediye bürokrasisi arasında bir köprü görevi üstlenir. Şişli'de 2021 yılının son üç ayıyla başlayan katılımcı bütçe uygulamalarının, Şişli'de sürdürülebilirliği, kalıcılığı, işlevselliği ve kurumsallığının bir yansıması olarak kurulan birimin tarafı mahalleli ve aktif vatandaşdır. Birim kurulmasından bu yana yönerge de dahil olmak üzere uygulamanın yerleşmesi, diğer taraftan bütçenin ve faaliyetlerin izlenmesi, gelecek ayların planlanması yönünde çalışmalar yapılmıştır.

Katılımı, yasallaştırmanın aracı Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi; belediye, kent Konseyi ve mahallelerden oluşan farklı demokrasi biçimlerini bir araya getiren bir organdır. STK, DKÖ ve aktif vatandaşların birleşimi kent konseyleri, aktif vatandaş mahallelilerden oluşan kurguda birimin amacı salt kolaylaştırıcı olmak olmalıdır. Kent hakkı ve katılımçılık, bütçe hakkı, yatay ve eşit işleyiş, komşuluk hukuku, saydamlık ve hesap verebilirlik, katılım ve birlikte yönetim, gönüllülük esası temel ilke ve esasları oluşturur.

YEREL YÖNETİMLERİN STRATEJİSİ: STRATEJİK PLAN, PERFORMANS PROGRAMI, FAALİYET RAPORU VE BÜTÇE

Bahar Yıldırım

Şişli Belediyesi Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birim Sorumlusu

21. yüzyıl tüm dünya ve ülkemizde hem fiziki ve hem sosyal olarak hızlı değişimleri ve bununla birlikte sorunları beraberinde getirdi. Hızlı eyleme geçilmesi gereken durumlar da dâhil olmak üzere geçici müdahaleler ve anlık tedbirlerin bu sorunları çözmekte yeterli olmadığı ve olmayacağı da aşikâr. Kendi sorunlarını yaratan bu hızlı değişimlerden biri de dünya nüfusunun hızla kentleşmesi. Dünya Bankası verilerine göre bugün dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 55'i – yani 4.2 milyar kişi – kentlerde yaşıyor. Üstelik bu eğilimin devam etmesi bekleniyor: “2045 yılına kadar dünyanın kentsel nüfusu bir buçuk kat artarak 6 milyara ulaşacak 2050 yılına gelindiğindeyse mevcut kentsel nüfusun iki kat fazla artmasıyla, dünyadaki her 10 kişiden yaklaşık yedisi kentlerde yaşayacak.”¹ Dünya Bankası bu veriyi güncellediği 2020 yılının Nisan ayı raporunda, şu değerlendirmeyi de yapmıştı: “Kent yöneticileri büyümeyi planlamak için hızlı hareket etmeli ve genişleyen nüfuslarının ihtiyaç duyduğu temel hizmetleri, altyapıyı ve uygun fiyatlı konutları sağlamalıdır.”

Nüfusun, genellikle ekonomik sebeplerle veya iç göçler sonucu büyük şehirlerde yoğunlaştığı Türkiye’de de son dönemde kentleşme politikaları, yerel yönetimleri acil olarak aktif eylem ve çözüm üretmek zorunda bırakıyor. Etkili ve kalıcı çözümler üretebilmekse etkin bir kamu yönetiminden geçiyor. Etkin bir kamu yönetimiye stratejik yönetim süreçlerinin işletilmeye başlamasını zorunlu kılıyor.

Stratejik yönetim, stratejik planların geliştirilmesi ve periyodik olarak güncellenmesi, onların etkili şekilde yürütülmesi ve sonuçların izlenmesi için bir süreç sağlıyor. (Poister ve Streib, 1999: 308-325). Başka bir deyişle amaçlarına ulaşmayı hedefleyen etkin ve verimli bir yönetim için stratejik planların hazırlanması, amaçlara ulaşmak için verilen stratejik kararların planlanması, uygulanması ve izlenmesini ifade ediyor.

Stratejik yönetimin kamuya yansımaları, büyük ölçüde stratejik planlar ve bağlayıcı olduğu performans programları, faaliyet raporları ve bütçelerle gerçekleşmektedir, denilebilir. Ancak, bu dörtlü yapıya yaklaşımın birçok yerel yönetimin

işleyişinde bütüncül olmadığı söyleyebiliriz. Burada stratejik planların, stratejik yönetimin salt bir evresi olduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerek. Stratejik planlamanın kamu yönetimlerinde zorunlu olması, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilen ve 01.01.2005 tarihinde yürürlüğe giren, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile mümkün hale gelmiştir.

Yerel yönetimlerin anayasal dayanaklarından olan 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 41. maddesi “Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plânı ve programı ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar... Stratejik plân ve performans programı bütçenin hazırlanmasına esas teşkil eder ve belediye meclisinde bütçeden önce görüşülerek kabul edilir.” 56. maddesi “Belediye başkanı, 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 41. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen biçimde; stratejik plân ve performans programına göre yürütülen faaliyetleri, belirlenmiş performans ölçütlerine göre hedef ve gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini ve belediye borçlarının durumunu açıklayan faaliyet raporunu hazırlar.” 61. maddesi “Belediyenin stratejik plânına ve performans programına uygun olarak hazırlanan bütçe, belediyenin malî yıl ve izleyen iki yıl içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına izin verir” ifadelerine yer verir.

Yerel yönetimlerin beş yıllık işleyişinin stratejisini ortaya koyan stratejik planlarının kanundaki yerine bakıldığında tanımından itibaren performans programları, faaliyet raporları ve bütçe gibi yıllık dilimlerde hazırlanan belgelere atıf göze çarpıyor. Performans programları, stratejik planların yıllık bazda hazırlanan dilimlerinden oluşur. Beş yıllık stratejilerin belirlendiği stratejik planların bir yıllık dilimler halinde bütçeye bağlı olarak hazırlanmasıyla oluşan Performans Programlarının yıllık dilimlerle gerçekleştirmelerini ise Faaliyet Raporları oluşturur. Her üç belge de doğrudan bütçeyle ilintilidir. Stratejik yönetim döngüsünün de bunu gerektirdiği bilinmekle beraber, işleyiş ve pratikte ne kadar hayata geçtiği konusu değerlendirilmeli. Ancak, tüm bunların stratejik yönetimin salt bir evresi olan stratejik planlar üzerinden düşünüldüğü gerçeği

¹ <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/overview#1>

Katılımcı bütçe uygulaması, izlenmesi ve denetimi, performans yönetimini, verimliliği ve etkinliği aktif vatandaş aracılığıyla doğrudan katılımı mümkün kılacak.

atlanmamalı. Zira stratejik yönetiminin gereklilikleri karşısında mevcut yasa ve yönetmeliklerin yetersiz kaldığı bir gerçek.

Stratejik yönetimin, kamu kurum ve kuruluşlarında etkin ve verimli uygulanması birçok bağlamda zordur denilebilir. Yerel yönetimler penceresinden bakıldığında, stratejik kararların politik taraflarca alındığı, ancak uygulamanın bürokrat ve çalışanlarca gerçekleştirildiği biliniyor. Bu ikilik hali çatışma ve tutarsızlıklara yol açabileceği gibi, kurumun rutin olarak yürüttüğü faaliyetlerin dışına çıkamamasına da sebep oluyor. Tüm bunlardan, ne yazık ki, yerel yönetimlerin stratejik yönetimin gerekliliklerini yerine getirmekte yetersiz olduğu sonucu çıkıyor.

Stratejik yönetimi mümkün kılacak bir araç olarak katılımcı bütçenin dünyada 5 bine yakın belediyede hayata geçirilen ve hemen hepsi başarılı uygulamalar olan çalışmalarının, Türkiye koşullarında uygulanmasının önü de yasa ve yönetmeliklerle açık.

Katılımcı bütçe, kentlerde yaşayanların talep ve önceliklerinin yönetimlerde yer bulduğunu böylelikle vatandaşların karar alma süreçlerinde bizzat dâhil olmalarının bir yolu olarak ortak akıl, birlikte yönetim anlayışını benimseyen, toplumcu ve katılımcı bir anlayış. Katılımcı bütçe yerel yönetimlerin personel giderleri, sermaye giderleri, mal ve hizmet alım giderleri ve yedek ödenekler gibi zorunlu giderleri haricindeki harcanabilir bütçesini ele alıyor ve bu bütçe

Mahallelerde vatandaşların talepleri Şişli Belediyesi Komşu Masa görevlileri tarafından kaydedildi.

üzerinden mahallelerinin öncelikli ihtiyaçları doğrultusunda yurttaşlar önerilerde bulunup bütçe harcamasına bizzat dâhil oluyorlar.

Bu kitapta, diğer makalelerde de ele alındığı gibi katılımcı bütçe, belediye bütçesinin projeksiyonu yapılırken, yatırım ve hizmetlerin belirli bir bölümünün yurttaşlara sorulması, önceliklerinin anlaşılması ve bütçe projeksiyonunun bu istek ve öneriler doğrultusunda gelirlerle orantılı olarak yapılması demek. Bunun için her mahallenin sakinlerinin bir araya gelerek, belediye bütçesinden mahalleye ayrılan payın nasıl harcanmasına karar vereceği toplantılar düzenlenerek bir sonuç alınması hedefleniyor. Yani mahalleli mahallesi için söz söyleme, tartışma, karar verme yetkisine sahip oluyor.

Tüm bu süreçlerde bütçeden alınan payın, nereye harcanacağı, hangi hizmetlerin öncelikli olması gerektiği, kaynaklar yetersizse nasıl artırılacağı, bu çalışmalarda sivil toplum kuruluşlarıyla yapılabilecek işbirlikleri bu toplantılarda kararlaştırılır. Yine mahalle sakinlerinin seçeceği bir Mahalle Bütçe Komitesi belediyeye bütçe çalışmalarını sürdürecektir, denetimini yapacak ve mahalleliyi düzenli olarak bilgilendirmeye devam edecek.

Tıpkı stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporları gibi bütçeyle doğrudan bağlantılı olarak stratejik yönetimin bir evresi olabilecek olan katılımcı bütçe uygulaması, izlenmesi ve denetimi, performans yönetimini, verimliliği ve etkinliği aktif vatandaş aracılığıyla doğrudan katılımı mümkün kılacak.

YENİ BİR MEVZUAT YÖNERGE İNCELEMESİ

Nalan Başaran Öztürk

Şişli Belediyesi Strateji Geliştirme Müdürü

Dünyada küreselleşmeyle birlikte bölgesel entegrasyonun arttığı görülüyor. Doğası gereği toplumsal mücadele, farklı dönemlerde, farklı dinamiklerle belli başlı soyut kavramlar üzerinden eşitsiz bir gelişim izliyor. Adil ve eşit yönetim çoğu zaman yazılı normlar üzerinden uygulansa da zaman zaman pratikte göreceli uygulamalarla karşılaşılıyor. Demokrasilerin günümüze kadar geçirdiği süreçlere bakıldığında, bütçe hakkı ulusların egemenlikleriyle kamu gelir ve giderleri üzerindeki yetkilerini, parlamentonun alanına bırakmasıyla oluşan bir sistem ve mali anlamda anayasalarla sınırları belirlenmiş bir hak olduğu görülüyor.

1988 Anayasası'nın 29. maddesinde, her bir belediyenin kendi faaliyetleriyle ilgili düzenleme yapması ve meclislerinde kabul etmesi öngörülüyor. Buna göre, belediyeler meclis çalışmasıyla belediye meclisi üyelerinin en az üçte ikisinin çoğunluğuyla kabul edilen bir 'organik yasa' ile yönetiliyor. Yürütme organı olan belediyelere kamu hizmetlerinin nerelere, ne miktarda kullanılarak harcamaları gerçekleştirme ve bütçeyle öngörülmuş gelirleri toplamak için halka ne kadar mali yükümlülükler yükleneceğine, vatandaş adına karar verme yetkisi verilmiştir.

Kamu maliyesi açısından bakıldığında son yıllarda heyecan yaratan gelişmelerin başında katılımcı bütçe geliyor. Katılımcı bütçe, uygulandığı belediyelerde vatandaş ve kamu kuruluşları arasında güçlü bağlantılar ve işbirlikleri kurulmasına imkân tanıyor.

Katılımcı bütçeleme özellikle son yıllarda Temsili Demokrasiye yöneltilen eleştiriler karşısında katılımcı ve Doğrudan Demokrasinin pratik bir örneği olarak, pek çok soruna cevap sunuyor. Vatandaşların yaşadıkları mahalleler veya ilçelerde alınan kararlara katılabilmesi için yeni bir yol sunan katılımcı bütçe uygulamaları, aynı zamanda Temsili Demokrasilerde seçilmişlere devredilen izleme, değerlendirme ve denetleme yetkisini vatandaşa yeniden kazandırarak demokrasiyi güçlendirme görevi görüyor. Vatandaşın bütçe üzerinde söz söyleme ve izleme hakkını kazanması, bir taraftan yerel yönetimlerde mali şeffaflık ve hesap verilebilirlik, finansal demokrasi, yani özetle 'şeffaf bütçe' kurulmasında itici bir rol oynarken, şeffaf bütçe de vatandaşın söz söyleme ve izleme hakkını güçlendiriyor.

Katılımcı bütçe, belediye bütçesinde ana temaları belirlenmiş alanlarda yapılacak harcamaların, hangi yatırımlara ayrılacağına karar veren demokratik bir araçtır.

Katılımcılık ilkesine dair mevzuatımızda yer verilen ifade ve kavramlara baktığımızda, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9. maddesinde mahalle ve yönetimi; 13. maddede hemşehri hukukunu; 76. maddede kent konseyi; 77'inci maddede belediye hizmetlerine gönüllü katılımı tanımladığı ve doğrudan katılımın vurgulandığı 24 ve 41. maddedeysse dolaylı katılıma yer verildiği görülür.

Yasanın 24. maddesinde yer alan, 'İhtisas Komisyonları' başlığında getirilen düzenleme şu şekildedir: "...Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir..."

Yasanın, 'Stratejik Plân ve Performans Programı' başlıklı 41. maddesindeyse stratejik planın, 'varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak' hazırlanacağı belirtilmiştir.

Yukarıda kısaca detaylandırılan bu süreçlerin, esasen egemenlik ve temsil edilmeye ilgili olduğu görülüyor. Katılımcı bütçeyse, vatandaşların yerel hizmetlere, özellikle de kurumun bütçesine katılımını destekleyen bir yöntem olarak öne çıkıyor. Yani, özetle, belediye bütçesinde ana temaları önceden belirlenmiş alanlarda yapılacak harcamaların, hangi yatırımlara ayrılacağına karar veren demokratik bir araçtır. İşte tam da bu nedenle, Şişli'de yaşayanların iradelerinin belediye kararlarına yansıtılmasını ve birlikte yönetim amacının sürdürülebilirliğini sağlıyor.

ULAŞILIR, ANLAŞILIR VE ŞEFFAF BİR BÜTÇE

Katılımcı bütçe uygulamasının hayata geçirildiği ilk yılda bir taraftan da bütçenin yeni bir dokümantasyonu üzerinde çalışmaya başladık. Bütçe hazırlanması uzmanlık gerektiren teknik bir konu olduğundan, ne yazık ki bütçeler iktisatçı ve ekonomi yazarlarının vurguladığı gibi, vatandaşlar tarafından anlaşılabilir belgelere dönüşebiliyor. Oysa katılımcı bütçe uygulaması, Şişli Belediyesi'nin faaliyet ve yatırım bütçesinin belli bir kısmının, mahallelerde aktif

vatandaşlardan oluşan Şişli Bütçe Konseyi ve Şişli Belediyesi bürokratları ortaklığında mahalle önceliklerinin bütçelendirilmesi esasına dayanıyordu. Dolayısıyla, bütçe çalışmasının sadeleştirilmesi gerekiyordu. Hayatın her alanında vatandaşları ilgilendiren ekonomik gelişmeleri en sade vatandaşın anlayabileceği biçimde anlatan yöntemine ihtiyaç vardı. Sonuç itibarıyla, Şişli Belediyesi bütçesi öncelikli olmak üzere, bütçeyi oluşturan gelirler ve faaliyet giderleriyle ilgili faaliyetler için yapılan harcama ve ihale kararlarının ayrıntılarıyla ulaşılabilir olması; alınan kararlardan ve sunulan hizmetlerden yararlanacakların bilgiye erişiminin sağlanması ve bu bilginin de ulaşılabilir, anlaşılır ve somut olması prensibiyle hazırlanacak bir doküman hazırlama çalışmaları başlatıldı.

Bu dokümanın Şişli’deki katılımcı bütçe uygulamasının esasını oluşturması, kurallarını belirlemesi ve Şişli’de katılımcı bütçenin sürdürülebilirliğini sağlaması birer zorunluluktur.

Mevzuatta tanımlayıcı bir doküman olmadığından işleyişi düzenleyecek bir yönerge çalışmasına böylece başlandı. Yönerge ile Strateji Geliştirme Müdürlüğü’ne bağlı olacak Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi ile Şişli Kent Konseyi ve aktif vatandaşlardan oluşan üçlü yapının koordineli bir biçimde çalışmasını düzenleyen ve amaç bölümünde şu ifadeler yer verildi: “Yönergenin amacı, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 15/a maddesi çerçevesinde, Şişli’de yaşayanların ihtiyaç ve öncelikleri doğrultusunda yerel kalkınma imkânlarını geliştirmek, insanî gelişmişlik ve yaşam kalitesi düzeyini yükseltmek; halkın yerel yönetime katılımını desteklemek için belediye faaliyetleri ile bütçesinin şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlamak; halkın bütçenin gelir ve gider detaylarına hâkim olarak, demokratik yöntemlerle görüş ve önerilerini

belirtebilmelerinin imkânlarını yaratmak üzere Şişli Belediyesi bünyesinde yer alan Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi kolaylaştırıcılığında kurulan grup ve kurulların yatay işleyişindeki çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.”

Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi Çalışma Yönergesi’nde, katılımcı bütçe alanında merkezi ve yerel yönetim organlarının programlarına seçenekler veya projeler önererek, aktif vatandaş katılımını artırmaya; mahalle bilincini ve dayanışmayı güçlendirmeye; yerel ve insanî kalkınmayı geliştirmeye; ortak sorunların çözümüne ve kent yaşamının çağdaş normlarda sürdürülebilir olmasına katkı sağlayacak organların çalışmaları bir sisteme bağlandı. Türkiye’de katılımcı bütçe ve yerel demokrasinin gelişmesine katkı sağlaması amaçlanan bu yönergede Şişli Belediyesi, Şişli Kent Konseyi ve 25 mahalleden oluşan üçlü bir yapı bulunuyor. Her mahallede seçilen Mahalle Bütçe Komiteleri içinden en çok oyu alan biri erkek, biri kadın olmak üzere 50 sözcüyle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğini yansıtan üyelerin aralarında müzakere ederek seçtiği LGBTİ+ iki sözcü, hep birlikte Şişli Katılımcı Bütçe Konseyi’ni oluşturuyor.

Toplam 52 sözcüden oluşan Şişli Katılımcı Bütçe Konseyi’nin yanı sıra organizasyon şemasında, aşağıdaki şekilde görüleceği üzere, Şişli Belediyesi Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi çalışanları ile Şişli Kent Konseyi sözcüleri bulunuyor.

Katılımcı Bütçe Koordinasyon Birimi Çalışma Yönergesi’nde, kent konseyi çalışma yönetmelik ve yönergelerinden gelen katılımcılık esasıyla kurumsal kolaylaştırıcıların çalışma hukuku, Katılımcı Bütçe Mahalle Bütçe Komiteleri ile Şişli Katılımcı Bütçe Konseyi, çalışma grupları ve kurulları tarafından oluşturulacak unsurlar ve yazılı hukuk kuralları bütünsel ve kapsamlı olarak tanımlandı. Mahalle Bütçe Komitesi, Şişli Katılımcı Bütçe Konseyi’nin oluşumu ve çalışma esasları detaylı bir şekilde ifade edildi. Belirli temel görevler ve ilkelerin tanımlandığı yatay işleyişle Şişli Belediyesi, Şişli Kent Konseyi, Mahalle Bütçe Komitesi, Şişli Katılımcı Bütçe Konseyi, her bir komşu, birey ve temsilci bu ilkelerle uyumlu davranmakla sorumlu kılındı ve her bir yapı tanımlı kurallara göre de çalışmalarını yürütmeye başladı.

Şişli’deki katılımcı bütçenin esasının oluşturulması, kuralların belirlenmesini ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından işleyişi düzenleyecek bir yönerge hazırlandı.

Yönergede hem Şişli'de yaşayanlar arasında hem de Şişli Kent Konseyi ile tüm paydaşlar arasında eşitliği savunan, uygulayan ve gönüllü olarak katılanlar arasında ast-üst ilişkisi ve katılımcı bütçe süreci içinde hiyerarşisi olmayan, sorumluluğu eşit olarak dağıtan işleyiş şeklini anlatmak üzere yasal dayanaklar bulunuyor. Mesleği, sıfatı, unvanı, makâmı, yaşı, cinsiyeti, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği fark etmeksizin her bir Şişlili'nin kent hakkına bağlı olarak, tek bir oy hakkını kullanacağı kurulların bütününe yer verildi.

Çalışmaların değişen koşullarda daha etkin ve zamanında yapılmasını temin etmek için idarece yapılacak düzenle-

melerde, yönerge kapsamındaki uygulayıcılardan ve Şişli Bütçe Konseyi sözcüleri tarafından getirilen önerilerin ne sıklıkla ve hangi yöntemle Şişli Bütçe Konseyi toplantısında gündeme getirilerek yönergede değişiklik yapılabileceği de tanımlandı.

Toplumcu Belediyecilik felsefesiyle, aktif vatandaşın katılımıyla hizmet üretmeyi esas alan yönetim anlayışındaki değişime esas olan bu yönergeyle yedi yaşını doldurmuş bütün Şişlililer seçme ve seçilme hakkına sahip oldu. Seçimlerde, bütün kent yaşayanları ve çalışanlarıyla, sokak ve mahallenin birlikte yönetim adına kadınlar, engelliler, LGBTI+'lar, göçmenler, çocuklar (18 yaşına kadar ve 19 yaşından gün almamış), gençler (35 yaşına kadar, 36'dan gün almamış), emekli, esnaf ve Şişli'ye çalışmaya gelenler için kota uygulandı. İktidar sorumluluğunun paylaşılması amacıyla, bu yönergenin katılım ve dayanışma fikrini işleyerek herkesi sürece katmanın mümkün olduğunun göstergesi olması sebebiyle katılım, şeffaflık, denetim ve hesap verilebilirliğin önünün açılmasında, yerel yönetim reform çalışmalarına altlık oluşturacağı inancındayız. Bu nedenle, "Başka bir yerel yönetim mümkün" diyoruz.

MAHALLEDE KATILIMCI YÖNETİM VE AKTİF VATANDAŞLIK

Dr. İnan İzci

Argüden Yönetişim Akademisi Akademik Kurul Üyesi

Dünyada ve Türkiye'de vatandaşların kamu yönetimine katılımı artan biçimde ön plana çıkmaya devam ediyor. Bu artışın arkasında demokrasi ve yönetim açısından yaşanan değişimlerle bunlara bağlı ortaya çıkan güncel ihtiyaçlar yatıyor. Dünya çapında yapılan birçok araştırmada vatandaşların, hükümet ve siyasetçilere güveninin azaldığını gösteriyor. Birçok ülkede seçimlere katılım oranının giderek düşmesi, benzer şekilde bu araştırma sonuçlarını destekliyor. Kısacası, Temsili Demokrasi anlayışına dayalı yöneten ve yönetilen ilişkisi gerek güven gerekse de memnuniyet açısından tatminkâr olmaktan uzak kalıyor. Bu durum ise vatandaşların seslerinin seçimden seçime görüşlerinin alınmasını yeterli bulmadığını ortaya koyuyor.

İklim değişikliği, aşırı hızlı dijitalleşme, göç ve artan toplumsal sorunlarla başa çıkmakta merkezi ve yerel kamu kurumları gerekli esneklik, kapasite ve ön alma becerisinde de zorluklar yaşıyor. Adeta yaşanan farklı krizler ve sürekli değişim karşısında ihtiyaç duyulan önlemleri planlı ve stratejik açıdan yönetmekte zayıf kalıyorlar. Bu nedenle bütünsel, veriye dayalı ve kapsamlı politikalar geliştirmek ve uygulamakta zafiyetler görülebiliyor. Kısacası, kamu sektörü istenilen temsil kalitesi, hareket etme ve hızlı cevap verme kapasitesinde yetersiz kalıyor. Geleneksel devlet yapıları, toplumsal değişim hızına uyum göstermekte zorlanıyor.

MAHALLELERİN SUNDUĞU İMKÂNLAR

Güncel gelişmeler karşısında vatandaşların güvenini kazanmak ve memnuniyet oluşturan politikalar üretmek konusunda katılımcı demokrasi ve yönetim anlayışı her geçen yıl önem kazanıyor. Sivil katılım kararların daha yerinde, doğru ve etkin olması için faydalar sunuyor. Pasif vatandaşlık yerine aktif olarak ortak yaşama yön verme isteği artarken, aynı zamanda sivil katılıma fırsat ve imkân sunan mahalleler de giderek önem kazanıyor. Nitekim mahalleler, insanların yaşam alanı olarak, doğrudan ve onları yakından ilgilendiren kamusal yerlerdir. Aynı zamanda komşuluk ve diğer insan ilişkileriyle güven ve hoşgörüyü dayalı beraber hareket etme imkânı sunuyorlar. Karşılıkları, önyargıları ve yanlış anlayışları gidermek açısından insani bir zemin sağlıyor.

Kamu yönetimi açısından muhtarlık kurumu mahalle yönetimini ayrı bir yönetim alanı kılıyor. Muhtarlık ve mahalle ölçekli katılım vatandaşların mahalle düzeyinde sorun ve ihtiyaçları etrafında bir araya gelerek, çözüm üretmeye ve sorumluluk almasına yatkın oluyor. Bu nedenle, mahalle düzeyinde demokrasi ve aktif hemşehrilik/komşuluk toplumun kendi sorunlarını anlamak, bunlar üzerine müzakere etmek ve beraber çözümler üretmek konusunda ciddi fırsatlar sunuyor. Genel olarak bakıldığında, katılımcı yönetim anlayışını mahalle ölçeğinde tesis etmek büyük öneme sahip.

Gündelik hayattaki gerçeklerle kamu yönetiminin gündem, karar ve faaliyetleri arasında sağlıklı bağ kurmada mahalle düzeyinde katılımcılık adeta demokratik kalitenin gereği haline geliyor. Katılımcı demokrasi vatandaşların seçmen, vergi mükellefi ve hizmetlerden yararlananlar olarak memnuniyet ve güvenlerini artırmakta dönüştürücü potansiyele sahip. Ancak, katılım aynı zamanda bir meşrulaştırma aracı, pazarlama malzemesi olma riskine de sahip. Dar ve sürekli benzer kişi ve kurumların katılımıyla alınan kararların doğruluğu ve meşruluğu sorgulanır hale geliyor. Kaynakların yerinde, etkin ve verimli kullanılmasına hizmet etmeyebiliyor. Dolayısıyla katılımcı demokrasi sürecinde katılımın niteliği ve etkililiği de önem arz ediyor.

Peki, o halde mahallede vatandaş veya sivil katılım nasıl etkili ve kaliteli olabilir? Etkili bir katılım, vatandaşlar kendileri açısından önemli ve öncelikli konuları dile getirdiğinde ortaya çıkıyor. Gündelik hayatta konut, istihdam, ulaşım, sağlık veya sosyal ihtiyaçlara dokunan konular katılım için gerekli istek ve motivasyonu sağlıyor. Bunlar söz konusu olduğunda, vatandaşlar katılım için gerekli ilgi ve zamanı ayırıyorlar. Başka bir ifadeyle, hayatlarını doğrudan etkileyen meseleler üzerinde etki ve iyileştirme imkânı görünce istekleri oluşuyor. Somut meselelere, güvene ve ortaklık duygusuna dayanarak çözüm üretmek kolaylaşıyor. Bunun sürekli olmasıysa katılımın istenilen sonuçları etkin şekilde

de sunmasından geçiyor. Vatandaş seslerinin somuta dönmesi durumunda katılım süreçlerine dâhil oluyor ve sahip çıkıyor.

Katılımın kalitesini etkileyen bir diğer etken ise kapsayıcılık. Katılım süreçlerine kimler ne oranda dâhil oluyor ve ne tür katkılar sunuyorsa katılımın etkisi buna göre şekilleniyor. Basit bir ifadeyle, katılım ne kadar çok kişiyi, görüşü ve faydayı kapsıyorsa o kadar kaliteli ve değerli oluyor. Örneğin bir mahallede imar sorunu herkesi ilgilendirirken, sosyal yardımlar belirli aile ve fertlerin meselesi olarak öne çıkabiliyor. Bu durumda imar kararlarında tüm kesimlerden (çocuk, kadın, yaşlı, genç, engelli vd.) temsilcileri dâhil etmek zorunlu hale geliyor. Sosyal yardım ise ihtiyaç sahibi olan ve hizmetlerden faydalanacak kesimlerin katılım süreçlerine dâhil edilmesini gerektiriyor. Bu açıdan ele alındığında, katılım gösteren kişilerin sayıları, özellikleri ve görüşleri adil sayılacak bir kapsamda olmalı. Çoğulcu ve adil katılım olmaksızın katılımın kapsayıcılığı sağlanamıyor. Mahallede ortak akıl, fayda ve taleplerin bir araya gelmesinde kapsayıcı olmak katılımın kalitesini de artırıyor.

MAHALLENİN ORTAK İHTİYAÇLARI

Katılımcı bütçe, katılımcı yönetimi yansıtan bir araç, uygulama örneği. Vatandaşların hem mahallede ne yapılması gerektiği hem de ne kadar harcama yapılması gerektiğini belirlemesi açısından belki de en güçlü katılımcı yöntem olarak kabul edilebilir. Mahalle düzeyinde uygulanan katılımcı bütçe çalışması bilgilenecek, müzakere etmek ve ortak kararlara varmakta önemli bir çerçeve sunuyor. Bunun için vatandaşlar en başta ortak sorun ve ihtiyaçlarını tespit etmek durumunda. Sonrasındaysa bunlara dönük olası çözüm yollarını ve gerekli harcama düzeylerini tayin etmekte rol üstleniyor. Kısacası bütünsel bir öğrenme, gelişme ve etki etme imkânı veriyor. Bu süreçte sadece bireysel değil, aynı zamanda ortak risk ve menfaatleri anlamaya, değerlendirmeye ve belirlemeye sevk eden toplumsal anlayış ve dayanışmayı destekliyor.

SADECE SEÇİMDEN SEÇİME HATIRLANAN VATANDAŞ

Çünkü demokrasi temelde halk/millî egemenlik anlayışı üzerine kurulu bir yönetim sistem. Basit şekilde ifade edilirse, bir ülkenin vatandaşlarının kendi yaşamları üzerinde belirleyici olma hakkına dayanıyor. Bu da siyasi partiler, parlamento ve bağımsız yargı gibi kurumsal araçlar üzerinden gerçeklik kazanıyor. Seçimler esas olarak kişilerin kendi yaşamı ve geleceği üzerinde karar verme hakkını temsilcilere emanet etmesine dayanıyor. Ancak, Temsili Demokraside çoğu zaman bu basit gerçek unutuluyor. Vatandaşlık kimliği seçimlerde ön plana çıkarken, seçimlerden hemen sonra, yani o uzun seçimler arasında pasif hale dönüşüyor. Başka ifadeyle söylemek gerekirse, vatandaş-

lık daha çok oy kullanmak ve gerektiğinde yasaları devreye sokmak dışında etkin görülüyor. Aktif vatandaşlık anlayışı ise bu kimliği, günlük hayatın bir parçası olarak görmeyi gerektiği iddiası üzerine kurulu.

Aktif vatandaş, bireysel ve ortak meseleler hakkında sorumluluk alan ve bunun için zaman, emek harcayan kişilerdir. Haklarını bilirler, bunlar doğrultusunda demokratik süreçleri işleterek ortak yaşama katkı yapma isteğini yansıtırlar. Şikâyet eden, talep eden veya bekleyen olmak gibi pasif durumdan çıkarak, toplumsal yaşamın sorunlarına çözüm arayan ve bunun için katkı yapan aktif bir konumu işaret ederler.

MEVZUATTA AKTİF VATANDAŞ NEREDE?

Peki, yerel düzeyde aktif vatandaşlık mevzuatın neresinde? Ülkemizde kent hakkı ve hemşehri hukuku mevzuatta tanımlanmış durumdadır. Belediye Kanunu ve Kent Konseyi Yönetmeliği açıkça vatandaşların kendi yaşadığı yerlerin hemşehrisi olarak kent üzerinde söz söyleme hakkı olduğunu belirtiyor. Bu açıdan aktif vatandaşlık için çok somut olarak mahalle ve ilçe yönetiminde hemşehrilik kimliği ve kent hakkının hayata geçirilmesi destekleniyor. Ancak, mesele bu yasal düzenleme ve kavramların nasıl hayat bulacağı ve etki edeceğine gelince, belirsizlik ortaya çıkıyor. Aktif vatandaşın/hemşehrinin kent üzerindeki hakları nelerdir, nerede ve nasıl hayata geçirebilir? Bu sorulara dönük birtakım ipuçları bulunuyor elbette, örneğin bunun için en iyi kaynak 5393 sayılı Belediye Kanunu'dur. Bu kanunun üç maddesi özellikle önem taşıyor.

“Madde 13- Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.”

Üstteki ifadeden anlaşılacağı üzere, hemşehri hukuku gereği belediye sınırları içerisinde yaşayan her bir kişi, o yerin hemşehrisidir. Bu ilişki, hukuki güvence altına alınmış olup hemşehrilere belediye karar ve hizmetleri üzerinde söz söyleme ve etki etme hakkı tanımıştır. Kısacası kent hakkını kullanmak için gerekli aktif vatandaşlık için yasal düzenlemeyi sunmaktadır.

İkinci madde ise bunun nerede ve nasıl olabileceği üzerine önem taşıyor.

“Madde 76 - Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.”

Burada kent konseyi vasıtasıyla hemşehrilerin kentin vizyonunu oluşturmak ve sürdürülebilir kalkınmayı güçlendirmek için açık sorumluluk vermektedir. Bunun katılım, yerinden yönetim, şeffaflık, hesap sorma ve dayanışma gibi ilkeleri hayata geçirmek yoluyla yapılmasını önermektedir.

Bir diğer maddeyse kent hakkı ve hemşehriliğinin ölçeğinin mahalleden başladığını göstermesi açısından değerli.

“Madde 9 - Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.”

Söz konusu 9. Madde, mahalle sakini olarak tanımladığı hemşehrilerin/komşuların ortak ihtiyaçlarını belirlemek ve yaşam kalitelerini geliştirmek konusunda aktif rol alabileceğini ortaya koyuyor. Kısacası, mevcut mevzuatla mahalle düzeyinde aktif vatandaşlık, hemşehrilik veya komşuluk için tanımlanmış çeşitli haklar, sorumluluklar ve yollar bulunuyor. Kritik nokta, bunun ne oranda ve nasıl hayata geçirileceğidir.

Katılımcı bütçe yöntemi bu soruya verilmiş en güçlü cevaplardan birisi durumdadır. Hemşehrilerin kendi yaşadıkları mahallede (yerinden) aktif vatandaş olarak kent hakkını kullanmak ve bunu katılımcı yöntemle yapmak imkân-

Benim BÜTÇEM uygulaması, mahallenin sadece bir yaşam alanı değil, aynı zamanda demokratik gelişim ve etkili yönetim için bir mekan olduğunu da ortaya koydu.

nını veriyor. Hemşehrilerin yaşadığı yerelin gelecek vizyonunun oluşturması, sürdürülebilir şekilde kalkınması ve yaşam kalitesini geliştirmesi için aktif sorumluluk tanımlanıyor.

Bu açıdan bakıldığında, Şişli Belediyesi ve Şişli Kent Konseyi yasaları en azami şekilde kullanarak ilçede yaşayan hemşehrilere mahalleden başlayarak aktif vatandaşlık için somut ve etkili bir araç sunuyor. Benim BÜTÇEM uygulaması hemşehrilerin kendi mahalleleri (Mahalle Bütçe Komiteleri) ve ilçe çapında (Şişli Bütçe Konseyi) geleceği belirlemek, yaşam kalitelerini şekillendirmek ve sürdürülebilir şekilde kalkınma için hem alan hem yetki hem de kaynaklar sağlıyor.

Demokrasi ve kapsayıcı kalkınma açısından bakıldığında, Benim BÜTÇEM demokratik egemenlik anlayışını en küçük birime, yani mahalle düzeyine getirerek, yerel düzeyde demokratikleşme ve aktif vatandaşlık kültürünün gelişmesine de somut katkı yapması açısından büyük önem taşıyor. Bu çalışma bize demokrasinin gündelik yaşamda nerede, nasıl işleyeceği üzerine değerli bir bakış açısı veriyor.

Özetle: Benim BÜTÇEM uygulaması katılımcı demokrasi ve yönetim açısından öncü ve yol gösteren bir çalışma oldu. Mahallenin sadece yaşam alanı değil, aynı zamanda demokratik gelişim ve etkili yönetim için mekânlar olduğunu ortaya koydu. Güven ortamı sağlandığında vatandaşların/komşuların kendi yaşamları ve yaşam alanları üzerinde söz söylemeye, etki etmeye ne kadar istekli olduğu görüldü. Günümüz dünyasında mevcut olan birçok soruna gündelik hayat üzerinden, kent hakkına dayanarak ve mahalle üzerinden katkı yapmak ise daha yaşanabilir bir kente ve dünyaya açılan kapı olarak da görülmeli.

Şişli deneyiminin ülkemizin demokrasi kültürü açısından öğretici bir okul olacağı tartışmasız bir gerçek. Geleceğimizi şekillendirmekte seçimlerin ötesine neden ve nasıl geçilebileceğiye belki hepimizin önünde duran ödev olarak görülebilir. Bu birikimden geleceğe dönük dersler çıkarmak ve ülke geneline yaymak ise demokrasimizin güçlenmesi, kalkınmanın her kesim için artmasına kıymetli katkılar yapacaktır.

BAŞKA BİR YEREL YÖNETİM MÜMKÜN MÜŞ!

Hakan AKA

Şişli Belediye Meclis Üyesi

Yetkinin asıl sahibi olan halkın, kamusal karar ve uygulamalara katılması demokratik bir haktır. Bu bağlamda demokrasi kavramı da durağan ve sabit kavram değil; aksine 2.500 yıl evvel Atina'da uygulanmasından bu yana sürekli gelişmiş, genişlemiş, yeniden üretilmiş. Türkiye'de ise tüm gücü elinde toplayan ve her türlü denetimden yoksun Başkanlık Sistemi'nin yürürlüğe girmesiyle, halk başkan ne verirse, onunla yetinmek zorunda kalıyor. Bu durumda da halk siyasetin öznesi yapacak yeni bir demokrasi anlayışına ihtiyaç kaçınılmaz oluyor. İşte tam da bu nedenle, katılımcı demokrasiyi tesis edecek tüm yöntemler ülkemiz için çok daha fazla önem kazanmakta.

Öte yandan, katılım mekanizmalarının da pek açık olmaması nedeniyle, yurttaşlar yalnızca bizler gibi temsilcileri aracılığıyla katılım gerçekleştirebiliyor. Dahası yurttaşlar, kararlar üzerinde bir etkisi yoksa oy kullanmanın da bir yararı olmadığını inanmaya başlamış durumda. Giderek artan güven kaybı, siyasi partilere katılımın azalması ve saydamlığın sağlanamaması demokrasilerin sorunlarını artırmış; 'yurttaşların demokrasi'si yerine 'seçmenlerin demokrasisi'nden söz edilmeye başlanmıştır.

Gelişen dünyada ise halkın kararlara daha fazla erişme yönündeki baskıları artmış; yönetim talepleri ve uygulamaları arttıkça da 'katılım', modern demokrasilerin önemli ilgi alanlarından biri haline dönüşmüştür. Birlikte yönetme girişimleri, kamu idareleri tarafından alınan kararların ve gerçekleştirilen uygulamaların dar bir çerçevede değil, kamuoyunun önünde oluşmasını sağlamaya başlamıştır. Böylece kamuoyu aynı zamanda bir kontrol aracı haline dönüşmüş, dahası kamusal kararlara katılım, demokrasinin tanımının bir parçası haline getirilmiştir.

Şişli'de ise kamusal kararlara katılım, biz meclis üyelerinin bir süre sonra gayri-ihiyari ezbere el kaldırıp indirmeye başladığı bir organizasyondan çıkıp, Benim Bütçem ile mahalleye ve yurttaşlara erişmeye başlamıştır.

Katılımcı bütçe, insanların beş yılda bir oy veren seçmenden aktif vatandaşa dönüşmesine, siyasetin seyircisi değil oyuncusu olmasına, 'Bütçe Hakkı'na sahip çıkmasına imkan tanıdı.

Şişli'nin ilk katılımcı bütçesi 2021 yılının Ekim ayında Şişli Belediye Meclisi'nde oy çokluğuyla onaylandı.

Yine sürece katılımcı demokrasi penceresinden baktığımızda, bu sürecin yurttaşların sadece yaşadıkları çevreyle ilgili sorunları ve çözümleri tartıştıkları bir mekanizma değil, öneriler geliştirdikleri ve öncelikleri belirledikleri bir hale evrilmesi gerekli. Öte yandan, sürecin sonuçlarıyla ilgili hesap verilmesi de kesinlikle söz konusu olmalı, yurttaşlara tekliflerinin kabul edilip edilmediğine ilişkin geri bildirim yapılmadığı uygulamalar katılımcı bütçeleme olarak değerlendirilmemelidir. Bu çerçevede, sürecin dört aşamada değerlendirilmesi daha doğru ve işlevsel olacaktır:

- Sorunların ve ihtiyaçların belirlenmesi,
- Önceliklerin belirlenmesi ve karar verilmesi,
- Projelerin uygulanması,
- Projelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi.

Katılımcı bütçeleme sürecinin demokrasiye bir başka katkısı da yöneticilerin hesap verebilirliğini artırması, kamu görevlileriyle yurttaşlar arasındaki güveni artırması, toplumda demokratik bir kültür oluşturması ve sosyal dokuyu geliştirilmesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, katılımcı bütçe uygulaması, aynı zamanda yurttaşlar için de bir okul işlevi görür ve hem onların kendi haklarını ve görevlerini anlamalarına hem de kamu idarelerinin sorumluluklarını daha iyi öğrenmelerine hizmet eder.

Katılımcı demokrasinin uygulama alanı yerel yönetimler, öznesi de halk. Bunun için insanların beş yılda bir oy veren seçmenden (birçok yurttaş oy verse de bir şeyin değişmeyeceği düşüncesiyle artık seçmen bile değil) aktif yurttaşla dönüşmesi, siyasetin seyircisi değil, oyuncusu olma bilincine kavuşması ve 'Bütçe Hakları'na sahip çıkması gerekir. Şişli'de yürütülen katılımcı bütçe çalışması da esasında tam olarak bu amaca hizmet ediyor.

Bu anlamıyla, beraberinde halkın katılımını ve şeffaflığı da getirecek olan Benim BÜTÇEM projesi, kampanya sloganlarımızdan da olan "Başka bir Yerel Yönetim anlayışı mümkün!" ibaresinin ete kemiğe bürünmüş hali.

Tüm ülkeye ve dünyaya yayılması dileğiyle...

www.benimbutcem.com

Sandık, Mobil Sandık ve
Dijital Demokrasi ile
**Bütçeye Birlikte
Karar Verelim**

Temsili Demokrasinin çıkmazlarının gün geçtikçe derinleştiği bir dönemde yaşıyoruz. Küresel ölçekteki gelişmeler ve siyaset, ekonomi ve toplumsal hayatın gün geçtikçe karmaşıklaştığı bir süreçte, periyodik olarak yurttaşların karar alma haklarını devrettikleri seçimler çağımızda demokrasinin gelişimi önünde bir engel oluşturur hale geliyor. Bu süreç küresel, ulusal ve yerel sorunların çözülmez bir yumak halinde buhranlara dönüşmesine neden oluyor. Artık tek başına Temsili Demokrasiyle bu küresel sistemi sürdürebilmek mümkün değil.

Ve artık gelinen nokta, Doğrudan Demokrasi uygulamaları için bize pek çok olanak sunuyor. Aktif Vatandaş'ın doğrudan katılabileceği örgütlenme biçimleri, Mahalle Meclisleri, Mahalle Bütçe Komiteleri, Kent Bütçe Konseyi ve dijital demokrasi uygulamaları katılım araçları olarak öne çıkıyor. Yeni siyasi bakış açılarıyla, küreselleşmeyle tek tek bireyler, siyasete pek çok şekilde katılım sağlama olanağına sahip. Katılımcı Bütçe de, işte bu Doğrudan Demokrasi uygulamalarında önemli bir kilometre taşı. Yapısı gereği siyaseti olduğu kadar, toplumsal ilişkileri ve ekonomik işleyişi de dönüştürecek bir niteliğe sahip.

Günümüzde altı kıtada onlarca ülkede, 5 binin üzerinde yerel yönetim biriminde uygulanan Katılımcı Bütçenin, bir örneğini de Şişli'de hayata geçirmek için ilk adımı atmış olan Şişli Katılımcı Bütçe Çalışma Grubu gönüllülerinin yazılarından oluşan '**Şişli'de Doğrudan Demokrasi Deneyimi: Benim BÜTÇEM**' işte bu Doğrudan Demokrasi girişiminin deneyimlerini aktarmak üzere hazırlandı. Bir adım daha ileriye gidebilmek, deneyimi zenginleştirmek, yaygınlaştırmak ve derinleştirmek için bir çaba olması dileğiyle...

